

Z Kuşağı Lise Gençlerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimleri*

Vehbi BAYHAN**

Öz

2000 yılından sonra doğanlar Z kuşağı olarak betimlenmektedir. Dijital yerli olarak da adlandırılan Z kuşağı için sosyal medya çok önemlidir. İnternet ve sosyal medya bağımlılığı günümüzün en önemli psikolojik sorunlarından biridir. Sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri arasında bir ilişki vardır. Bu çalışmada Z kuşağı lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılık düzeyleri ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri irdelenmektedir. Bu bağlamda, Malatya merkezde 7 lisede öğrenim gören örneklem kapsamındaki öğrencilere anket uygulanmıştır. Araştırma 2017-2018 eğitim öğretim yılında yapılmıştır. Örneklem 336 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Sınıf dağılımı 9, 10, 11 ve 12. sınıflardır. Yaş dağılımı 15 ile 18 yaşları arasındadır. Örneklem %34'ü erkek, %66'sı kız öğrencidir. Anket formunda demografik sorular, sosyal medya bağımlılık ölçeği, siber zorbalık ve mağduriyet ölçeği kullanılmıştır. Sosyal medya bağımlılık ölçeği Cronbach's Alpha değeri 0,813'tür. Siber zorbalık ve mağduriyet düzeyinin ölçülmesi için, Gözden Geçirilmiş Siber Zorbalık Envanteri-II (RCBI-II) kullanılmıştır. Siber zorbalık Cronbach's Alpha değeri 0,82; siber mağduriyet Cronbach's Alpha değeri 0,799'dur. Araştırmada, T Testi ve ki-kare istatistik teknikleri kullanılmıştır. Sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Z Kuşağı, Gençlik, Dijital Yerli, Sosyal Medya Bağımlılığı, Siber Zorbalık ve Mağduriyet Deneyimleri.

Social Media Addiction With Cyberbullying And Cyber Victimization Experiences In The Z Generation Young People

Abstract

Those born after 2000 are described as Generation Z. Social media is very important for the Z generation, which is also called digital native. Internet and social media addiction is one of the most important psychological problems of today. There is a relationship between social media addiction and cyberbullying and victimization experiences. In this study, the social media addiction levels of generation Z high school students and their cyberbullying

* Makale Gönderim Tarihi: 08.09.2020 Makale Kabul Tarihi: 10.11.2020

** Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü
Assoc. Prof., İnönü University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology
vehbi.bayhan@inonu.edu.tr ORCID: 0000-0001-5567-3438

and victimization experiences are examined. In this context, a questionnaire was applied to the sampling of 7 high schools in the center of Malatya. The research was conducted in the 2017-2018 academic year. The sample consists of 336 high school students. Class distribution is 9th, 10th, 11th and 12th grades. The age distribution is 15-18 years. 34% of the sample is male and 66% is female. Demographic questions, social media addiction scale, cyberbullying and victimization scale were used in the questionnaire. The social media addiction scale Cronbach's Alpha value is 0.813. Revised Cyber Bullying Inventory-II (RCBI-II) was used to measure the level of cyberbullying and victimization. Cyberbullying Cronbach's Alpha value is 0.824; Cyber victimization Cronbach's Alpha value is 0.799. In the research, T test, Chi-square statistical techniques were used. There was a significant relationship between social media usage patterns and narcissistic personality traits.

Keywords: The Z Generation, Youth, Digital İndigenous, Social Media Addiction, Cyberbullying and Cyber Victimization Experiences.

Özet

Bu çalışmada, Z kuşağı lise gençlerinin sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri irdelenmektedir. Özellikle sosyal medya ile kendini ifade eden ve hayatlarının merkezinde sosyal medya olan Z kuşağı gençlerinde sosyal medya bağımlılığı hem psikolojik bağımlılık olarak sorun oluşturma riski taşımakta, hem de siber zorbalık ve mağduriyet yaşantılarını artırmaktadır. Bu bağlamda problem cümlesi şudur: "Z kuşağı lise gençlerinde sosyal medya bağımlılık düzeyleri ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri arasında bir ilişki var mıdır?". Araştırmanın hipotezi bu problem üzerinde test edilecektir.

Literatürde kullanılan kuşak sınıflamaları, Türkiye'nin sosyolojik yapısını da içerecek şekilde şu şekilde ifade edilebilir.

a. Sessiz Kuşak, 1927-1945 arası doğanlar, (Gazete Kuşağı, Cumhuriyet Kuşağı, Gelenekçiler).

b. Bebek Patlaması Kuşağı, 1946-1964 arası doğanlar, (Radyo Kuşağı, 68 Kuşağı, Sandviç Kuşak, İdealist Kuşak).

c. X kuşağı, 1965-1980 arası doğanlar, (Televizyon Kuşağı, Özal Kuşağı, Pop Çağı Kuşağı).

d. Y veya Milenyum Kuşağı, 1981-2000 arası doğanlar, (İnternet Kuşağı, Ben Nesli, Bumerang Kuşak).

e. Z Kuşağı, 2001-2020 arası doğumlular, (Akıllı Telefon Kuşağı, Sosyal Medya Kuşağı, Dijital yerliler, Sanal Kuşak, AVM Kuşağı).

Siber mağduriyet, interneti kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkiyel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalınması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet

yaşanması durumu olarak tanımlanmaktadır. Kısaca, siber mağduriyet, siber zorbalık mağduru olanların durumu olarak ifade edilebilir.

Siber zorbalıkla ilişkili yapılan araştırmalar, siber zorbalığın bireyleri psikolojik açıdan negatif etkilediğini göstermektedir. Nitekim siber zorbalığa maruz kalan kişilerde; depresyon, suç işleme, madde kullanımı, hayal kırıklığı, üzüntü, öfke, kaygı, derslere karşı motivasyon kaybı, akademik başarısızlık, okul devamsızlığı, intihar etme vb. problemler gözlenmiştir.

Z kuşağı lise gençlerinin sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri arasındaki ilişkinin araştırılması, çağımızın en önemli iletişim aracı olan sosyal medyanın etkisinin ortaya çıkartılması açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Malatya merkezde 7 lisede öğrenim gören örnekleme anket uygulanmıştır.

Şiddet davranışı öğrenilen bir davranış olduğu gibi siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri de öğrenilen davranış deneyimleridir. Araştırma bulgularından da görüldüğü üzere Z kuşağı lise gençlerinde sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri arasında ilişki bulunmaktadır. Sosyal medyayı kullanma oranları yükselmesine bağlı olarak siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri artmaktadır. Sanal alemde ve simülasyon ortamında rumuzları ile akranları başta olmak üzere diğer bireylere siber zorbalık uygulayan gençlerin psikolojik dünyasında sorunlar oluşmaktadır. Öncelikle farklı rumuzlar ve sahte kimliklerle sanal ortamda farklı kişilik gerçek ortamda farklı kişilik formlarına bürünmektedirler. Bu durum kişiliklerinde şizofrenik parçalanmışlığa neden olmaktadır.

Siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimlerinin toplumsal cinsiyet açısından en fazla erkeklerde görülmesi, erkek toplumsal cinsiyetinin yetişmesinde öğrendiği rol modeller ve sosyalleşme örüntüleri ile ilgilidir. Erkeklerin sosyalleşme sürecinde daha baskın, etkin ve savaşçı yetiştirilmesi siber zorbalık davranışına da etki etmiştir. Siber mağduriyete uğrama deneyimlerinin erkek öğrencilerde fazla olması, mağduriyet yaşayanların rövanş almak bağlamında siber zorbalık deneyimini ürettikleri görülmektedir.

Yaş düzeylerine göre yaş oranı yükseldikçe siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri artmaktadır. Akıllı telefonlara sahip olma ve sosyal medyayı etkin kullanma tecrübelerinin artmasına paralel olarak siber zorbalık ve mağduriyet deneyimlerinin arttığı söylenebilir.

Araştırma bulgularından çıkan sosyolojik ve sosyal psikolojik diğer önemli sonuç, öğrencilerin ailelerinin tutumuna göre "ilgisiz" aile çocuklarında, hem sosyal medya bağımlılığı oranının, hem siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyiminin yüksek olmasıdır. Aynı şekilde anne ve babası ayrı, parçalanmış aileye mensup öğrencilerin sosyal medya bağımlılık oranı ile siber zorbalık ve siber

mağduriyet deneyimleri yüksektir. Dolayısıyla, ailenin önemi bu araştırma bulgusunda ortaya çıkmaktadır.

Sosyal medya bağımlılığı, siber zorbalık ve siber mağduriyet sorunlarının önlenmesi için farkındalık eğitimleri verilmelidir. Öncelikle ilköğretimde seçmeli verilen "Medya Okur Yazarlığı" dersinin, eleştirel yeni medya okur-yazarlığı konusu ile yenilenerek, zorunlu ve işlevsel verilmesi gerekmektedir. Sadece öğrencilere değil, öğretmenlere ve ebeveynlere de hizmet içi eğitim ve seminerlerle yeni medyanın getirdiği sorunlar anlatılmalıdır.

Özellikle siber mağdur olan öğrencilerin yaşadığı olumsuz deneyimi kimseye paylaşmak istememesi dikkate alınarak, bu öğrencilerin psiko-sosyal destek almaları sağlanmalıdır.

Siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimi, sadece ergenlerde ve gençlerde görülmemektedir. Sosyal medyayı sınırsız özgürlük alanı olarak düşünerek, her yaptığı hakaret ve zorbalığın mubah olduğunu zannetme yetişkinler arasında da mevcuttur. Sosyal medyada sadece kendi ideolojisine ve zihniyetine uygun olanlar ile kapalı bir cemaat gibi sürü şeklinde sanal klanlar halinde yaşayanlar bulunmaktadır. Kendi fikrinden başka hiçbir fikre hoşgörü gösteremeyen ve tahammül edemeyen narsist bireyler kendi benzerleri ile sanal ortamda birlikte olmakta, oluşturdukları yapay dünyada kendi söylediklerine kendileri inanmaktadır. "Yankı odaları" olarak ifade edilen kendi söylediklerinin tekrar kendilerine yankılanması bağlamında içe kapalı (şizoid) ve kuşkucu (paranoid) bir ruh halini yaşamaktadırlar. Bu bağlamda, hep kendi doğrularına inanan, herkesi ötekileştiren bir toplumsal ruh hali inşa olmaktadır.

Hem oluşan kesin inançlı, paranoid-şizoid ruh halinin tedavisinde, hem de siber zorbalığın bir insanlık suçu olduğunu öğretme sürecinde, lise öğrencilerine felsefe, sosyoloji, psikoloji, etik derslerinin işlevsel verilmesi önem taşımaktadır. Vatandaş olmak, başkalarının haklarına saygılı olmak, kendini bilmek için iyi bir sosyal bilimler eğitimi gerekmektedir.

Summary

In this study, social media addiction, cyberbullying and victimization experiences of generation Z high school youth are examined. Especially, social media addiction carries the risk of creating problems as psychological addiction and increases the experiences of cyberbullying and victimization, especially in the generation Z youth, who express themselves with social media and are social media at the center of their lives. In this context, the problem statement is as follows: "Is there a relationship between social media addiction levels and cyberbullying and victimization experiences of generation Z high school youth?" The hypothesis of the research will be tested on this problem.

Generation classification used in the literature to include in Turkey's sociological structure can be expressed as follows.

a. Silent Zone, those born between 1927-1945, (Newspaper Belt, Republic Generation, Traditionalists).

b. Baby Boom Belt, those born between 1946-1964, (Radio Belt, 68 Generation, Sandwich Belt, Idealist Generation).

c. Generation X, those born between 1965-1980, (Television Generation, Ozal Generation, Pop Age Generation).

d. Generation Y or Millennials born between 1981-2000, (Internet Generation, Generation I, Boomerang Generation).

e. Generation Z, born between 2001-2020, (Smartphone Generation, Social Media Generation, Digital Natives, Virtual Belt, Shopping Mall Generation).

Cyber victimization is defined as the exposure to technical or relational harmful behaviors against an individual or group, a private or a legal person using the internet, and experiencing financial or moral victimization from these behaviors. In short, cyber victimization can be expressed as the situation of those who are victims of cyberbullying.

Studies on cyberbullying show that cyberbullying negatively affects individuals psychologically. For people who are exposed to cyberbullying; depression, delinquency, substance abuse, disappointment, sadness, anger, anxiety, loss of motivation towards class, academic failure, school absenteeism, suicide, etc. such problems have been observed.

Investigating the relationship between social media addiction and cyberbullying and victimization experiences of generation Z high school youth is important in revealing the effect of social media, which is the most important communication tool of our age. In this context, a questionnaire was applied to the sampling of 7 high schools in the center of Malatya.

Cyberbullying and cyber victimization experiences are also learned behavioral experiences as violent behavior is learned. As can be seen from the findings of the research, there is a relationship between social media addiction and cyberbullying and cyber victimization experiences in high school youth in the generation Z. Cyberbullying and cyber victimization experiences increase due to the increase in the rate of using social media. Psychological problems occur in the psychological structure of young people who use cyberbullying against other individuals, especially their peers, with their nicknames in the virtual world and simulation environment. First of all, with different nicknames and fake identities, different personalities in the virtual environment take on different personality

forms in the real environment. This causes schizophrenic fragmentation in their personalities.

The fact that cyber bullying and cyber victimization experiences are mostly seen in men in terms of gender is related to the role models and socialization patterns that the male gender learned in growing up. Raising warriors who are more dominant and effective in the socialization process of men has also affected cyberbullying behavior. It is seen that the cyber victimization experiences are high among male students, and those who have been victimized produce the cyberbullying experience in the context of getting a rematch.

Cyberbullying and cyber victimization experiences increase as the age ratio increases according to age levels. It can be stated that cyberbullying and victimization experiences have increased in parallel with the increase in the experience of owning smart phones and using social media effectively.

Another important sociological and social psychological result from the research findings is that the rate of social media addiction and the experience of cyberbullying and cyber victimization is high in the children of "uninterested" families according to the attitude of the students' families. Likewise, social media addiction rates and cyberbullying and cyber victimization experiences are high in students whose parents are separated and belong to a fragmented family. Therefore, the importance of family is revealed in this research finding.

Awareness trainings should be given to prevent social media addiction, cyberbullying and cyber victimization problems. First of all, the "Media Literacy" course, which is given as an elective in primary education, should be renewed with the critical new media literacy subject and should be given compulsory and functional. Not only students, but also teachers and parents should be told about the problems brought by the new media through in-service training and seminars.

Considering that students who are cyber-victims do not want to share their negative experiences with anyone, they should be provided with psycho-social support.

Cyberbullying and cyber victimization experience is not only seen in adolescents and young people. Considering social media as an area of limitless freedom, there are adults who think that every insult and bullying is permissible. In social media, there are only those who are suitable for their own ideology and mentality and those who live in virtual clans in the form of a closed community. Narcissistic individuals, who cannot tolerate and cannot tolerate any idea other than their own, are together with their peers in the virtual environment and believe what they say in the artificial world they create. They live in a schizoid and suspicious (paranoid) mood in the context of the resonance of what they say, which are expressed as "echo chambers". In this context, a social mood that always believes in its own truth and alienates everyone is being built.

It is important to teach philosophy, sociology, psychology and ethics lessons to high school students both in the treatment of the firm belief, paranoid-schizoid mood and in the process of teaching that cyberbullying is a crime against humanity. A good social science education is required in order to be a citizen, to respect the rights of others and to know oneself.

Giriş

Sosyal tarih sürecinde toplumlar genel olarak tarım toplumu, sanayi toplumu ve bilişim toplumu olarak sınıflandırılır. İnternetin temelinde olduğu bilişim toplumu, bilişim temelli hayat alanlarını oluşturur. İnternetin yaygın kullanıldığı dönemde dünyaya gelen ve yetişen Y veya milenyum kuşağı ile Z kuşağı, internetsiz bir dünya hayal edememektedir. Sosyal medya vasıtasıyla bütün mahremiyetlerini paylaşmaktadırlar. Sosyal medya bir vitrin işlevi görmektedir.

Shakespeare, "Dünya bir oyun sahnesi, her kadın ve her erkek sadece birer oyuncu ve bir kişi, birçok rolü birden oynar." Dizeleri ile bireyin hayat sürecinde öğrendiği rolleri sahne metaforunda oynadığını ifade eder. Sosyalleşme sürecinde birey edindiği kültür ile ontolojik ve epistemolojik kimliğini içinde bulunduğu ortamlarda sergiler. Birey kimliğini "ayna benlik" ile başkası üzerinden tanımlar. Ontolojik mevcudiyetini performans ile inşa eder. Bu bağlamda Goffman, bir kimsenin bir seyirci kitlesi önünde sürekli bulunduğu bir süre boyunca gerçekleştirdiği ve seyirciler üzerinde biraz da olsa etkisi olan tüm faaliyetleri "performans", bu performans seyircilere sergileme kısmını da "vitrin" olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda, vitrin, performans sırasında birey tarafından kullanılan standart bir sunum donanımı olarak da ifade edilebilir.¹ Bireyler performanslarını dijital platform olan sosyal medyada vitrine çıkararak gösterirler. Performanslarının etkisini de like (Beğen) tuşu ile alırlar.

WAS 2020 Dünya Dijital Raporuna göre, dünya nüfusunun %59'u olan 4,54 milyar internet kullanıcısı, dünya nüfusunun %49'u olan 3,80 milyar kişi aktif sosyal medya kullanıcısı iken, dünya nüfusunun %67'si 5,19 milyar kişi mobil sosyal medya kullanıcısıdır. Dünya ortalamasına göre internette günde ortalama geçirilen zaman 6 saat 43 dakikadır. Türkiye için 2020 verileri ise şu şekildedir: Türkiye nüfusunun %74'ü 62,07 milyon internet kullanıcısı, %64'ü 54 milyon kişi aktif sosyal medya kullanıcısı iken, nüfusun %99'u 77 milyon kişi mobil sosyal medya kullanmaktadır. Türkiye'de sosyal medyaya harcanan zaman ortalama günde 2 saat 55 dakikadır. Türkiye'de en aktif kullanılan ilk 5 sosyal medya platformu sırasıyla YouTube, Instagram, Whatsapp, Facebook ve Twitter olarak görülmektedir. Türkiye'de internette günde ortalama 7 saat 29 dakika zaman

¹ Erving Goffman, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, çev. B. Cezar (İstanbul: Metis Yayınları, 2009), 33.

geçirilmektedir.² Bu veriler bađlamında, sosyal medyanın hem dünya nüfusunun hem de Türkiye nüfusunun gündelik hayatlarının önemli bir parçası olduđu ifade edilebilir. Hayatın her alanında kullanılan sosyal medyanın gündelik hayatı kolaylařtırması yanında bađımlılık oluřturma riski de bulunmaktadır.

Bu alıřmada, Z kuřaađı lise gençlerinin sosyal medya bađımlılıđı ile siber zorbalık ve mađduriyet deneyimleri irdelenmektedir. Özelikle sosyal medya ile kendini ifade eden ve hayatlarının merkezinde sosyal medya olan Z kuřaađı gençlerinde sosyal medya bađımlılıđı hem psikolojik bađımlılık olarak sorun oluřturma riski tařımakta, hem de siber zorbalık ve mađduriyet yařantılarını artırmaktadır. Bu bađlamda problem cümlesi řudur: “Z kuřaađı lise gençlerinde sosyal medya bađımlılık düzeyleri ile siber zorbalık ve mađduriyet deneyimleri arasında bir iliřki var mıdır?” Arařtırmanın hipotezi bu problem üzerinde test edilecektir.

1. Z Kuřaađı

Kuřak döngüsü çerçevesinde, bir nesil her yirmi yılda bir deđiřir. Kuřaklar, sadece biyolojik yařam dönemini deđil, aynı zamanda yařayan bireylerin sosyal ve kültürel habitusunu içerir ve yansıtır. Bu bađlamda, bir taraftan aynı çađda ve dönemde yařayanların küresel etkileřimle benzer davranıř kodları oluřurken, diđer taraftan her ülkenin kendine özgü sosyal ve kültürel yapısından kaynaklanan farklı davranıř modelleri meydana gelir. Bu gerçeklikler sosyolojik açıdan anlamlıdır ve dođaldır.³

Literatürde kullanılan kuřak sınıflamaları, Türkiye’nin sosyolojik yapısını da içerecek řekilde řu řekilde ifade edilebilir.

a. Sessiz Kuřak, 1927-1945 arası dođanlar. (Gazete Kuřaađı, Cumhuriyet Kuřaađı, Gelenekçiler).

b. Bebek Patlaması Kuřaađı, 1946-1964 arası dođanlar. (Radyo Kuřaađı, 68 Kuřaađı, Sandviç Kuřak, İdealist Kuřak).

c. X kuřaađı, 1965-1980 arası dođanlar. (Televizyon kuřaađı, zal Kuřaađı, Pop ađı Kuřaađı).

d. Y veya Milenyum Kuřaađı, 1981-2000 arası dođanlar. (İnternet Kuřaađı, Ben Nesli, Bumerang Kuřak)

² We Are Social (WAS), “Digital in 2020” (Eriřim 31 Ađustos 2020).

³ Vehbi Bayhan, “Kuřaklar Sosyolojisi ve Türkiye İçin Yeni Bir Kuřak Analizi”, *Sosyoloji Divanı Dergisi* 13/1 (Ocak-Haziran 2019), 29.

e. Z Kuşağı, 2001-2020 arası doğumlular. (Akıllı Telefon Kuşağı, Sosyal Medya Kuşağı, Dijital yerliler, Sanal Kuşak, AVM Kuşağı).⁴

Gerçek anlamda dijital bir dünyaya doğan, akıllı telefonlar ve tabletlerle oynayarak büyüyen “dijital yerli” kuşak olan Z Kuşağının dünyada yaklaşık 2 milyar üyesi bulunmaktadır. Bilişim teknolojisi bu kuşak için bir yaşam biçimini ifade ettiği söylenebilir. Bu kuşağa mensup bireylerin savaşlar, göçler, mali ve siyasi krizler, işini kaybeden ebeveynler ve artan terör ortamında büyüdükları ifade edilebilir. Bu dönemin ebeveynleri olan “Helikopter ebeveynleri” akıllı telefonlar aracılığıyla çocuklarının her adımını takip etmektedir. Z nesli “kişiselleştirmeye” çok önem veriyor, sabırsız ve beklemekten hoşlanmıyorlar.⁵

Twenge, Y Kuşağını “Ben Nesli” olarak tanımlarken, Z Kuşağını “İ-nesli” olarak adlandırmaktadır. İ-nesli kavramındaki “İ” harfi; hem internetin, hem İphone’un, hem de individualizm (bireycilik) kavramlarının baş harflerini ifade etmektedir. Cep telefonlarıyla büyüyen ve internet öncesini hatırlamayan bir kuşak olduğu için Twenge, İ-nesli kavramını kullanmaktadır. 2011 ve 2012 yılları Amerikalıların çoğunluğunun internete erişimi olan akıllı cep telefonlarının kullanılmaya başladığı yıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Akıllı telefon ergenlik çağındakileri bütünüyle egemenliği altına alması, İ-nesli’nin hayatında, toplumsal etkileşimden akıl sağlığına her alanda etkiler bırakmaktadır. Nitekim ortalama bir ergen, cep telefonunu günde en az seksen kez kontrol etmektedir. Özellikle İ-nesli’nin bireyleri güvenlik konusunda takıntılı ve ekonomik geleceklere korku duymaktadır; cinsiyet, ırk ya da cinsel yönelimden kaynaklanan eşitsizliklere asla tahammül edememektedir. Ergenlik çağındaki depresyon ve intihar oranları 2011 yılından bu yana büyük hızla yayılmaktadır.⁶ Ergen ve gençler arasında depresyon, kaygı ve intihar eğilimlerinin artmasında siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri önemli bir faktör olduğu gözlenmektedir.

2. İnternet ve Sosyal Medya Bağımlılığı

Enformasyon toplumu ve küreselleşmenin temel simgesi olan internet, ergen ve gençlerin yaşamında önemli bir teknoloji aracı olduğu söylenebilir. İnternet, bir yandan hızlı bir şekilde dünyanın her yerinden bilgiye ulaşma imkânı verirken, diğer yandan bağımlılık yaratabilmektedir. İnternetin bireyin yaşamındaki etkisi bağlamında gelişen “İnternet Bağımlılığı”, Psikiyatride tanımlanan yeni bağımlılık türü olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Özellikle internet bağımlılığı, her yaşta

⁴ Bayhan, “Kuşaklar Sosyolojisi ve Türkiye İçin Yeni Bir Kuşak Analizi”, 31.

⁵ Fatoş Karahasan, *Açılım Gençler Geliyor* (İstanbul: Doğan Egmont Yayınları, 2018), 30-32.

⁶ Jean W. Twenge, *İ-Nesli*, çev. O. Gündüz (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2018), 22-26.

görülebilmesine karşın, en büyük risk grubu olan 12-18 yaş arası gençlerde karşımıza çıktığı söylenebilir.⁷

Bireylerin internet bağımlısı olduklarını gösteren bazı belirtiler bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla (a) internet bireylerin hayatlarında en önemli hale gelmesi ve düşünme sistemlerinde etkin bir konumda olmak; (b) internet kullanımı bireylerde “gerçek dünyadan kaçış” duygusuna neden olmak; (c) internette çok uzun çevrimiçi saatler geçirmek; (d) çevrimdışı olduklarında kendilerini rahatsız veya mutsuz hissetmek; (e) internet kullanımı bağımlılar ile aileleri, öğretmenleri ya da arkadaşları arasında çatışmaya yol açması; (f) internet kullanımlarını azaltmaya çalıştıkları halde bir süre sonra eski kullanım alışkanlıklarına geri dönmek şeklinde ifade edilebilir.⁸ Bu özellikleri taşıyan internet ve sosyal mediasız bir hayat düşünemeyen bireyler, internet ve sosyal medya bağımlısı olma riski taşımaktadır. Bu durum internet ve sosyal medya bağımlılığı, siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimlerinin artmasına ve patolojik boyuta erişmesine zemin hazırlayabilir.

Tıpkı alkol veya uyuşturucu benzeri madde bağımlılıklarında olduğu gibi internet ve sosyal medya bağımlılığı da, psikiyatride tedavi edilen psikolojik bir problem olduğu söylenebilir. Yine, psikolojide “gelişmeleri kaçırma korkusu” olarak bilinen FOMO (Fear of Missing Out), sosyal medya bağımlılığı ile doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir.⁹

Popüler olma sarmalında bireyler sosyal medyada küçük birer şöhret sahibi kişiler olmaya odaklanmaktadır. Sosyal medyadaki paylaşımları beğenme, cep telefonunun titreşimini, eposta ve mesajların sürekli kontrolü sendromu bağlamında sosyal medya bağımlılığı gençlerde yaratıcılık ve empati düzeylerini azaltmaktadır. Nitekim ABD’de yapılan araştırmalarda, 1966’dan 1980’e kadar yaratıcılık testlerinde yükselme saptanmış iken; 1998 yılından itibaren gençlerin yaratıcılık testlerinden aldıkları puanlar keskin bir şekilde düşmeye başladığı gözlenmektedir.¹⁰ Gardner ve Davis’e göre de, günümüz dijital App Kuşağının özellikleri olarak şunlar: “riskten kaçınma”, “bağımlılık”, “yüzeysellik”, “narsistik” sıralanabilir.¹¹

Üniversite öğrencileri artık kendi başlarına değiller, ebeveynleri notlarını ve belki de banka hesaplarını da takip ettikleri söylenebilir. Bu durumu betimlemek

⁷ Vehbi Bayhan, “Lise Öğrencilerinde İnternet Kullanma Alışkanlığı ve İnternet Bağımlılığı”, *XIII. Akademik Bilişim Bildirileri*, ed. Mustafa Akgül vd. (Malatya: Türkiye Bilişim Derneği, 2011), 917.

⁸ Şükrü Balcı vd., “Üniversite Öğrencileri Arasında İnternet Bağımlılığı ve İnternet Bağımlılığının Profili”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi* 6/1 (Temmuz 2009), 8.

⁹ Vehbi Bayhan, “İnternet, Sosyal Medya ve Narsisizm”, *Sosyoloji Divanı Dergisi* 9/1 (Ocak-Haziran 2017), 171.

¹⁰ Joel Stein vd., “The New Greatest Generation”, *Time* 181/19 (May 2013), 26-33.

¹¹ Howard Gardner - Katie Davis, *App Kuşağı. Dijital Dünyada Kimlik, Mahremiyet ve Hayal Gücü*, çev. Ümit Şensoy (İstanbul: Optimist Yayınları, 2014), 171.

için “Helikopter ebeveyn” terimi ifade edilebilir. ABD’de lisans öğrencileri, yeni mezunlar ve ailelerini kapsayan bir dizi araştırma üniversite öğrencilerinin haftada ortalama 13,4 kez ebeveynleri ile cep telefonu ile temas kurduğu elde edilen bulgular arasındadır.¹² Bu durum bizlere aile bireylerinin birbirlerinden daha çok akıllı telefonlarıyla zaman geçirdiği post-familial (aile sonrası) olarak ifade edilen aile tipinin ortaya çıktığını göstermektedir.¹³

Zimbardo ve Coulombe’a göre, genç erkekler arasında internet bağımlılığı artmakta olup, özellikle porno ve oyun bağımlılığının bilinen erkeklik kimliğini olumsuz etkilemektedir. İnternet oyunu genç erkeklerin sosyal hayattan izole olmalarını ve yüz yüze sosyal beceriler geliştirme kabiliyetine ve merakına ket vurabilir. İnternet oyunlarındaki aksiyonun çeşitliliği ve yoğunluğu, okul gibi hayatın diğer alanlarını görece daha sıkıcı yapmakta ve akademik performansta sorun yaratmaktadır. Bu da olumsuz ve yıkıcı bir döngüye yol açan dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunu artırmaktadır.¹⁴

Twenge’e göre, ABD’de i-nesli (Z Kuşağı) arasında, 2011’den itibaren kaygı, depresyon ve intihar oranlarında büyük bir artış görülmektedir. Bunun temel sorumlusu 2011-2012 yılları arasında ABD’de akıllı telefonların yaygınlaşması olduğu söylenebilir.¹⁵ Nitekim i-neslindeki gençlerde ekran başında vakit geçirme süresi günde bir saatin altındaysa %28 olan intihar düşünceleri, bu süre 5 saat ve üstüne çıkınca %48’e ulaşabilmektedir.¹⁶ Bu durum akıllı telefonların internet bağımlılığı ve intihar eğilimini arttırdığı söylenebilir.¹⁷

3. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet

Siber zorbalık; akıllı telefon, bilgisayar vb. aygıtlar kullanılarak e-posta, anlık mesajlaşma, sohbet odaları, sosyal medya ya da mesajlar aracılığıyla kasıtlı ve zarar verme amaçlı, zaman içinde tekrarlanan davranışlar olarak tanımlanabilmektedir. Siber zorbalık farklı formlarda uygulanmaktadır. İnternette tehdit içeren mesajlar gönderme, sosyal medyada hakaret ve kötü sözler içeren mesajlar gönderme ya da yayınlama, kişilerin fotoğraflarını veya videolarını, gizli ya da özel bilgilerini internet ortamında izinsiz paylaşma, kötü niyetli e-posta gönderme ya da cep telefonu mesajı atma (aşağılayıcı, tehditkâr, alay edici, cinsel taciz veya şiddet içeren), rahatsız etme, internet ortamında taciz etme, iftira atma, dedikodu yayma,

¹² Gardner - Davis, *App Kuşağı. Dijital Dünyada Kimlik, Mahremiyet ve Hayal Gücü*, çev. Ümit Şensoy 95-96.

¹³ Gardner - Davis, *App Kuşağı. Dijital Dünyada Kimlik, Mahremiyet ve Hayal Gücü*, çev. Ümit Şensoy, 117.

¹⁴ Philip Zimbardo - Nikita D. Coulombe, *Bitik Erkekler: Teknoloji Erkekliği Nasıl Sabote Etti?*, çev. Tolga Yalur (İstanbul: Pegasus Yayınları, 2017), 15-16.

¹⁵ Twenge, *İ-Nesli*, çev. O. Gündüz, 23-25.

¹⁶ Twenge, *İ-Nesli*, çev. O. Gündüz, 127.

¹⁷ Vehbi Bayhan, “Milenyum Gençliğinin Akışkan Eklektik Kimlik Örüntüleri”, *Eğitim, Gençlik ve Gelecek*, ed. N. A. vd. (Düsseldorf: LAP Lambert Academic Publishing, 2018), 88.

kendini başka biri gibi gösterme, dışlama, internet ortamında etiketleme siber zorbalığın yaygın görülen biçimlerine örnek verilebilir.¹⁸ Özellikle kimliklerini saklayıp takma isim kullanarak bireylere psikolojik şiddet uygulama siber zorbalığın temelini oluşturduğu söylenebilir.

Siber mağduriyet, interneti kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkiyel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalınması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet yaşanması durumu olarak tanımlanabilir. Kısaca, siber mağduriyet, siber zorbalık mağduru olan kişilerin durumu olarak ifade edilebilir.¹⁹ Siber zorbalık ve siber mağduriyet birbirini üretebilmektedir. Nitekim yeri geldiğinde de siber zorbalık yapanların mağduriyet yaşadıkları da görülebilir.

Geleneksel olarak zorbalık davranışları büyük oranda okul ortamında yaşanmaktadır. Siber zorbalık ise, günün herhangi bir saatinde gerçekleşebilmektedir. Bu durum, zorbalığın zaman ve mekândan bağımsız, kesintisiz ve yaygın biçimde devam etmesine sebep olmaktadır. Diğer bir söylemle, yüz yüze akran zorbalığından farklı olarak siber zorbalıkta kurbanlar internette kendileri hakkında başlatılan olumsuz yorum ve gönderilerden kurtulamamaktadır. Ayrıca bu yorum ve gönderiler kısa sürede çok geniş akran grupları arasında yayıldığından kurbanlar tanımadıkları kişilerin saldırısına ve istismarına da maruz kalmaktadır.²⁰ Psikolojik şiddet olarak da tanımlanan siber zorbalığa maruz kalan siber mağdur bireylerde psikolojik problemler de görülmektedir.

Siber zorbalıkla ilişkili yapılan araştırmalar, siber zorbalığın bireyleri psikolojik açıdan negatif etkilediğini göstermektedir. Siber zorbalığa maruz kalan kişilerde; depresyon, suç işleme, madde kullanımı, hayal kırıklığı, üzüntü, öfke, kaygı, derse karşı motivasyon kaybı, akademik başarısızlık, okul devamsızlığı, intihar etme vb. gibi problemler gözlenmiştir. Ayrıca siber zorbalığa maruz kalan kızların erkeklere oranla daha çok boyun eğici bir tutum sergiledikleri saptanmıştır.²¹ Bu durum, kızların daha edilgen yetiştirilmeleri ve siber zorbalığa maruz kaldıklarında tepkilerinde edilgenliği tercih etmeleriyile açıklanabilir.

Siber zorbalığın yaşanma sıklığı hem ulusal hem de uluslararası alan yazında oldukça yaygındır. Uluslararası alan yazında yapılmış 80 çalışmanın meta-analiz

¹⁸ Ezgi Taştekin - Pınar Bayhan, "Ergenler Arasındaki Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin İncelenmesi", *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying* 5/2 (Aralık 2018), 22-23.

¹⁹ Demet Pekşen Süslü - Ayla Oktay, "Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetle İlişkili Bazı Değişkenlerin İncelenmesi", *Elementary Education Online* 17/4 (2018), 1877-1895.

²⁰ Emel Baştürk Akca - İdil Sayımer, "Siber Zorbalık Kavramı, Türleri ve İlişkili Olduğu Faktörler: Mevcut Araştırmalar Üzerinden Bir Değerlendirme", *Online Academic Journal of Information Technology* 8/30 (2017), 2-3.

²¹ Erkan Yaman - Adem Peker, "Ergenlerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyete İlişkin Algıları", *Gaziantepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/3 (2012), 821.

yöntemiyle incelenmesi sonucunda, hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet oranları yaklaşık %15-16 olarak bulunmuştur. Türkiye’de yapılan araştırmalara göre ise siber zorbalık oranının %6.4 ve %47.6 arasında değiştiği, siber mağdur olma oranının ise %5.1 ile %56 arasında olduğu gözlenmiştir.²²

ABD’de Siber Zorbalık Araştırma Merkezinin yaptığı bir dizi araştırmaya göre, siber zorbalık oranı ergenlik çağındakilerde 2007 yılında %19 iken, 2016 yılında %34’e çıktığı görülmektedir. Siber zorbalığa maruz kalan ergenlerin üçte ikisi (%66) en az bir intihar riski etkeni sergilemektedir. Bu oran, okulda zorbalığa maruz kalanlardan %9 oranında daha yüksektir. Fiziksel zorbalığın tersine siber zorbalığa maruz kalan ergenler, bunlardan kaçmanın ve belirli insanlardan uzak durmanın imkânsız olduğunu söylemektedir. Çünkü telefonlarından bütünüyle vazgeçemedikleri sürece zorbalık devam etmektedir. Bununla birlikte siber zorbalık, her zaman intihara yol açmasa da mutsuzluk ve depresyon nedeni olabilmektedir.²³

2011 yılında ABD’de yapılan araştırmada 14 ila 24 yaş arası gençlerin %71’i insanların internette ya da mesajlaşma sırasında ırkçı ve cinsiyetçi bir dil kullanmaya yatkın olduğunu söylemektedir. Nitel görüşme yapılan 16 yaşındaki kız öğrenci Molly’nin şu ifadeleri önemlidir: “Bence internetteyken kim olduklarını unutuplar ve kendini ekranda görünmeyen bir nokta sanarak, sanki yaptığı şeyin sonuçları karşısında dokunulmazlığı varmış gibi online profillerinin sorumluluğunu yitirmiş farklı bir kimlikmiş gibi kullanmaya kalkıyorlar.” Gardner ve Davis, yaptıkları nitel araştırmada online ilişkilerin şizoid karakterine ilişkin başka bir örneği başka bir gencin şu şekilde ifade ettiğini belirtir: “En mahrem bilgilerimi internette ortaya döken bir kişinin, sonradan bu mesajları gönderdiği yaşlılarıyla dışarıda mesafeli, resmi ilişkisine dönmesi gibi tuhaf bir durum.”²⁴ Bu bağlamda, sanal sosyal ilişkiler ve deneyimlerin bireylerin ve özellikle ergen ve gençlerin kişiliklerinde şizofrenik parçalanmışlıklara neden olduğu görülmektedir. Zira sosyal medyada id ve egosunu dışarı vuran, ancak gerçek hayatta süper egosunun etkisiyle davranan ve rol yapan birey gerçekliği ile karşı karşıya kaldığımız söylenebilir.

²² Çiğdem Topcu Uzer - İbrahim Tanrıku, “Siber Zorbalığı Önleme ve Müdahale Programları: Ulusal Bir Alanyazın Taraması”, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 30/1 (2017), 2.

²³ Twenge, *İ-Nesli*, çev. O. Gündüz, 127-129.

²⁴ Gardner - Davis, *App Kuşağı. Dijital Dünyada Kimlik, Mahremiyet ve Hayal Gücü*, çev. Ümit Şensoy, 122-125.

4. Bulgular ve Tartışma

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Z kuşağı lise gençlerinin sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri arasındaki ilişkinin araştırılması, çağımızın en önemli iletişim aracı olan sosyal medyanın etkisinin ortaya çıkartılması açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Malatya merkezde 7 lisede öğrenim gören örnekleme anket uygulanmıştır. Araştırma 2017-2018 öğretim yılında yapılmıştır. Örneklem 336 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Sınıf dağılımı 9, 10, 11 ve 12. sınıf şeklindedir. Anket formunda demografik sorular, sosyal medya kullanım örüntüleri, sosyal medya bağımlılık ölçeği, siber zorbalık ve mağduriyet ölçeği kullanılmıştır. Siber zorbalık ve mağduriyet düzeyinin ölçülmesi için, Gözden Geçirilmiş Siber Zorbalık Envanteri-II (RCBI-II) kullanılmıştır. Katılımcılar her bir maddeyi iki kez değerlendirmektedir. “Ben Yaptım” sütununda siber zorbalık davranışlarını değerlendirmek ve “Bana Yapıldı” sütununda siber mağduriyet davranışlarını değerlendirmek için 4 puanlı bir derecelendirme (1: Asla, 2: Bir Kez, 3: İki Kez veya Üç Kez, 4: Üç Kereden Fazla) şeklinde iki defa cevaplandırılmaktadır. Ölçekten alınması mümkün olan en düşük puan 10 ve mümkün olan en yüksek puan 40 olarak belirlenmiştir. Alınan yüksek puan sık siber zorbalık yaptığına ve sık siber mağduriyete işaret ediyor. Ölçeğin siber mağduriyet bölümü için iç tutarlık kat sayısı 0,84²⁵, iç tutarlık katsayısı siber zorbalık bölümü için ise 0,69 olarak bulunmuştur.²⁶ Bu araştırma grubunda ise siber zorbalık Cronbach’s Alpha değeri 0,82; siber mağduriyet Cronbach’s Alpha değeri 0,79’dur.

Sosyal medya bağımlılığı ölçeği Tutgun Ünal (2015) tarafından geliştirilen ölçekten oluşturulmuştur. Ölçek önermeleri 5’li Likert ölçeğine göre (1) Hiç katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle katılıyorum şeklinde ölçeklendirilmiştir.²⁷ Sosyal medya bağımlılık ölçeği Cronbach’s Alpha değeri 0,813’tür. Verilerin değerlendirilmesinde, SPSS 21 paket programı kullanılmıştır. Araştırmada Ki-Kare ve T Testi istatistik teknikleri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan anket soruları $P < 0.05$ anlamlılık derecesi ile %95’lik güven aralığında değerlendirilmiştir.

²⁵ Çiğdem Topçu, *Modeling The Relationships Among Coping Strategies, Emotion Regulation, Rumination, And Perceived Social Support In Victims Of Cyber And Traditional Bullying* (Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Doktora Tezi, 2014), 54.

²⁶ Çiğdem Topçu - Özgür Erdur-Baker, “RCBI-II: The Second Revision of the Revised Cyber Bullying Inventory”, *Measurement and Evaluation in Counseling and Development* 51/1 (December 2017), 36.

²⁷ Aylin Tutgun Ünal, *Sosyal Medya Bağımlılığı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 78.

Tablo 1: Örneklemin Sosyo-Demografik Özellikleri

<i>Cinsiyet</i>	N	%	Yaş	N	%
Kız	221	65,8	15 yaş	52	15,5
Erkek	115	34,2	16 yaş	104	31,0
Toplam	336	100,0	17 yaş	117	34,8
<i>Aile Gelir</i>	N	%	18 yaş	N	%
1500 Tl ve altı	78	23,2	Toplam	336	100,0
1501-2500TL	122	36,3	<i>Sosyal Medya</i>	N	%
2501-4500TL	91	27,1	İnstagram	184	54,8
4500-6500TL	29	8,6	Whatsapp	99	29,5
6501-8500TL	6	1,8	Facebook	35	10,4
8500Tl ve +	10	3,0	Twitter	18	5,4
Toplam	336	100,0	Toplam	336	100,0
<i>Lise Türü</i>	N	%	Günlük Zaman	N	%
Anadolu	238	70,8	0- 1 saat	104	31,0
Turizm	43	12,8	1-2 saat	84	25,0
İmam-Hatip	30	8,9	3-4 saat	65	19,3
Meslek	25	7,4	5-6 saat	36	10,7
Toplam	336	100,0	7 saat +	47	14,0

Tablo 1’de görüldüğü gibi örneklemin %34’ü erkek, %66’sı kız öğrencidir. Yaş dağılımı 15-18 arasındadır. Ailenin aylık geliri, anne ve babanın öğrenim durumu, anne ve babanın meslekleri itibariyle orta sosyal tabakaya denk gelmektedir. Örneklemin %70,8’i Anadolu Lisesi, %12,8’i Turizm Lisesi, %8,9’u İmam Hatip Lisesi ve %7,4’ü Meslek Lisesi öğrencileridir. Ailede yaşayan kişi sayısı en fazla olmak üzere 5 kişi ve üzeri %31,3, 4 kişi %25,9, 6 kişi %20,5, 3 kişi %7,7’dir. Örneklemin %93,5’i ailesi ile yaşarken, %6,5’i ailesinden ayrı yaşamaktadır. Kardeş sayısı 3 kardeş %29,5, 2 kardeş %24,7, 4 kardeş %23,5’dir. Baba öğrenim düzeyi anne öğrenim düzeyinden daha fazladır. Anne mesleği %86,3 oranında ev hanımıdır. Baba mesleği çoğunlukla serbest meslek, memur, işçi, esnaf, çiftçi, öğretmen ve emekliden oluşmaktadır. Örneklem hayatlarındaki en önemli şey sorusuna %32,4 ile aile, %11’i yaşamak, %9,5’i saygı ve sevgi olarak cevap vermiştir. En başarılı oldukları dersler içinde en fazla ifade edilen ders %26,5 ile matematiktir. Üniversitede öğrenim görmek istedikleri alanlar içinde en fazla tercih %17,9 ile tıp fakültesidir. Ailelerinin kendine karşı tutumuna verilen cevaplar şu şekildedir: %54,8 koruyucu, %22,9 demokrat, %14,3 otoriter, %8 ilgisiz. En çok dinlemeyi sevdikleri müzik türünde %56’sı pop müzik, %12,8’i arabesk müzik, %11,9’u rap müzik, %6’sı türkü, %4’ü Türk Sanat Müziği dinlemektedir.

4.2. Sosyal Medya Kullanma Örüntüleri

Örneklemin %81,5’inin akıllı telefonu olup %63,4’ünün evde internet bağlantısı bulunmaktadır. Katılımcıların %77’sinin mobil internet paketi mevcuttur. İnterneti her gün kullananlar %78’6’dır. Sosyal medyada geçirdikleri günlük ortalama süre 0-1 saat (%31), 1-2 saat (%25), 3-4 saat (%19,3), 5-6 saat (%10,7), 7 saat ve üzeri (%14) şeklindedir. Örneklemin sosyal medya hesaplarından belirtilenlerin hepsine sahip olanların oranı (%39,9), Whatsapp (%33), Instagram (%18,8), Facebook (%6), Twitter (%2,4) şeklindedir. En fazla kullandıkları sosyal medya platformları şunlardır: Instagram (%54,8), Whatsapp (%29,5), Facebook (%10,4) ve Twitter (%5,4).

Lise öğrencileri gibi üniversite öğrencileri arasında da en popüler sosyal medya platformu Instagramdır. Hem lise hem de üniversite öğrencileri, bir metni okumak yerine fotoğraflara bakıp geçtikleri, görsele daha fazla önem verdikleri için en fazla Instagram kullanmaktadır. Instagram, aynı zamanda ayna işlevi görüp narsistik duyguların tatmini için bir araç konumundadır.

Youtube sitesinde herhangi video paylaşanların oranı %16,4 olarak tespit edilmiştir. Popüler televizyon programlarından örneklemin %38,4’ü Survivor yarışmasına katılmak istediğini ifade ederken; %33’ü O Ses Türkiye yarışmasına katılmak istediğini belirtmiştir. Popüler olmak adına örneklemin %37,2’si dizi film oyuncusu, %22,3’ü şarkıcı, %20,0’i futbolcu, %19,9’u siyasetçi olmak istediğini ifade etmiştir.

Sosyal medya hesaplarına bakma sıklığı şu şekildedir: Arada sırada kontrol edenler %53,9, sürekli kontrol edenler %31,5, hiç kontrol etmeyenler %14,6. Sosyal medyada sürekli fotoğraf paylaşanlar %16,1, arada sırada paylaşanlar %61,9, hiç paylaşmayanlar %22. Örneklemin %20,8'i sosyal medyada oyun oynadığını belirtmişlerdir.

Sosyal medyada arkadaşlarının ne paylaştığını sürekli merak edenlerin oranı %19, arada sırada merak edenler %58,3, hiç merak etmeyenler %22,6 şeklindedir. Sosyal medya arkadaşlarının paylaşımlarına sürekli yorum yazanlar %10, arada sırada yorum yazanlar %52,4, hiç yorum yazmayanlar %37,5 olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal medyada paylaşımlarının ne kadar beğeni aldığını sürekli kontrol edenlerin oranı %27,7, arada sırada kontrol edenler %44, hiç kontrol etmeyenler %28,3'dür. Sosyal medyada fotoğraf ve durumlar için Like /Beğen düşmesine sürekli tıklayanlar %31,8, arada sırada tıklayanlar %50,9 ve hiç tıklamayanlar %17,3'dür.

4.3 Sosyal Medya Bağımlılığı ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimleri

Örneklemin sosyal medya bağımlılık düzeyleri şu şekilde saptanmıştır: düşük düzey bağımlılık %20,8, %37,8 orta düzey bağımlılık, %40 yüksek düzey bağımlılık şeklindedir. Sosyo-demografik özelliklerine göre sosyal medya bağımlılığı özellikleri şu şekilde farklılaşmaktadır: Cinsiyete göre erkek öğrencilerde %41, kız öğrencilerde %39 şeklinde her iki grupta yakın bağımlılık oranları karşımıza çıkmıştır. Yaşa göre 18 yaşındakilerde sosyal medya bağımlılığı %47'lik oranla daha fazladır. Ailenin aylık gelirinе göre üst gelir grubunda olanlarda, hem siber zorbalık ve siber mağduriyet, hem de sosyal medya bağımlılığı oranı yüksektir. 12. sınıf öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı %47'lik oranla daha yüksektir. Ailelerin kendilerine karşı tutumu ilgisiz olan gençlerin sosyal medya bağımlılık oranı %58 ile demokrat, koruyucu ve otoriter tutum gösteren ailelere oranla daha fazladır.

Örneklemin siber zorbalık deneyimleri şu şekildedir: Katılımcıların %35'inde zorbalık görülmez iken, %55 orta derecede (1 ve 3 kez) zorbalık yapıldığı, %10 ise yüksek derecede (Üçten fazla) zorbalık yapıldığı görülmektedir. Örneklemin siber mağduriyet deneyimleri ise şu şekildedir: %26 mağduriyet yaşanmamış iken, %64 orta derecede (1 ve 3 kez) mağduriyet yaşandığı, %10 ise yüksek derecede (üçten fazla) mağduriyet yaşandığı görülmektedir.

Tablo 2: Sosyal Medya Bağımlılık Dereceleri ile Siber Zorbalık Deneyim Dereceleri

	Zorbalık_Grup			Total
	Zorbalık Yok	Orta Derece	Yüksek Derece	
0-18 Düşük Bağımlılık	36	30	4	70
	51,4%	42,9%	5,7%	100,0%
	30,5%	16,8%	12,9%	21,3%
19-27 Orta derecede Bağımlılık	52	68	7	127
	40,9%	53,5%	5,5%	100,0%
	44,1%	38,0%	22,6%	38,7%
28-45 Yüksek derecede Bağımlılık	30	81	20	131
	22,9%	61,8%	15,3%	100,0%
	25,4%	45,3%	64,5%	39,9%
Total	118	179	31	328
	36,0%	54,6%	9,5%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$\chi^2=0,000$ $p<0,05$

Tablo 2’de görüldüğü gibi, örneklemin sosyal medya bağımlılık dereceleri ile siber zorbalık dereceleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, sosyal medya bağımlılık oranları yüksek olan gençlerin aynı zamanda siber zorbalık derecelerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, sosyal medya bağımlılığının siber zorbalık riskini artırdığı ifade edilebilir. Dolayısıyla sosyal medya bağımlılığının artmasıyla siber zorbalığın da arttığı söylenebilir. İki değişken arasındaki ilişki tablonun altında belirtilen Ki-Kare sonucuna göre istatistiksel açıdan da anlamlıdır.

Tablo 3: Sosyal Medya Bağımlılık Dereceleri ile Siber Mağduriyet Deneyim Dereceleri

	Mağduriyet_Grup			Total
	Mağduriyet Yok	Orta Derece Mağduriyet	Yüksek Derecede Mağduriyet	
0-18 Düşük Bağımlılık	24	43	3	70
	34,3%	61,4%	4,3%	100,0%
	27,3%	20,6%	9,7%	21,3%

19-27	44	75	8	127
Orta derecede Bağımlılık	34,6%	59,1%	6,3%	100,0%
28-45	20	91	20	131
Yüksek derecede Bağımlılık	15,3%	69,5%	15,3%	100,0%
	22,7%	43,5%	64,5%	39,9%
Total	88	209	31	328
	26,8%	63,7%	9,5%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

X²=0,000 p<0.05

Tablo 3’de görüldüğü üzere, örneklemde sosyal medya bağımlılık dereceleri ile siber mağduriyet dereceleri arasındaki ilişkide, sosyal medya bağımlılık oranları yüksek olan gençlerin aynı zamanda siber mağduriyet derecelerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, sosyal medya bağımlılığının siber mağduriyet riskini arttırdığı söylenebilir. Sonuç olarak sosyal medya bağımlılığı ne kadar artarsa siber mağduriyet düzeyleri de artmaktadır. İki değişken arasındaki ilişki istatistiksel açıdan da anlamlıdır.

Literatürde yapılan araştırmalarda da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Topçu’nun araştırmasında, interneti sık kullananların daha fazla siber zorbalık deneyimlediklerini göstermektedir.²⁸ Erdur-Baker ve Kavşut’un çalışmalarında, internet temelli iletişim kaynaklarının kullanımı ile siber zorba ya da kurban olma arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur.²⁹ Taştekin& Bayhan’ın araştırmasında, internette günlük daha fazla zaman harcayan ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyet puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.³⁰ Pekşen Süslü ve Oktay’ın araştırma bulgularına göre de, interneti kullanma süresi arttıkça siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının arttığı gözlenmiştir.³¹

²⁸ Çiğdem Topcu, *The Relationship of Cyber Bullying to Empathy, Gender, Traditional Bullying, Internet Use and Adult Monitoring* (Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008), 53.

²⁹ Özgür Erdur Baker - Fatma Kavşut, “Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık”, *Eurasian Journal of Educational Research* 27 (Ocak 2007), 31.

³⁰ Taştekin - Bayhan, “Ergenler Arasındaki Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin İncelenmesi”, 31.

³¹ Süslü - Oktay, “Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetle İlişkili Bazı Değişkenlerin İncelenmesi”, 1892.

Tablo 4: Siber Zorbalık Deneyim Dereceleri ile Siber Mağduriyet Deneyim Dereceleri

		Mağduriyet_Grup			Total
		Mağduriyet Yok	Orta Derecede Mağduriyet	Yüksek Derecede Mağduriyet	
zorbalık_grup	Zorbalık	79	39	0	118
	Yok	66,9%	33,1%	0,0%	100,0%
	Orta	89,8%	18,2%	0,0%	35,1%
	Derece	9	167	9	185
	Zorbalık	4,9%	90,3%	4,9%	100,0%
	Yüksek	10,2%	78,0%	26,5%	55,1%
Total	Derece	0	8	25	33
	Zorbalık	0,0%	24,2%	75,8%	100,0%
		0,0%	3,7%	73,5%	9,8%
	88	214	34	336	
	26,2%	63,7%	10,1%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

X²=0,000 p<0.05

Tablo 4’de örneklemin siber zorbalık deneyim dereceleri ile siber mağduriyet deneyim dereceleri arasındaki ilişkide, siber zorbalık deneyim derecesi yüksek olan örneklemin aynı zamanda siber mağduriyet deneyim derecesi de yüksektir. Bu bağlamda, siber zorbalık yapanların siber mağduriyet yaşadıkları görülmektedir. Aynı sonuç, Taştekin ve Bayhan’ın araştırmasında ve literatürde de gözlenmektedir. Siber zorbalık ve siber mağduriyet birbirini etkileyen durumlar olarak görülmektedir. Siber mağduriyet yaşayan bir ergen, intikam almak için rövanş olarak siber zorbalık yapabilmekte ve bu davranışlar döngüsel olarak tekrarlanabilmektedir.³² Şiddet davranışı öğrenilmiş bir davranıştır. Dolayısıyla, siber mağduriyeti yaşamış birinin siber zorbalık yapma olasılığı da artmaktadır. Eğer, diğer sosyal değişkenler ile kişilik örüntüsü siber zorbalık yapmaya müsaitse, siber mağduriyet yaşayanların siber zorbalık davranışını deneyimledikleri görülebilmektedir. Yani, siber zorbalık yapan gençler aynı zamanda siber mağduriyet yaşayanlar olduğu söylenebilir.

³² Taştekin - Bayhan, “Ergenler Arasındaki Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin İncelenmesi”, 41.

Tablo 5: Toplumsal Cinsiyete Göre Siber Zorbalık Deneyimleri (T Testi)

	Cinsiyet Durumunuz	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Zorbalık_Ortalama	Erkek	115	1,4217	,57838	,05393
	kız	221	1,3615	,50010	,03364

Sig. ,212 sig. (2-tailed) ,322

T testine göre, erkek öğrencilerin (1.4217), kız öğrencilere (1.3615) göre siber zorbalık ortalaması daha yüksektir. Çapraz sorgulamada da erkek öğrencilerin siber zorbalık puanları kız öğrencilerden daha fazladır.

Tablo 6: Toplumsal Cinsiyete Göre Siber Mağduriyet Deneyimleri (T Testi)

	Cinsiyet Durumunuz	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
mağ_ortalama	erkek	115	1,4539	,55603	,05185
	kız	221	1,4145	,49815	,03351

sig., 188, sig. (2-tailed), 509

T testine göre, erkek öğrencilerin (1.4539), kız öğrencilere (1.4145) göre siber mağduriyet ortalaması daha yüksektir. Çapraz sorgulamada da erkek öğrencilerin siber mağduriyet puanları kız öğrencilerden daha fazladır.

Benzer sonuçlar şu araştırmalarda da bulunmuştur: Erdur-Baker ve Kavşut'un çalışmasına göre, erkek öğrenciler kız öğrencilere oranla hem daha fazla siber zorbalık yaptıklarını hem de daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir.³³

Taştekin ve Bayhan'ın araştırma bulgularına göre, kızların siber zorbalık ve siber mağduriyet toplam puanının erkeklerle göre anlamlı derecede düşük olduğu görülmektedir. Buna göre erkekler kızlara göre daha fazla siber zorbalık yapmakta ve siber mağduriyet yaşamaktadır.³⁴

Pekşen Süslü ve Oktay (2018), lise öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada da erkek öğrencilerin siber zorbalık puanlarının kız öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Özellikle Türkiye'de yapılan çalışmalarda erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorbalık yapmaları ile Türk kültüründeki

³³ Baker - Kavşut, "Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık", 31.

³⁴ Taştekin - Bayhan, "Ergenler Arasındaki Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin İncelenmesi", 30.

toplumsal cinsiyet rolleri arasında korelasyon olduğu ifade edilebilir. Kültürümüzde kızlar sosyalleşme sürecinde denetim altında yetiştirilmekte ve kızların daha uyumlu olmaları beklenmektedir. Erkeklerde ise tam tersine şiddet davranışlarının daha çok hoş görüldüğü söylenebilir. Yapılan araştırmalarda erkeklerin şiddet eğiliminin ve tutumlarının kızlardan daha yüksek olduğunun görülmesi³⁵ ve siber zorbalık davranışlarının erkek öğrencilerde daha fazla olmasının toplumsal cinsiyet algısından kaynaklandığı söylenebilir.

Türkiye’de siber zorbalık yapma düzeylerinin erkek öğrencilerde fazla olmasında toplumsal cinsiyet rolleri, şiddet ve zorbalık içeren davranışların bir cesaret, güç gösterimi ve statü koruma aracı olarak algılanması büyük bir önem taşımaktadır.³⁶

Tablo 7: Toplumsal Cinsiyete Göre Siber Zorbalıkta Sanal Ortamda Dedikodu Yapmak

	(sizin yaptığınız)Dedikodu Yapmak				Total	
	hiç	bir kez	2-3 kez	üçten çok		
Cinsiyet	erkek	81	15	8	11	115
		70,4%	13,0%	7,0%	9,6%	100,0%
	kız	44,0%	37,5%	22,9%	14,3%	34,2%
		103	25	27	66	221
Total	erkek	46,6%	11,3%	12,2%	29,9%	100,0%
		56,0%	62,5%	77,1%	85,7%	65,8%
	kız	184	40	35	77	336
		54,8%	11,9%	10,4%	22,9%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

X²=0,000 p<0.05

Tablo 7’de siber zorbalık deneyimleri ölçeğinde bulunan sanal alemde dedikodu yapmak maddesinin toplumsal cinsiyete göre çapraz tablosunda görüldüğü gibi, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla oranda dedikodu yaptığı görülmektedir. Bu bulgu sosyolojik ve sosyal psikolojik açıdan da anlamlıdır.

³⁵ Süslü - Oktay, “Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetle İlişkili Bazı Değişkenlerin İncelenmesi”, 1891.

³⁶ Akca - Sayımer, “Siber Zorbalık Kavramı, Türleri ve İlişkili Olduğu Faktörler: Mevcut Araştırmalar Üzerinden Bir Değerlendirme”, 10.

Tablo 8: Toplumsal Cinsiyete Göre Siber Mağduriyette Sanal Ortamda Dedikodu Yapmak

	(sizin başınıza gelen)Dedikodu Yapmak				Total	
	Hiç	bir kez	2-3 kez	üçten çok		
Cinsiyet	Erkek	77	11	15	12	115
		67,0%	9,6%	13,0%	10,4%	100,0%
	Kız	45,6%	33,3%	30,0%	14,3%	34,2%
		92	22	35	72	221
Total	Erkek	41,6%	10,0%	15,8%	32,6%	100,0%
		54,4%	66,7%	70,0%	85,7%	65,8%
	Kız	169	33	50	84	336
		50,3%	9,8%	14,9%	25,0%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

X²=0,000 p<0.05

Tablo 8’de siber mağduriyet deneyimleri ölçeğinde bulunan sanal âlemde dedikodu yapmak maddesinin toplumsal cinsiyete göre çapraz tablosunda görüldüğü gibi, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla oranda dedikodu yaptığı görülmektedir. Sosyolojik ve sosyal psikolojik açıdan sonuç anlamlıdır.

Kız öğrencilerinde siber zorbalık veya siber mağduriyet deneyiminde başkaları hakkında dedikodu yapmak ya da olumsuz söylentiler çıkarmak toplumsal cinsiyet rol kalıpları ile öğrenilmiş davranış ile ilgilidir. Sosyalleşme açısından, Türkiye’de gerçek hayatta davranışları sınırlandırılan kız çocuklarının, bu engeli siber zorbalık yaparak ‘telafi etmeye’ çalıştıkları ifade edilmektedir. Bunun yanında çevrimiçi ortamın kimliğini gizleme olanağı tanınması, kız öğrencilerin de cüretkâr davranışlar sergilemesine neden olabilmektedir.³⁷ Aslında, hem erkek hem de kız öğrenciler için sosyal medyaya kimliklerini gizleyerek “nickname” (rumuz) ile katılma kolaylığı toplumsal cinsiyet fark etmeksizin siber zorbalık deneyimlerini gerçekleştirmelerinde önemli fırsat sağlayabilir.

Siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri ile ailenin sosyo-ekonomik düzeyleri arasında ilişkide, yüksek gelirli ailelere mensup gençlerin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri daha yüksek çıkmıştır. Benzer sonuç diğer araştırma sonuçlarında da görülmektedir. Taştekin& Bayhan’ın araştırma bulgularına göre, sosyo-ekonomik düzeyi (özellikle aylık ortalama gelir düzeyi

³⁷ Akca - Sayımer , “Siber Zorbalık Kavramı, Türleri ve İlişkili Olduğu Faktörler: Mevcut Araştırmalar Üzerinden Bir Değerlendirme”, 10.

dikkate alındıđında) yüksek olan ergenlerin siber zorbalık ve siber mađduriyet puanlarının da yüksek olduđu gözlenmiřtir.³⁸

Arařtırmada test edilen diđer deđiřken ailenin çocuđuna karřı tutumlarına göre siber zorbalık ve mađduriyet deneyimleri arasındaki iliřkidir. Bu bađlamda, ailenin çocuđuna karřı tutumunun ilgisiz olduđu gençlerdeki siber zorbalık ve siber mađduriyet deneyimlerinin fazla olduđu görülmektedir. Ayrıca, anne ve babası ayrı olan parçalanmıř aile gençlerinde siber zorbalık ve siber mađduriyet deneyimleri daha fazla olduđu söylenebilir.

Örneklemin đrenim gördükleri sınıfa göre 12. Sınıflardaki đrenciler ile yař düzeylerine göre yař oranı arttıka 18 yařındakilerde siber zorbalık ve siber mađduriyet deneyimleri daha fazla olduđu görülmüřtür. Tařtekin& Bayhan'ın arařtırma sonuçlarında da benzer sonuçlar gözlenmiřtir. Siber zorbalıđın ve mađduriyetin yařa göre farklılařmasına göre, 17 yařındaki ergenlerin 14 yařındaki ergenlere göre daha fazla siber zorbalık yaptıđı, ancak siber mađduriyetin yař gruplarına göre farklılařmadıđı gözlenmiřtir. Alan yazında siber zorbalıđa iliřkin bulguları destekleyen ve aksine yařa göre siber zorbalıđın farklılık göstermediđini ortaya koyan çalıřmalar da mevcuttur. Arařtırmada ulařılan siber zorbalıđın yař arttıka daha fazla görülmesi sonucu; ergenlerin internet kullanımında yař arttıka daha bađımsız olmasından, internet ve teknoloji kullanımıyla ilgili bilgi ve beceri düzeylerinin artmasından kaynaklanabilir. Ayrıca akıllı telefonların donanım özelliklerinin interneti kullanmaya uygun olmasının da bu duruma etkisinin olabileceđi düřünülmektedir.³⁹ Kimliđin ve kiřiliđin oluřmasında problemliler ve önemli bir ařama olan ergenlik döneminde, kendini ifade etme biçimi olarak siber zorbalık problemliler sosyalleřmenin göstergesidir. Hem kendisi, hem de ailesi ve toplum ile çatıřan ergenin, akranları ile de sanal âlemde zorbalık yapması inřa edilen kiřilik örüntüsünün travmatik olmasına neden olmaktadır.

Sonuç

Biliřim toplumu gerçekliđinde, internet ve sosyal medyanın hayat alanlarında sađladıkları olumlu ve kolaylařtırıcı etkileri yanında, bađımlılık ile siber zorbalık ve siber mađduriyet oranlarında önemli artıř sađladıđı deneyimlenmektedir. Sosyal medya bađımlılıđı diđer madde bađımlılıđı gibi bireyin psikolojik ve sosyal hayatını olumsuz etkilemektedir. İnternetsiz ve sosyal medyasız bir dünya tasavvur edemeyen dijital yerli kuřak olan Z kuřaađı, sosyal medya bađımlılıđı ile siber zorbalık ve siber mađduriyet riski altındadır.

³⁸ Tařtekin - Bayhan, "Ergenler Arasındaki Siber Zorbalıđın ve Mađduriyetin İncelenmesi", 30.

³⁹ Tařtekin - Bayhan, "Ergenler Arasındaki Siber Zorbalıđın ve Mađduriyetin İncelenmesi", 36-37.

Şiddet davranışı nasıl öğrenilen bir davranış ise siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri de öğrenilen davranış deneyimleridir. Araştırma bulgularında da görüldüğü üzere Z kuşağı lise gençlerinde sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri arasında ilişki bulunmaktadır. Sosyal medyayı kullanma oranları yükselmesine bağlı olarak siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri artmaktadır. Sanal alemde ve simülasyon ortamında rumuzları ile akranları başta olmak üzere diğer bireylere siber zorbalık uygulayan gençlerin psikolojik yapısında sorunlar oluşmaktadır. Öncelikle farklı rumuzlar ve sahte kimliklerle sanal ortamda farklı kişilik gerçek ortamda farklı kişilik formlarına bürünmektedirler. Bu da kişiliklerinde şizofrenik parçalanmışlığa neden olmaktadır.

Siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimlerinin toplumsal cinsiyet açısından en fazla erkeklerde görülmesi, erkek toplumsal cinsiyetinin yetişmesinde öğrendiği rol modeller ve sosyalleşme örüntüleri ile ilgili olduğu söylenebilir. Erkeklerin sosyalleşme sürecinde daha baskın ve etkin, savaşçı yetiştirilmesi siber zorbalık davranışına da etki ettiği ifade edebilir. Siber mağduriyete uğrama deneyimlerinin erkek öğrencilerde fazla olması, mağduriyet yaşayanların rövanş almak bağlamında siber zorbalık deneyimini ürettikleri görülmektedir.

Yaş düzeylerine göre yaş oranı yükseldikçe siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri arttığı söylenebilir. Akıllı telefonlara sahip olma ve sosyal medyayı etkin kullanma tecrübelerinin artmasına paralel olarak siber zorbalık ve mağduriyet deneyimlerinin arttığı ifade edilebilir.

Araştırma bulgularından çıkan sosyolojik ve sosyal psikolojik diğer önemli sonuç, öğrencilerin ailelerinin tutumuna göre “ilgisiz” aile çocuklarında, hem sosyal medya bağımlılığı oranının, hem siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyiminin yüksek olmasıdır. Aynı şekilde anne ve babası ayrı, parçalanmış aileye mensup öğrencilerin sosyal medya bağımlılık oranı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri yüksektir. Dolayısıyla bu konuda ailenin önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Sosyal medya bağımlılığı, siber zorbalık ve siber mağduriyet sorunlarının önlenmesi için farkındalık eğitimleri verilmelidir. Öncelikle ilköğretimde seçmeli verilen “Medya Okur Yazarlığı” dersinin, eleştirel yeni medya okuryazarlığı konusu ile yenilenerek, zorunlu ve işlevsel verilmesi gerekmektedir. Sadece öğrencilere değil, öğretmenlere ve ebeveynlere de hizmet içi eğitim ve seminerlerle yeni medyanın getirdiği sorunlar anlatılmalıdır. Özellikle siber mağduru öğrencilerin yaşadığı olumsuz deneyimi kimseyle paylaşmak istememesi dikkate alınarak, bu öğrencilerin psiko-sosyal destek almaları sağlanmalıdır.

Siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimi, sadece ergenlerde ve gençlerde görülmemektedir. Sosyal medyayı sınırsız özgürlük alanı olarak düşünerek, her yaptığı hakaret ve zorbalığın mubah olduğunu zannetme yetişkinler arasında da

bulunmaktadır. Sosyal medyada sadece kendi ideolojisine ve zihniyetine uygun olanlar ile kapalı bir cemaat halinde sürü şeklinde sanal klanlar halinde yaşayanlar mevcuttur. Kendi fikrinden başka hiçbir fikre hoşgörü gösteremeyen ve tahammül edemeyen narsist bireyler kendi benzerleri ile sanal ortamda birlikte olmakta, oluşturdukları yapay dünyada kendi söylediklerine kendileri inanmaktadır. “Yankı odaları” olarak ifade edilen kendi söylediklerinin tekrar kendilerine yankılanması bağlamında içe kapalı (şizoid) ve kuşkucu (paranoid) bir ruh halini yaşamaktadırlar. Bu bağlamda, hep kendi doğrularına inanan, herkesi ötekileştiren bir toplumsal ruh hali inşa olmaktadır.

Hem oluşan kesin inançlı, paranoid-şizoid ruh halinin tedavisinde, hem de siber zorbalığın bir insanlık suçu olduğunu öğretme sürecinde, lise öğrencilerine felsefe, sosyoloji, psikoloji, etik derslerinin işlevsel verilmesi önem taşımaktadır. Vatandaş olmak, başkalarının haklarına saygılı olmak, kendini bilmek için iyi bir sosyal bilimler eğitimi gerekmektedir.

Kaynakça

Baker, Özgür Erdur - Kavşut, Fatma. "Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık". *Eurasian Journal of Educational Research* 27 (Ocak 2007), 31-42.

Baştürk Akca, Emel - Sayımer, İdil. "Siber Zorbalık Kavramı, Türleri ve İlişkili Olduğu Faktörler: Mevcut Araştırmalar Üzerinden Bir Değerlendirme". *Online Academic Journal of Information Technology* 8/30 (2017), 2-20. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2017.5.001.x>

Bayhan, Vehbi. "Kuşaklar Sosyolojisi ve Türkiye İçin Yeni Bir Kuşak Analizi". *Sosyoloji Divanı Dergisi* 13/1 (Ocak-Haziran 2019).

Bayhan, Vehbi. "İnternet, Sosyal Medya ve Narsisizm". *Sosyoloji Divanı Dergisi* 9/1 (Ocak-Haziran 2017).

Bayhan, Vehbi. "Lise Öğrencilerinde İnternet Kullanma Alışkanlığı ve İnternet Bağımlılığı". *XIII. Akademik Bilişim Bildirileri*. ed. Mustafa Akgül vd. 1/919-927. Malatya: Türkiye Bilişim Derneği, 2011.

Bayhan, Vehbi. "Milenyum Gençliğinin Akışkan Eklektik Kimlik Örüntüleri". *Eğitim, Gençlik ve Gelecek Kongresi*. ed. N. A. vd.. Düsseldorf: LAP Lambert Academic Publishing, 2018.

Balci, Şükrü vd. "Üniversite Öğrencileri Arasında İnternet Bağımlılığı ve İnternet Bağımlılığının Profili", *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi* 6/1 (Temmuz 2009), 5-22.

Karahasan, Fatoş. *Açılın Gençler Geliyor*. İstanbul: Doğan Egmont Yayınları, 2018.

Goffman, Erving. *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. çev. B. Cezar. İstanbul: Metis Yayınları, 2009.

Gardner, Howard – Davis, Katie, *App Kuşağı. Dijital Dünyada Kimlik, Mahremiyet ve Hayal Gücü*, çev. Ümit Şensoy. İstanbul: Optimist Yayınları, 2014.

Süslü, Demet Pekşen - Oktay, Ayla. "Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetle İlişkili Bazı Değişkenlerin İncelenmesi". *Elementary Education Online* 17/4 (2018), 1877-1895. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2019.506884>, 1880.

Stein, Joel vd., "The New Greatest Generation". *Time* 181/19 (May 2013), 26-33.

Taştekin, Ezgi - Bayhan, Pınar. "Ergenler Arasındaki Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin İncelenmesi". *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying* 5/2 (Aralık 2018), 21-45.

Topcu Uzer, Çiğdem - Tanrıku, İbrahim. "Siber Zorbalığı Önleme ve Müdahale Programları: Ulusal Bir Alanyazın Taraması". *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 30/1 (2017). 1-17.

Topcu, Çiğdem - Erdur-Baker, Özgür. "RCBI-II: The Second Revision of the Revised Cyber Bullying Inventory". *Measurement and Evaluation in Counseling and Development* 51/1 (December 2017), 32-41. [https://doi: 10.1080/07481756.2017.1395705](https://doi.org/10.1080/07481756.2017.1395705)

Topcu Uzer, Çiğdem. *Modeling The Relationships Among Coping Strategies, Emotion Regulation, Rumination, And Perceived Social Support In Victims Of Cyber And Traditional Bullying*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Doktora Tezi, 2014.

Topcu, Çiğdem. *The Relationship of Cyber Bullying to Empathy, Gender, Traditional Bullying, Internet Use and Adult Monitoring*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Twenge, Jean W. *İ-Nesli*. çev. O. Gündüz. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2018.

Tutgun Ünal, Aylin. *Sosyal Medya Bağımlılığı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.

Yaman, Erkan - Peker, Adem. "Ergenlerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyete İlişkin Algıları". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/3 (2012), 819-833.

Zimbardo, Philip - Coulombe, Nikita D.. *Bitik Erkekler: Teknoloji Erkekliği Nasıl Sabote Etti?*. çev. Tolga Yalur. İstanbul: Pegasus Yayınları, 2017.

WAS, We Are Social. "Digital in 2020". Erişim 31 Ağustos 2020. <https://wearesocial.com/digital-2020>

Social Media Addiction, Cyber Bullying and Cyber Victimization Experiences Among the Generation Z High School Students*

Vehbi BAYHAN**

Abstract

Those born after 2000 are described as Generation Z. Social media is very important for the Z generation, which is also called digital native. Internet and social media addiction is one of the most important psychological problems of today. There is a relationship between social media addiction and cyberbullying and victimization experiences. In this study, the social media addiction levels of generation Z high school students and their cyberbullying and victimization experiences are examined. In this context, a questionnaire was applied to the sampling of 7 high schools in the center of Malatya. The research was conducted in the 2017-2018 academic year. The sample consists of 336 high school students. Class distribution is 9th, 10th, 11th and 12th grades. The age distribution is 15-18 years. 34% of the sample is male and 66% is female. Demographic questions, social media addiction scale, cyberbullying and victimization scale were used in the questionnaire. The social media addiction scale Cronbach's Alpha value is 0.813. Revised Cyber Bullying Inventory-II (RCBI-II) was used to measure the level of cyberbullying and victimization. Cyberbullying Cronbach's Alpha value is 0.824; Cyber victimization Cronbach's Alpha value is 0.799. In the research, T test, Chi-square statistical techniques were used. There was a significant relationship between social media usage patterns and narcissistic personality traits.

Keywords: The Z Generation, Youth, Digital İndigenous, Social Media Addiction, Cyberbullying and Cyber Victimization Experiences.

Z Kuşığı Lise Gençlerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimleri

Öz

2000 yılından sonra doğanlar Z kuşığı olarak betimlenmektedir. Dijital yerli olarak da adlandırılan Z kuşığı için sosyal medya çok önemlidir. İnternet ve sosyal medya bağımlılığı

* **Date of Submission:** 08.09.2020 **Date of Acceptance:** 10.11.2020

This paper is the English translation of the study titled "Z Kuşığı Lise Gençlerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimleri" published in the 12th issue of *İlahiyat Akademi*. (Vehbi BAYHAN, "Z Kuşığı Lise Gençlerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimleri", *İlahiyat Akademi*, sayı: 12, Aralık 2020, s. 117-144.) The paper in Turkish should be referred to for citations.

** Assoc. Prof., İnönü University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology
Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü
vehbi.bayhan@inonu.edu.tr ORCID: 0000-0001-5567-3438

Social Media Addiction, Cyber Bullying and Cyber Victimization Experiences Among the Generation Z High School Students

günümüzün en önemli psikolojik sorunlarından. Sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri arasında bir ilişki vardır. Bu çalışmada Z kuşağı lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılık düzeyleri ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri irdelenmektedir. Bu bağlamda, Malatya merkezde 7 lisede öğrenim gören örneklem kapsamındaki öğrencilere anket uygulanmıştır. Araştırma 2017-2018 eğitim öğretim yılında yapılmıştır. Örneklem 336 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Sınıf dağılımı 9, 10, 11 ve 12. sınıflardır. Yaş dağılımı 15 ile 18 yaşları arasındadır. Örneklem %34'ü erkek, %66'sı kız öğrencidir. Anket formunda demografik sorular, sosyal medya bağımlılık ölçeği, siber zorbalık ve mağduriyet ölçeği kullanılmıştır. Sosyal medya bağımlılık ölçeği Cronbach's Alpha değeri 0,813'tür. Siber zorbalık ve mağduriyet düzeyinin ölçülmesi için, Gözden Geçirilmiş Siber Zorbalık Envanteri-II (RCBI-II) kullanılmıştır. Siber zorbalık Cronbach's Alpha değeri 0,82; siber mağduriyet Cronbach's Alpha değeri 0,799'dur. Araştırmada, T Testi ve ki-kare istatistik teknikleri kullanılmıştır. Sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Z Kuşağı, Gençlik, Dijital Yerli, Sosyal Medya Bağımlılığı, Siber Zorbalık ve Mağduriyet Deneyimleri.

Summary

In this study, social media addiction, cyberbullying and victimization experiences of generation Z high school youth are examined. Especially, social media addiction carries the risk of creating problems as psychological addiction and increases the experiences of cyberbullying and victimization, especially in the generation Z youth, who express themselves with social media and are social media at the center of their lives. In this context, the problem statement is as follows: "Is there a relationship between social media addiction levels and cyberbullying and victimization experiences of generation Z high school youth?" The hypothesis of the research will be tested on this problem.

Generation classification used in the literature to include in Turkey's sociological structure can be expressed as follows.

a. Silent Zone, those born between 1927-1945, (Newspaper Belt, Republic Generation, Traditionalists).

b. Baby Boom Belt, those born between 1946-1964, (Radio Belt, 68 Generation, Sandwich Belt, Idealist Generation).

c. Generation X, those born between 1965-1980, (Television Generation, Ozal Generation, Pop Age Generation).

d. Generation Y or Millennials born between 1981-2000, (Internet Generation, Generation I, Boomerang Generation).

e. Generation Z, born between 2001-2020, (Smartphone Generation, Social Media Generation, Digital Natives, Virtual Belt, Shopping Mall Generation).

Cyber victimization is defined as the exposure to technical or relational harmful behaviors against an individual or group, a private or a legal person using the internet, and experiencing financial or moral victimization from these behaviors. In short, cyber victimization can be expressed as the situation of those who are victims of cyberbullying.

Studies on cyberbullying show that cyberbullying negatively affects individuals psychologically. For people who are exposed to cyberbullying; depression, delinquency, substance abuse, disappointment, sadness, anger, anxiety, loss of motivation towards class, academic failure, school absenteeism, suicide, etc. such problems have been observed.

Investigating the relationship between social media addiction and cyberbullying and victimization experiences of generation Z high school youth is important in revealing the effect of social media, which is the most important communication tool of our age. In this context, a questionnaire was applied to the sampling of 7 high schools in the center of Malatya.

Cyberbullying and cyber victimization experiences are also learned behavioral experiences as violent behavior is learned. As can be seen from the findings of the research, there is a relationship between social media addiction and cyberbullying and cyber victimization experiences in high school youth in the generation Z. Cyberbullying and cyber victimization experiences increase due to the increase in the rate of using social media. Psychological problems occur in the psychological structure of young people who use cyberbullying against other individuals, especially their peers, with their nicknames in the virtual world and simulation environment. First of all, with different nicknames and fake identities, different personalities in the virtual environment take on different personality forms in the real environment. This causes schizophrenic fragmentation in their personalities.

The fact that cyber bullying and cyber victimization experiences are mostly seen in men in terms of gender is related to the role models and socialization patterns that the male gender learned in growing up. Raising warriors who are more dominant and effective in the socialization process of men has also affected cyberbullying behavior. It is seen that the cyber victimization experiences are high among male students, and those who have been victimized produce the cyberbullying experience in the context of getting a rematch.

Cyberbullying and cyber victimization experiences increase as the age ratio increases according to age levels. It can be stated that cyberbullying and victimization experiences have increased in parallel with the increase in the experience of owning smart phones and using social media effectively.

Social Media Addiction, Cyber Bullying and Cyber Victimization Experiences Among the Generation Z High School Students

Another important sociological and social psychological result from the research findings is that the rate of social media addiction and the experience of cyberbullying and cyber victimization is high in the children of "uninterested" families according to the attitude of the students' families. Likewise, social media addiction rates and cyberbullying and cyber victimization experiences are high in students whose parents are separated and belong to a fragmented family. Therefore, the importance of family is revealed in this research finding.

Awareness trainings should be given to prevent social media addiction, cyberbullying and cyber victimization problems. First of all, the "Media Literacy" course, which is given as an elective in primary education, should be renewed with the critical new media literacy subject and should be given compulsory and functional. Not only students, but also teachers and parents should be told about the problems brought by the new media through in-service training and seminars.

Considering that students who are cyber-victims do not want to share their negative experiences with anyone, they should be provided with psycho-social support.

Cyberbullying and cyber victimization experience is not only seen in adolescents and young people. Considering social media as an area of limitless freedom, there are adults who think that every insult and bullying is permissible. In social media, there are only those who are suitable for their own ideology and mentality and those who live in virtual clans in the form of a closed community. Narcissistic individuals, who cannot tolerate and cannot tolerate any idea other than their own, are together with their peers in the virtual environment and believe what they say in the artificial world they create. They live in a schizoid and suspicious (paranoid) mood in the context of the resonance of what they say, which are expressed as "echo chambers". In this context, a social mood that always believes in its own truth and alienates everyone is being built.

It is important to teach philosophy, sociology, psychology and ethics lessons to high school students both in the treatment of the firm belief, paranoid-schizoid mood and in the process of teaching that cyberbullying is a crime against humanity. A good social science education is required in order to be a citizen, to respect the rights of others and to know oneself.

Özet

Bu çalışmada, Z kuşağı lise gençlerinin sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri irdelenmektedir. Özellikle sosyal medya ile kendini ifade eden ve hayatlarının merkezinde sosyal medya olan Z kuşağı gençlerinde sosyal medya bağımlılığı hem psikolojik bağımlılık olarak sorun oluşturma riski taşımakta, hem de siber zorbalık ve mağduriyet yaşantılarını artırmaktadır. Bu bağlamda problem cümlesi şudur: "Z kuşağı lise gençlerinde

sosyal medya bağımlılık düzeyleri ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri arasında bir ilişki var mıdır?”. Araştırmanın hipotezi bu problem üzerinde test edilecektir.

Literatürde kullanılan kuşak sınıflamaları, Türkiye'nin sosyolojik yapısını da içerecek şekilde şu şekilde ifade edilebilir.

a. Sessiz Kuşak, 1927-1945 arası doğanlar, (Gazete Kuşağı, Cumhuriyet Kuşağı, Gelenekçiler).

b. Bebek Patlaması Kuşağı, 1946-1964 arası doğanlar, (Radyo Kuşağı, 68 Kuşağı, Sandviç Kuşak, İdealist Kuşak).

c. X kuşağı, 1965-1980 arası doğanlar, (Televizyon Kuşağı, Özal Kuşağı, Pop Çağı Kuşağı).

d. Y veya Milenyum Kuşağı, 1981-2000 arası doğanlar, (İnternet Kuşağı, Ben Nesli, Bumerang Kuşak).

e. Z Kuşağı, 2001-2020 arası doğumlular, (Akıllı Telefon Kuşağı, Sosyal Medya Kuşağı, Dijital yerliler, Sanal Kuşak, AVM Kuşağı).

Siber mağduriyet, interneti kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkiyel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalınması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet yaşanması durumu olarak tanımlanmaktadır. Kısaca, siber mağduriyet, siber zorbalık mağduru olanların durumu olarak ifade edilebilir.

Siber zorbalıkla ilişkili yapılan araştırmalar, siber zorbalığın bireyleri psikolojik açıdan negatif etkilediğini göstermektedir. Nitekim siber zorbalığa maruz kalan kişilerde; depresyon, suç işleme, madde kullanımı, hayal kırıklığı, üzüntü, öfke, kaygı, derslere karşı motivasyon kaybı, akademik başarısızlık, okul devamsızlığı, intihar etme vb. problemler gözlenmiştir.

Z kuşağı lise gençlerinin sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri arasındaki ilişkinin araştırılması, çağımızın en önemli iletişim aracı olan sosyal medyanın etkisinin ortaya çıkartılması açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Malatya merkezde 7 lisede öğrenim gören örnekleme anket uygulanmıştır.

Şiddet davranışı öğrenilen bir davranış olduğu gibi siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri de öğrenilen davranış deneyimleridir. Araştırma bulgularından da görüldüğü üzere Z kuşağı lise gençlerinde sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri arasında ilişki bulunmaktadır. Sosyal medyayı kullanma oranları yükselmesine bağlı olarak siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri artmaktadır. Sanal alemde ve simülasyon ortamında rumuzları ile akranları başta olmak üzere diğer bireylere siber zorbalık uygulayan gençlerin psikolojik dünyasında sorunlar oluşmaktadır. Öncelikle farklı

Social Media Addiction, Cyber Bullying and Cyber Victimization Experiences Among the Generation Z High School Students

rumuzlar ve sahte kimliklerle sanal ortamda farklı kişilik gerçek ortamda farklı kişilik formlarına bürünmektedirler. Bu durum kişiliklerinde şizofrenik parçalanmışlığa neden olmaktadır.

Siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimlerinin toplumsal cinsiyet açısından en fazla erkeklerde görülmesi, erkek toplumsal cinsiyetinin yetişmesinde öğrendiği rol modeller ve sosyalleşme örüntüleri ile ilgilidir. Erkeklerin sosyalleşme sürecinde daha baskın, etkin ve savaşçı yetiştirilmesi siber zorbalık davranışına da etki etmiştir. Siber mağduriyete uğrama deneyimlerinin erkek öğrencilerde fazla olması, mağduriyet yaşayanların rövanş almak bağlamında siber zorbalık deneyimini ürettikleri görülmektedir.

Yaş düzeylerine göre yaş oranı yükseldikçe siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri artmaktadır. Akıllı telefonlara sahip olma ve sosyal medyayı etkin kullanma tecrübelerinin artmasına paralel olarak siber zorbalık ve mağduriyet deneyimlerinin arttığı söylenebilir.

Araştırma bulgularından çıkan sosyolojik ve sosyal psikolojik diğer önemli sonuç, öğrencilerin ailelerinin tutumuna göre "ilgisiz" aile çocuklarında, hem sosyal medya bağımlılığı oranının, hem siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyiminin yüksek olmasıdır. Aynı şekilde anne ve babası ayrı, parçalanmış aileye mensup öğrencilerin sosyal medya bağımlılık oranı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri yüksektir. Dolayısıyla, ailenin önemi bu araştırma bulgusunda ortaya çıkmaktadır.

Sosyal medya bağımlılığı, siber zorbalık ve siber mağduriyet sorunlarının önlenmesi için farkındalık eğitimleri verilmelidir. Öncelikle ilköğretimde seçmeli verilen "Medya Okur Yazarlığı" dersinin, eleştirel yeni medya okur-yazarlığı konusu ile yenilenerek, zorunlu ve işlevsel verilmesi gerekmektedir. Sadece öğrencilere değil, öğretmenlere ve ebeveynlere de hizmet içi eğitim ve seminerlerle yeni medyanın getirdiği sorunlar anlatılmalıdır.

Özellikle siber mağdur olan öğrencilerin yaşadığı olumsuz deneyimi kimseyle paylaşmak istememesi dikkate alınarak, bu öğrencilerin psiko-sosyal destek almaları sağlanmalıdır.

Siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimi, sadece ergenlerde ve gençlerde görülmemektedir. Sosyal medyayı sınırsız özgürlük alanı olarak düşünerek, her yaptığı hakaret ve zorbalığın mubah olduğunu zannetme yetişkinler arasında da mevcuttur. Sosyal medyada sadece kendi ideolojisine ve zihniyetine uygun olanlar ile kapalı bir cemaat gibi sürü şeklinde sanal klanlar halinde yaşayanlar bulunmaktadır. Kendi fikrinden başka hiçbir fikre hoşgörü gösteremeyen ve tahammül edemeyen narsist bireyler kendi benzerleri ile sanal ortamda birlikte olmakta, oluşturdukları yapay dünyada kendi söylediklerine kendileri inanmaktadır. "Yankı odaları" olarak ifade edilen kendi söylediklerinin tekrar kendilerine yankılanması bağlamında içe kapalı (şizoid) ve kuşkucu (paranoid) bir

ruh halini yaşamaktadırlar. Bu bağlamda, hep kendi doğrularına inanan, herkesi ötekileştiren bir toplumsal ruh hali inşa olmaktadır.

Hem oluşan kesin inançlı, paranoid-şizoid ruh halinin tedavisinde, hem de siber zorbalığın bir insanlık suçu olduğunu öğretme sürecinde, lise öğrencilerine felsefe, sosyoloji, psikoloji, etik derslerinin işlevsel verilmesi önem taşımaktadır. Vatandaş olmak, başkalarının haklarına saygılı olmak, kendini bilmek için iyi bir sosyal bilimler eğitimi gerekmektedir.

Introduction

Societies have been classified as agricultural, industrial and informational society in the period of social history. Based on the Internet, the informational society forms the informational life spaces. People of Y or millennial generation and generation Z who were born in a period of common Internet use cannot dream about a world without Internet. They share their entire privacy through the social media which serves as a showcase for them.

“All the world’s a stage, all the men and women are merely players, and one man in his time plays many parts.” These words by Shakespeare indicate that people play their roles on the stage, which is a metaphor in this case. With the culture obtained during the socialization period, people display their ontological and epistemological identities in the environments they are present. People define their identity through others with the term “looking-glass self”, building their ontological presence with their performance. Goffman defines the actions one performs as long as one is present before an audience as well as the actions that are performed and leave an impact on the spectators as “performance”, and he explains the part of displaying this performance to spectators as “showcase”. Accordingly, showcase can be defined as a standard presentation environment used by people during their performance.¹ People show their performance by displaying themselves on the digital social media as the showcase. They witness the impact of their performances with the like button.

According to WAS 2020 World Digital Report, 4.54 billion Internet user, which is equal to 59% of global population, and 3.80 billion people, corresponding to 49% of the world population, are active social media users. Furthermore, 5.19 billion people, 67% of the world population, use social media on mobile devices. According to the mean global figures, the daily duration spent on the Internet is 6 hours and 43 minutes. The 2020 data regarding Turkey are as follows: Of the Turkish population, 74%, equaling to 62.07 million people, are Internet users, and 64%, corresponding to 54 million people, are active social media users. Moreover,

¹ Erving Goffman, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, trans. B. Cezar (Istanbul: Metis Yayınları, 2009), 33.

Social Media Addiction, Cyber Bullying and Cyber Victimization Experiences Among the Generation Z High School Students

77 million people, 99% of the entire population, use social media on their mobile devices. The mean daily duration spent on the social media in Turkey is 2 hours and 55 minutes. The first five social media platforms actively used in Turkey are YouTube, Instagram, Whatsapp, Facebook and Twitter. The mean daily duration spent on Internet in Turkey is 7 hours and 29 minutes.² Accordingly, it is safe to state that the social media is a significant element for the daily lives of the people living in Turkey and other countries. The social media used in every area of life facilitates the daily life but also carries the risk of creating an addiction.

This study examines the social media addiction, cyber bullying and cyber victimization experiences of generation Z high school students. Social media addiction has the risk of causing both psychological addiction and cyber bullying and victimization among the generation Z high school students who express themselves through social media and whose lives are based on the social media. The problem assessed in this study is as follows: "Is there a relationship between the social media addiction levels, cyber bullying and cyber victimization experiences of the generation Z high school students?" The hypothesis of the study will be tested through this problem.

1. Generation Z

A generation changes every twenty years within the generation cycle. Generations include and reflect not only the biological life cycle, but also the social and cultural habitus of the people in the current era. Accordingly, people living in the same age and period form similar behavioral codes with global interaction, while different behavioral models are produced owing to the social and cultural structure of every country. These realities are sociologically significant and natural.³

The generation classifications used in the literature can be reflected in a manner including the sociological structure of Turkey as follows:

a. Silent Generation, those born between 1927 and 1945. (Newspaper Generation, Republican Generation, Traditionalists).

b. Baby Boomers, those born between 1946 and 1964. (Radio Generation, 68 Generation, Sandwich Generation, Idealist Generation).

c. Generation X, those born between 1965 and 1980. (Television generation, Özal Generation, Pop Age Generation).

² We Are Social (WAS), "Digital in 2020" (Date Accessed: 31 August 2020).

³ Vehbi Bayhan, "Kuşaklar Sosyolojisi ve Türkiye İçin Yeni Bir Kuşak Analizi", *Sosyoloji Divanı Dergisi* 13/1 (January-June 2019), 29.

d. Generation Y or Millennial Generation, those born between 1981 and 2000. (Internet Generation, Me Generation, Boomerang Generation)

e. Generation Z, those born between 2001 and 2020. (Smartphone Generation, Social Media Generation, Digital locals, Virtual Generation, Shopping Mall Generation).⁴

There are approximately 2 billion people in the “digital locals” or Generation Z who were born in a truly digital world and who grew up playing with smart phones and tablets. It is safe to state that informational technology reflects a way of life for this generation. Moreover, people of this generation grew up in the environment of wars, migrations, financial and political crises, unemployed parents and increased terror. “Helicopter parents”, the parents of this era, follow each step of their children through smart phones. Generation Z pays great attention to “personalization”, showing no approval toward being patient or waiting.⁵

Twenge defines the Generation Y as “Me Generation”, naming the Generation Z as “generation I”. The letter I in the concept of generation I reflects the first letters of Internet, Iphone and individualism. Twenge uses the concept of generation I as people of this generation grew up with mobile phones and do not remember the time before Internet. The years 2011 and 2012 are the periods when most of Americans started to use the smart mobile phones with Internet access. Smart phones controlling the entire population of adolescents leaves various impacts on the lives of generation I including their social generation and mental health. Accordingly, an ordinary adolescent checks his/her mobile phone at least eighty times a day. People of the generation I are concerned with their safety and economic future; they cannot tolerate inequalities arising from gender, race or sexual orientation. The rate of depression and suicide during adolescence has been rapidly increasing since 2011.⁶ It is safe to state that cyber bullying and cyber victimization experiences are a significant factor for the increased rate of depression, concerns and suicide among the adolescents and youngsters.

2. Internet and Social Media Addiction

Being the main symbol of information society and globalization, Internet is a significant technological instrument in the lives of adolescents and youngsters. Internet provides the ability to access information from every location of the world, and it may also cause addiction among the youngsters. Developed in the context of Internet’s impact on the life of people, the concept of “Internet Addiction” is the new type of addiction defined in psychology. Internet addiction can be seen in any

⁴ Bayhan, “Kuşaklar Sosyolojisi ve Türkiye İçin Yeni Bir Kuşak Analizi”, 31.

⁵ Fatoş Karahasan, *Açılın Gençler Geliyor* (Istanbul: Doğan Egmont Yayınları, 2018), 30-32.

⁶ Jean W. Twenge, *İ-Nesli*, trans. O. Gündüz (Istanbul: Kaknüs Yayınları, 2018), 22-26.

Social Media Addiction, Cyber Bullying and Cyber Victimization Experiences Among the Generation Z High School Students

age, with the greatest risk group covering the youngsters aged between 12 and 18 years.⁷

There are certain signs indicating that one is an Internet addict: (a) Internet becoming the most important thing in life and having an prioritized position in thinking systems; (b) Internet usage causing people to experience the feeling of “escaping from the real world”; (c) Spending too much time on the Internet; (d) Feeling uncomfortable or unhappy when offline; (e) Internet usage causing conflicts between the addicts and their families, teachers or friends; (f) Returning back to old usage habits despite making efforts to reduce the rate of Internet use.⁸ People who bear these traits and cannot think about a life without social media bear the risk of addiction to Internet and social media, which may pave the way for the increased cyber bullying and cyber victimization experiences or these incidents reaching a pathological dimension.

As in the case of substance addicts (such as alcohol or drug addicts), Internet and social media addiction is a treatable psychiatric issue. Furthermore, it is fair to state that the fear of missing out (FOMO) is directly related with the social media addiction.⁹

In the circle of being popular, people focus on being those who have reputation on the social media. Liking social media posts, vibration of mobile phone, continuous control of e-mails and messages, and social media addiction reduces the levels of creativity and empathy levels among the young people. Accordingly, studies conducted in United States (USA) indicate increases in the creativity test results from , 1966 to 1980, but the scores young people received from creativity tests sharply fell after 1998.¹⁰ According to Gardner and Davis, the traits of modern App Generation are as follows: “avoiding risks”, “addiction”, “superficiality”, “narcissism” .¹¹

Generally, university students are not by themselves; it is safe to state that their parents follow their notes or even bank accounts. The concept of “helicopter parent” can be used to describe this case. According to certain studies covering undergraduate students, newly graduated students and their families in USA, university students contact their parents through a mobile phone by approximately

⁷ Vehbi Bayhan, "Lise Öğrencilerinde İnternet Kullanma Alışkanlığı ve İnternet Bağımlılığı", *XIII. Akademik Bilişim Bildirileri*, ed. Mustafa Akgül et al. (Malatya: Türkiye Bilişim Derneği, 2011), 917.

⁸ Şükrü Balcı et al., "Üniversite Öğrencileri Arasında İnternet Bağımlılığı ve İnternet Bağımlılığının Profili", *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi* 6/1 (July 2009), 8.

⁹ Vehbi Bayhan, "İnternet, Sosyal Medya ve Narsisizm", *Sosyoloji Divanı Dergisi* 9/1 (January-June 2017), 171.

¹⁰ Joel Stein et al., "The New Greatest Generation", *Time* 181/19 (May 2013), 26-33.

¹¹ Howard Gardner - Katie Davis, *App Kuşağı. Dijital Dünyada Kimlik, Mahremiyet ve Hayal Gücü*, trans. Ümit Şensoy (Istanbul: Optimist Yayınları, 2014), 171.

13.4 times a week¹², which shows a post-familial family type where family members spend time with their mobile phones rather than one another.¹³

According to Zimbardo and Coulombe, Internet addiction is increasing among the young male people, with porn and gaming addiction affecting the known masculine identity more adversely. Online gaming may cause young males to isolate themselves from the social life and prevent them from developing face-to-face social skills and having curiosity. The variety and intensity of actions within online games makes the other part of life, such as learning at school, more boring and causes issues in the academic performance, which increases attention deficiency and hyperactivity disorder resulting in a negative and devastating cycle.¹⁴

According to Twenge, the rates of concerns, depression and suicide have been increasing significantly among the generation I youngsters in USA since 2011. It is safe to state that the main factor behind this issue is the popularization of smart phones in USA between 2011 and 2012.¹⁵ The suicidal thoughts of generation I, the rate of which is around 28% if the duration spent behind a screen is under an hour, may reach 48% if this duration reaches five hours or longer.¹⁶ Accordingly, smart phones increase Internet addiction and suicidal orientations.¹⁷

3. Cyber Bullying and Cyber Victimization

Cyber bullying can be defined as the deliberate, malevolent and repetitive behaviors displayed through e-mail, instant messaging, chat rooms, social media or other digital messages on instruments such as smart phones or computers to cause harm. Cyber bullying can be performed in different forms. Sending or posting threat messages or other sorts of messages with insults on the Internet; sharing photographs, videos or private information of people implicitly or explicitly without their permission; sending malevolent e-mails or (insulting, threatening, mocking, sexually abusive or violent) instant messages; disturbing; harassing one on the Internet; slandering; sharing gossips; introducing oneself as somebody else; exclusion; and stigmatization on the Internet are among the common examples of

¹² Gardner - Davis, *App Kuşacağı. Dijital Dünyada Kimlik, Mahremiyet ve Hayal Gücü*, trans. Ümit Şensoy 95-96.

¹³ Gardner - Davis, *App Kuşacağı. Dijital Dünyada Kimlik, Mahremiyet ve Hayal Gücü*, trans. Ümit Şensoy, 117.

¹⁴ Philip Zimbardo - Nikita D. Coulombe, *Bitik Erkekler: Teknoloji Erkeklği Nasıl Sabote Etti?*, trans. Tolga Yalur (Istanbul: Pegasus Yayınları, 2017), 15-16.

¹⁵ Twenge, *İ-Nesli*, trans. O. Gündüz, 23-25.

¹⁶ Twenge, *İ-Nesli*, trans. O. Gündüz, 127.

¹⁷ Vehbi Bayhan, "Milenyum Gençliğinin Akışkan Eklektik Kimlik Örüntüleri", *Eğitim, Gençlik ve Gelecek*, ed. N. A. et al. (Düsseldorf: LAP Lambert Academic Publishing, 2018), 88.

Social Media Addiction, Cyber Bullying and Cyber Victimization Experiences Among the Generation Z High School Students

cyber bullying.¹⁸ Implementing psychological violence by using alias and hiding the identity constitutes the basis of cyber bullying.

Cyber victimization is the exposure to harmful behaviors within technical or other relationships with a person, group or a natural or legal entity on online environment and experiencing financial or spiritual victimization from these behaviors. To sum up, cyber victimization can be explained as the status of people who are the victims of cyber bullying.¹⁹ Cyber bullying and cyber victimization may result in one another. It is fair to state that people who commit cyber bullying sometimes experience victimization.

From a traditional perspective, bullying is mostly experienced in a school. Cyber bullying can, however, be suffered any time of the day, which causes bullying continue in a high rate without interruption and dependence on time and place. In other words, victims of cyber bullying cannot escape from the adverse comments and posts about them on the Internet, which is different compared to face-to-face peer bullying. Furthermore, these comments and posts are shared among a broad peer group in such a short period of time that victims are exposed to the attacks and abuse of the people they do not even know.²⁰ Cyber victims of bullying, also defined as psychological violence, also suffer from psychological issues.

The studies on cyber bullying indicate that cyber bullying adversely affects people's psychology. Problems such as depression, committing crime, substance usage, disappointment, sorrow, anger, concerns, loss of motivation to study, academic failure, abstinence at school, committing suicide etc. have been observed among the people exposed to cyber bullying. In a relevant study, females who suffered cyber bullying displayed more submissive attitudes than males did²¹, which can be explained with the idea that female people are raised to be more passive and that they prefer passiveness when exposed to cyber bullying.

The frequency of experiencing cyber bullying is a common topic in national and international literature. The rate of exposure to cyber bullying and of cyber victimization were found to be around 15-16% as a result of the meta-analysis covering 80 studies from the international literature. According to the studies

¹⁸ Ezgi Taştekin - Pınar Bayhan, "Ergenler Arasındaki Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin İncelenmesi", *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying* 5/2 (December 2018), 22-23.

¹⁹ Demet Pekşen Süslü - Ayla Oktay, "Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetle İlişkili Bazı Değişkenlerin İncelenmesi", *Elementary Education Online* 17/4 (2018), 1877-1895.

²⁰ Emel Baştürk Akca - İdil Sayımer, "Siber Zorbalık Kavramı, Türleri ve İlişkili Olduğu Faktörler: Mevcut Araştırmalar Üzerinden Bir Değerlendirme", *Online Academic Journal of Information Technology* 8/30 (2017), 2-3.

²¹ Erkan Yaman - Adem Peker, "Ergenlerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyete İlişkin Algıları", *Gaziantepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/3 (2012), 821.

conducted in Turkey, cyber bullying rates ranged between 6.4% and 47.6%, and the rate of being a cyber victim varied between 5.1% and 56%.²²

Moreover, according to a series of researches conducted by the Cyber Bullying Research Center in USA, cyber bullying rate was 19% among the adolescents in 2007, and this rate rose to 34% in 2016. Two-third (66%) of the adolescents who were exposed to cyber bullying display at least one suicide risk factor, with this rate being 9% higher among those who were exposed to bullying at school. Contrary to cyber bullying, adolescents who are exposed to cyber bullying state it is impossible to avoid bullying and certain people because bullying continues as long as they do not stop using smart phones. Additionally, cyber bullying may cause sorrow and depression, despite not causing suicide at all times.
23

In a study conducted in USA in 2011, 71% of the young people aged between 14 and 24 were oriented to use a racist and sexist language on the Internet or during messaging. The following words from Molly, a 16-year-old female student interviewed with qualitative method, are important: "I think they forget who they are on the Internet, thinking they are totally invisible on the digital environment and cannot be held responsible for anything they do on the Internet. They use their online profiles like an identity without responsibility." Gardner and Davis stated in their qualitative study that another student reflected the schizoid characteristics of online relationships as follows: "A person who shares his/her most private information on the Internet establishes a formal relationship with the person receiving this information in the outer world, which sounds strange to me."²⁴ Accordingly, it can be said that virtual social relationships and experiences cause schizophrenic fragmentation in the personalities of people, particularly adolescents and youngsters because people happen to reflect their ID and ego on the social media but act or play a role under the impact of their super ego in the real life.

4. Results and Discussion

4.1. Methods of the Study

Examining the relationship between the social media addiction as well as cyber bullying and cyber victimization experiences of generation Z high school students is crucial for revealing the impact of social media, the most important instrument of communication in modern times. A survey was administered to the

²² Çiğdem Topcu Uzer - İbrahim Tanrıkulu, "Siber Zorbalığı Önleme ve Müdahale Programları: Ulusal Bir Alanyazın Taraması", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 30/1 (2017), 2.

²³ Twenge, *İ-Nesli*, trans. O. Gündüz, 127-129.

²⁴ Gardner - Davis, *App Kuşağı. Dijital Dünyada Kimlik, Mahremiyet ve Hayal Gücü*, trans. Ümit Şensoy, 122-125.

Social Media Addiction, Cyber Bullying and Cyber Victimization
Experiences Among the Generation Z High School Students

sample studying in seven high schools in the Turkish city of Malatya. The study was conducted during the academic year of 2017-2018. The sample consisted of 336 high school students. The classes were distributed as 9th, 10th, 11th and 12th grades. The survey form had demographic items, patterns of social media use, social media dependence scale, cyber bullying and victimization items. To measure the cyber bullying and victimization level, Reviewed Cyber Bullying Inventory-II (RCBI-II) was used. Participants assessed each item twice with a four-point scoring procedure in the column "I did" to assess their cyber bullying behaviors and in the column "I experienced" to assess their victimization and exposure to cyber bullying (1: Never, 2: Once, 3: Two times or Three times, 4: More than three times). The lowest score to be obtained from the scale was 10, while the highest was 40. High scores indicated frequent cyber bullying or cyber victimization. The internal consistency coefficient was 0.84²⁵ for the cyber victimization section of the scale and 0.69 for cyber bullying.²⁶ In this study group, Cronbach's alpha value was 0.82 for cyber bullying and 0.79 for cyber victimization.

The social media addiction scale consisted of the scale developed by Tutgun Ünal (2015). The items were scored in a five-point Likert type form: (1) Totally disagree, (2) Disagree, (3) Neutral, (4) Agree, (5) Totally agree.²⁷ Cronbach's alpha value was 0.813 for social media dependence scale. Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 21 package software was used for data analysis. Chi-square and t-test were also used in the study. The survey items used in the study were assessed at the significance level $P < 0.05$ and 95% confidence interval.

Table 1: Socio-Demographic Characteristics of the Sample

<i>Gender</i>	N	%	<i>Age</i>	N	%
Female	221	65.8	15 years	52	15.5
Male	115	34.2	16 years	104	31.0
Total	336	100.0	17 years	117	34.8
<i>Family Income</i>	N	%	18 years	63	18.8
1500 TL and below	78	23.2	Total	336	100.0
1501-2500TL	122	36.3	<i>Social Media</i>	N	%
2501-4500TL	91	27.1	Instagram	184	54.8

²⁵ Çiğdem Topçu, *Modeling The Relationships Among Coping Strategies, Emotion Regulation, Rumination, And Perceived Social Support In Victims Of Cyber And Traditional Bullying* (Ankara: Middle East Technical University, Department of Educational Sciences, Doctoral Thesis, 2014), 54.

²⁶ Çiğdem Topçu - Özgür Erdur-Baker, "RCBI-II: The Second Revision of the Revised Cyber Bullying Inventory", *Measurement and Evaluation in Counseling and Development* 51/1 (December 2017), 36.

²⁷ Aylin Tutgun Ünal, *Sosyal Medya Bağımlılığı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması* (Istanbul: Marmara University, Institute of Social Sciences, Doctoral Thesis, 2015), 78.

4500-6500TL	29	8.6	Whatsapp	99	29.5
6501-8500TL	6	1.8	Facebook	35	10.4
8500TL and +	10	3.0	Twitter	18	5.4
Total	336	100.0	Total	336	100.0
<i>Type of High School</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	Daily Time	<i>N</i>	<i>%</i>
Anatolian	238	70.8	0- 1 hour	104	31.0
Tourism	43	12.8	1-2 hours	84	25.0
Imam-Hatip	30	8.9	3-4 hours	65	19.3
Vocational	25	7.4	5-6 hours	36	10.7
Total	336	100.0	7 hours +	47	14.0

As seen in Table 1, 34% of the sample were male, while 66% were female. Participants were aged between 15 and 18. Based on monthly income, educational statuses and professions of parents, participants were from the moderate social class. Of the participants, 70.8% were Anatolian High School students, while 12.8% were Tourism High School students, 8.9% were Imam Hatip High School students, and 7.4% were Vocational High School students. Moreover, 31.3% of the participants had five people and more in their families, while 25.9% had four people, 20.5% had six people, and 7.7% had three people in their families. Of the people in the sample, 93.5% lived with their families, while 6.5% lived away from their families. Additionally, 29.5% had three siblings, while 24.7% had two, and 23.5% had four. Paternal educational statuses were higher than the maternal ones in this study. Of the mothers of the participants, 86.3% were housewives. Fathers of the participants were mostly self-employed, civil servant, worker, shopkeeper, farmer, teacher and retired. The item "the most important thing in your life" was replied as family by 32.4%, living by 11%, and respect and love by 9.5%. The course within which participants were successful the most was mathematics (26.5%). The faculty they wanted to study the most as an undergraduate student was the faculty of medicine (17.9%). The answers given to the attitudes of families toward them were as follows: protective (54.8%), democrat (22.9%), authoritarian (14.3%), and uninterested (8%). Regarding the music genre they listened to the most, 56% mentioned pop music, while 12.8% listened to arabesque, 11.9% listened to rap, 6% listened to Turkish folk music, and 4% mentioned Turkish artistic music.

4.2. Patterns of Social Media Use

Among the participants in the sample, 81.5% had a smart phone while 63.4% had an Internet connection at home. Of the participants, 77% had a mobile Internet package. The rate of those who used the Internet every day was 78.6%. The mean duration they spent on the social media was 0-1 hour (31%), 1-2 hours (25%), 3-4 hours (19.3%), 5-6 hours (10.7%), 7 hours and longer (14%). Of the participants,,

Social Media Addiction, Cyber Bullying and Cyber Victimization Experiences Among the Generation Z High School Students

ones who had accounts in all social media platforms constituted 39.9%, while the rate of Whatsapp users was 33%. Moreover, Instagram users constituted 18.8%, Facebook users constituted 6%, and Twitter users constituted 2.4%. The social media platforms used the most were as follows: Instagram (54.8%), Whatsapp (29.5%), Facebook (10.4%) and Twitter (5.4%).

Instagram was the most popular social media platform also for the university students. Both high school and university students used Instagram the most as they just checked a photograph rather than reading a text and valued visuals more. Instagram also served as a mirror for the satisfaction of narcissistic feelings.

The rate of those who shared a video on Youtube was 16.4%. Regarding the popular tv programs, Survivor was the contest 38.4% wanted to participate in, while 33% wanted to participate in The Voice Turkey. To be popular, 37.2% wanted to be an actor or actress, while 22.3% wanted to be a singer, 20% wanted to be a footballer, and 19.9% wanted to be a politician.

The frequency of checking social media accounts were as follows: Occasionally (53.9), constantly (31.5%), never (14.6%). The rate of those who continuously shared a photograph on the social media was 16.1%, and those who occasionally shared a photograph constituted 61.9%. Those who never shared a photograph corresponded to 22%. Of the sample, 20.8% stated they played games on the social media.

The rate of those who always wondered what their friends shared on the social media was 19%. Those who did the same occasionally was 58.3%, and those who never wondered corresponded to 22.6%. Those who always posted a comment to their friends' posts constituted 10%. The rate of those who did the same occasionally was 52.4%, and those who never did it corresponded to 37.5%. Furthermore, the rate of those who checked to see how much likes their posts received was 27.7%, while those who occasionally checked corresponded to 44%, and those who never checked meant 28.3%. Those who always clicked the like button constituted 31.8%, while those who did the same occasionally meant 50.9%, and those who never did it corresponded to 17.3%.

4.3 Social Media Addiction, Cyber Bullying and Cyber Victimization Experiences

The social media addiction rates of the participants were as follows: low addiction (20.8%), moderate addiction (37.8%), high addiction (40%). Based on the socio-demographic characteristics, social media addiction traits differed as follows: In regard to the factor of gender, the rates of addiction were 41% in male students and 39% in female students. Furthermore, social media addiction rate was 47% higher in those aged 18 years. The rate of cyber bullying, cyber victimization and social media addiction was high among those from the high income group based on

the monthly income level of families. Social media addiction was 47% higher among the students of the 12th grade. Moreover, social media addiction rate of youngsters whose families were uninterested toward them was 58, being higher than the democrat, protective and authoritarian families.

The cyber bullying experiences of participants were as follows: Bullying was not experienced by 35% of the participants, while 55% suffered bullying at a moderate level (one or three times), and 10% experienced bullying at a high level (more than three times). The cyber victimization experiences of the sample were as follows: 26% did not experience victimization, while 64% experienced a moderate level victimization (1 and 3 times), 10% suffered a victimization at a high level (more than three times).

Table 2: Degrees of Social Media Addiction and Cyber Bullying Experience

	Bullying_Group			Total
	No Bullying	Moderate Degree	High Degree	
0-18	36	30	4	70
Low Addiction	51.4%	42.9%	5.7%	100.0%
19-27	30.5%	16.8%	12.9%	21.3%
19-27	52	68	7	127
Addicted_group	40.9%	53.5%	5.5%	100.0%
Addiction at moderate degree	44.1%	38.0%	22.6%	38.7%
28-45	30	81	20	131
Addiction at high degree	22.9%	61.8%	15.3%	100.0%
28-45	25.4%	45.3%	64.5%	39.9%
Total	118	179	31	328
Total	36.0%	54.6%	9.5%	100.0%
	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

$\chi^2=0.000$ $p<0.05$

As seen in Table 2, youngsters with high social media addiction rates also had high cyber bullying degrees as understood from the relationship between the social media addiction degrees and cyber bullying degrees of the sample. Accordingly, social media addiction increased the cyber bullying risk. Therefore, it is safe to state that cyber bullying increased with the increased rate of social media

Social Media Addiction, Cyber Bullying and Cyber Victimization
Experiences Among the Generation Z High School Students

addiction. The relationship between two variables were statistically significant as understood from the chi-square test below the table.

Table 3: Degrees of Social Media Addiction and Cyber Victimization Experience

		Victimization_Group			Total
		No Victimization	Victimization at moderate degree	Victimization at high degree	
saddicted_group	0-18	24	43	3	70
	Low	34.3%	61.4%	4.3%	100.0%
	Addiction	27.3%	20,6%	9.7%	21.3%
	19-27	44	75	8	127
	Addiction	34.6%	59.1%	6.3%	100.0%
	at moderate degree	50.0%	35.9%	25.8%	38.7%
	28-45	20	91	20	131
	Addiction	15.3%	69.5%	15.3%	100.0%
	at high degree	22.7%	43.5%	64.5%	39.9%
Total	88	209	31	328	
	26.8%	63.7%	9.5%	100.0%	
	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	

$\chi^2=0.000$ $p<0.05$

As seen in Table 3, youngsters with high social media addiction rates also had high cyber victimization degrees as understood from the relationship between the social media addiction degrees and cyber victimization degrees of the sample. Accordingly, it is safe to say that social media addiction increased the cyber victimization risk. In conclusion, social media addiction increased in line with the cyber victimization levels. The relationship between two variables was also statistically significant.

The researches conducted in the literature yielded similar results. The study by Topçu indicated that those who used the Internet more frequently experienced

more cyber bullying.²⁸ Furthermore, studies by Erdur-Baker and Kavşut indicated a positive relationship between the use of Internet-based communication sources and being a cyber bully or victim.²⁹ The study by Taştekin and Bayhan reflected that cyber bullying and victimization scores of adolescents who spent more time on the Internet in a day were higher.³⁰ Pekşen, Süslü and Oktay found that cyber bullying and victimization scores increased as the duration of Internet use increased.³¹

Table 4: Degrees of Cyber Bullying and Cyber Victimization Experiences

		Victimization_Group			Total
		No Victimization	Victimization at moderate degree	Victimization at high degree	
bullying_group	No Bullying	79 66.9%	39 33.1%	0 0.0%	118 100.0%
	Bullying at a moderate degree	89.8%	18.2%	0.0%	35.1%
	Bullying at a high degree	9 4.9%	167 90.3%	9 4.9%	185 100.0%
	Total	10.2%	78.0%	26.5%	55.1%
		0 0.0%	8 24.2%	25 75.8%	33 100.0%
		0.0%	3.7%	73.5%	9.8%
Total	88 26.2%	214 63.7%	34 10.1%	336 100.0%	
	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	

$\chi^2=0.000$ $p<0.05$

²⁸ Çiğdem Topcu, *The Relationship of Cyber Bullying to Empathy, Gender, Traditional Bullying, Internet Use and Adult Monitoring* (Ankara: Middle East Technical University, Institute of Social Sciences, Unpublished Master's Thesis, 2008), 53.

²⁹ Özgür Erdur Baker - Fatma Kavşut, "Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık", *Eurasian Journal of Educational Research* 27 (January 2007), 31.

³⁰ Taştekin - Bayhan, "Ergenler Arasındaki Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin İncelenmesi", 31.

³¹ Süslü - Oktay, "Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetle İlişkili Bazı Değişkenlerin İncelenmesi", 1892.

Social Media Addiction, Cyber Bullying and Cyber Victimization
Experiences Among the Generation Z High School Students

As seen in Table 4, youngsters with high cyber bullying degrees also had high cyber victimization degrees as understood from the relationship between bullying experience degrees and cyber victimization degrees of the sample. Accordingly, those who performed cyber bullying experienced cyber victimization. The same result was also yielded by the study of Taştekin and Bayhan and by the relevant literature. Cyber bullying and cyber victimization are two concepts triggering one another. An adolescent who experiences cyber victimization may perform cyber bullying to take revenge, and these attitudes may be repeated in a cyclic manner.³² Violent behavior is a learned attitude. Thus, the probability for performing cyber bullying increases for the people who experienced cyber victimization before. If other social variables and pattern of personality are suitable for performing cyber bullying, those who experienced cyber victimization perform cyber bullying. In other words, youngsters who performed cyber bullying are also the victims of cyber environment.

Table 5: Cyber Victimization Experiences Based on Gender (T-test)

	Your Gender	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Bullying_Mean	Male	115	1.4217	.57838	.05393
	Female	221	1.3615	.50010	.03364

Sig. ,212 sig. (2-tailed) ,322

According to t-test, mean cyber bullying score of male students (1.4217) was higher than that of female students (1.3615). Following the cross-examination, male students had higher cyber bullying scores than female students did.

Table 6: Cyber Victimization Experiences Based on Gender (T-test)

	Your Gender	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
vic_mean	Male	115	1.4539	.55603	.05185
	Female	221	1.4145	.49815	.03351

sig., 188, sig. (2-tailed), 509

³² Taştekin - Bayhan, "Ergenler Arasındaki Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin İncelenmesi", 41.

According to t-test, mean cyber victimization score of male students (1.4539) was higher than that of female students (1.4145). Following the cross-examination, male students had higher cyber victimization scores than female students did.

Similar results were also found in the following studies: According to the study by Erdur-Baker and Kavşut, male students performed and were exposed to cyber bullying more than female students did.³³

As understood from the study by Taştekin and Bayhan, total cyber bullying and victimization score of female students were significantly lower than that of male students. Accordingly, males performed and were exposed to cyber bullying more than females³⁴.

In the study by Pekşen Süslü and Oktay (2018) on high school students, male students had higher cyber bullying scores than female students. Based on the studies conducted in Turkey, higher cyber bullying among males is correlated with gender roles in the Turkish culture where females are raised under control in their socialization with their environment and where females are expected to be more adaptive. On the contrary, violent acts by males are tolerated more. Studies indicated that violent orientations and attitudes of men were more common than those of women³⁵ and that cyber bullying behaviors were more common among male students, which might have arisen from the perception of gender.

The higher cyber bullying levels among male students are caused by gender roles, and violence and bullying attitudes being considered as an indication and instrument of braveness, power and status protection.³⁶

Table 7: Gossiping in the Virtual Environment based on Social Gender

	(Your act of) Gossiping				Total	
	never	once	2-3 times	more than 3 times		
Gender	Male	81 70.4%	15 13.0%	8 7.0%	11 9.6%	115 100.0%
	Female	44.0%	37.5%	22.9%	14.3%	34.2%
	103	25	27	66	221	

³³ Baker - Kavşut, "Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık", 31.

³⁴ Taştekin - Bayhan, "Ergenler Arasındaki Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin İncelenmesi", 30.

³⁵ Süslü - Oktay, "Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetle İlişkili Bazı Değişkenlerin İncelenmesi", 1891.

³⁶ Akca - Sayımer, "Siber Zorbalık Kavramı, Türleri ve İlişkili Olduğu Faktörler: Mevcut Araştırmalar Üzerinden Bir Değerlendirme", 10.

Social Media Addiction, Cyber Bullying and Cyber Victimization
Experiences Among the Generation Z High School Students

	46.6%	11.3%	12.2%	29.9%	100.0%
	56.0%	62.5%	77.1%	85.7%	65.8%
	184	40	35	77	336
Total	54.8%	11.9%	10.4%	22.9%	100.0%
	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

$\chi^2=0.000$ $p<0.05$

According to Table 7 and as understood from the gender-based cross table regarding the item of gossiping in the virtual environment present on the scale of cyber bullying experiences, female students gossiped more than males did, which is significant from a sociological and social perspective.

Table 8: Gossiping in the Virtual Environment in Regard to Cyber Bullying based on Social Gender

		(Your experience of) Being Gossiped About				Total
		Never	once	2-3 times	more than 3 times	
Gender	Male	77 67.0%	11 9.6%	15 13.0%	12 10.4%	115 100.0%
	Female	92 45.6%	22 10.0%	35 15.8%	72 32.6%	221 100.0%
Total		169 50.3%	33 9.8%	50 14.9%	84 25.0%	336 100.0%
		100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

$\chi^2=0.000$ $p<0.05$

According to Table 8 and as understood from the gender-based cross table regarding the item of gossiping in the virtual environment present on the scale of cyber victimization experiences, female students gossiped more than males did, which is significant from a sociological and socio-psychological perspective.

In terms of cyber bullying and cyber victimization experiences of female students, gossiping about somebody or blemishing someone is related to the behaviors learned with gender role patterns. In terms of socialization, female children whose attitudes are limited in the real life in Turkey aim to overcome these limits by performing cyber bullying. Furthermore, the online environment enabling

to hide the identity may help female students display bold actions.³⁷ In fact, the easiness for both male and female students to hide their identities and use a nickname on the social media may provide a great opportunity for fulfilling their cyber bullying experiences with no regard to the concept of gender.

In the relationship between cyber bullying and cyber victimization and socio-economic statuses of families, youngsters from the families with high income had more cyber bullying and cyber victimization experiences. A similar result was found in other studies. According to the study by Taştekin and Bayhan, adolescents with high socio-economic status (based on monthly average income) had high cyber bullying and cyber victimization scores.³⁸

Other variable tested in the study was the relationship between cyber bullying and victimization experiences based on the attitude of the family toward the children. Accordingly, cyber bullying and cyber victimization experiences were more common among the youngsters whose families were uninterested toward them. Moreover, it is safe to state that children of fragmented families with separate parents had more cyber bullying and cyber victimization experiences.

Based on the school grade of the sample which is 12 as well as their age, cyber bullying and victimization experiences were more common among the 18-years-old students. The study by Taştekin and Bayhan yielded similar results. Based on difference of cyber bullying and victimization in terms of age, it was observed that adolescents aged 17 performed more cyber bullying than the ones aged 14, but cyber bullying did not differ based on age groups. The relevant literature has studies supporting the results related to cyber bullying and showing that cyber bullying did not differ based on age. The result that cyber bullying increased with age might have arisen from the independence of adolescents in terms of Internet use as they grew older and from their increased knowledge of Internet and technology use. Furthermore, hardware features of smart phones that are suitable for Internet use might have affected the result.³⁹ Cyber bullying as the method of expressing the self during the adolescence, a problematic period in terms of building the identity and personality, is an indicator of problematic socialization. Adolescents who clash with themselves, their families and the society perform bullying with their peers in the social environment, which causes the personality pattern to be traumatic in time.

³⁷ Akca - Sayımer , "Siber Zorbalık Kavramı, Türleri ve İlişkili Olduğu Faktörler: Mevcut Araştırmalar Üzerinden Bir Değerlendirme", 10.

³⁸ Taştekin - Bayhan, "Ergenler Arasındaki Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin İncelenmesi", 30.

³⁹ Taştekin - Bayhan, "Ergenler Arasındaki Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin İncelenmesi", 36-37.

Conclusion

In the reality of informational society, Internet and social media provide positive and facilitating impacts but they also increase addiction, cyber bullying and cyber victimization rates significantly. Like the addiction to other substances, social media addiction adversely affects people's psychological and social lives. Generation Z or the digital locals, who cannot think of a world without Internet and social media, are under the risk of social media addiction, cyber bullying and cyber victimization.

Cyber bullying and cyber victimization experiences are learned behavioral experiences like the violent attitudes. As seen from study results, there was a relationship between social media addiction, cyber bullying and cyber victimization experiences among the high school students of generation Z. Cyber bullying and cyber victimization experiences increase in line with the rate of using social media. Youngsters who perform cyber bullying with their nick names against the others, particularly their peers, on the social media and simulation environment may have issues in their psychology. They display different personalities in the virtual and real environment with their different nick names and fake identities, which causes schizophrenic fragmentation in their personalities.

Cyber bullying and cyber victimization experiences seen the most among the males may be related to the role models and socialization patterns males learn while growing up. Being raised to be more dominant, effective and warrior during socialization periods affects males' cyber bullying behaviors. Higher rate of cyber bullying experiences among male students indicates that victims perform cyber bullying to take revenge.

Furthermore, cyber bullying and cyber victimization experiences increased with higher age. It is safe to state that cyber bullying and victimization experiences increased in parallel to the increased rate of using smart phones and social media.

Another important sociological and socio-psychological result of the study was that social media addiction rate as well as cyber bullying and cyber victimization rates were higher among the students whose families were uninterested toward them. Similarly, social media addiction, cyber bullying and cyber victimization experiences of students whose parents were separate and fragmented were high. Therefore, it is safe to state that families were an important factor in this regard.

Awareness-based education should be provided to prevent social media addiction, cyber bullying and cyber victimization issues. The elective course "Media Literacy", instructed in the primary grades, should be renewed with the new topic of critical media literacy and provided in an obligatory and functional manner. Using the in-service trainings and seminars, the problems brought by the new media should be reflected to not only the students but also the teachers and

parents. Students, as the cyber victims here, do not want to share the adverse experiences with anybody, which should be considered for providing psycho-social support to them.

Cyber bullying and cyber victimization experiences are seen not only among the adolescents and youngsters. Considering the social media as the area of limitless freedom and believing that every bullying and insulting action performed is appropriate is also common among the adults. Social media has virtual clans of people who use the Internet with the others suiting their ideology and mentality as a closed congregation. Narcissistic people who cannot tolerate any idea other than theirs form a unity with those with the same idea of theirs, and these people believe in what they state in this virtual world. In terms of their statements being reflected back to them, which is defined as “reflection rooms”, they experience a schizoid and paranoid mood. Accordingly, a social mood is built with the people who believe in the correctness of what they state, marginalizing others.

Furthermore, courses of philosophy as well as sociology, psychology and ethics should be functionally instructed to high school students to treat the paranoid, schizoid mood with pre-established beliefs and to show that cyber bullying is a crime against humanity. Being a citizen, respecting others’ rights and knowing the position of the self requires a deep social education.

References

- Baker, Özgür Erdur - Kavşut, Fatma. "Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık". *Eurasian Journal of Educational Research* 27 (January 2007), 31-42.
- Baştürk Akca, Emel - Sayımer, İdil. "Siber Zorbalık Kavramı, Türleri ve İlişkili Olduğu Faktörler: Mevcut Araştırmalar Üzerinden Bir Değerlendirme". *Online Academic Journal of Information Technology* 8/30 (2017), 2-20. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2017.5.001.x>
- Bayhan, Vehbi. "Kuşaklar Sosyolojisi ve Türkiye İçin Yeni Bir Kuşak Analizi". *Sosyoloji Divanı Dergisi* 13/1 (January-June 2019).
- Bayhan, Vehbi. "İnternet, Sosyal Medya ve Narsisizm". *Sosyoloji Divanı Dergisi* 9/1 (January-June 2017).
- Bayhan, Vehbi. "Lise Öğrencilerinde İnternet Kullanma Alışkanlığı ve İnternet Bağımlılığı". *XIII. Akademik Bilişim Bildirileri*. ed. Mustafa Akgül et al., 1/919-927. Malatya: Türkiye Bilişim Derneği, 2011.
- Bayhan, Vehbi. "Milenyum Gençliğinin Akışkan Eklektik Kimlik Örüntüleri". *Eğitim, Gençlik ve Gelecek Kongresi*. ed. N. A. et al., Dusseldorf: LAP Lambert Academic Publishing, 2018.
- Balci, Şükrü et al. "Üniversite Öğrencileri Arasında İnternet Bağımlılığı ve İnternet Bağımlılığının Profili", *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi* 6/1 (July 2009), 5-22.
- Karahasan, Fatoş. *Açılın Gençler Geliyor*. İstanbul: Doğan Egmont Yayınları, 2018.
- Goffman, Erving. *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. trans. B. Cezar. İstanbul: Metis Yayınları, 2009.
- Gardner, Howard – Davis, Katie, *App Kuşağı. Dijital Dünyada Kimlik, Mahremiyet ve Hayal Gücü*, trans. Ümit Şensoy. İstanbul: Optimist Yayınları, 2014.
- Süslü, Demet Pekşen - Oktay, Ayla. "Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetle İlişkili Bazı Değişkenlerin İncelenmesi". *Elementary Education Online* 17/4 (2018), 1877-1895. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2019.506884>, 1880.
- Stein, Joel et al., "The New Greatest Generation". *Time* 181/19 (May 2013), 26-33.
- Taştekin, Ezgi - Bayhan, Pınar. "Ergenler Arasındaki Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin İncelenmesi". *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying* 5/2 (December 2018), 21-45.
- Topcu Uzer, Çiğdem - Tanrıkulu, İbrahim. "Siber Zorbalığı Önleme ve Müdahale Programları: Ulusal Bir Alanyazın Taraması". *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 30/1 (2017). 1-17.

Topçu, Çiğdem - Erdur-Baker, Özgür. "RCBI-II: The Second Revision of the Revised Cyber Bullying Inventory". *Measurement and Evaluation in Counseling and Development* 51/1 (December 2017), 32-41. [https://doi: 10.1080/07481756.2017.1395705](https://doi.org/10.1080/07481756.2017.1395705)

Topcu Uzer, Çiğdem. *Modeling The Relationships Among Coping Strategies, Emotion Regulation, Rumination, And Perceived Social Support In Victims Of Cyber And Traditional Bullying*. Ankara: Middle East Technical University, Department of Educational Sciences, Doctoral Thesis, 2014.

Topcu, Çiğdem. *The Relationship of Cyber Bullying to Empathy, Gender, Traditional Bullying, Internet Use and Adult Monitoring*. Ankara: Middle East Technical University, Institute of Social Sciences, Unpublished Master's Thesis, 2008.

Twenge, Jean W. *İ-Nesli*. trans. O. Gündüz. Istanbul: Kaknüs Yayınları, 2018.

Tutgun Ünal, Aylin. *Sosyal Medya Bağımlılığı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması*. Istanbul: Marmara University, Institute of Social Sciences, Doctoral Thesis, 2015.

Yaman, Erkan - Peker, Adem. "Ergenlerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyete İlişkin Algıları". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/3 (2012), 819-833.

Zimbardo, Philip - Coulombe, Nikita D.. *Bitik Erkekler: Teknoloji Erkekliği Nasıl Sabote Etti?*. trans. Tolga Yalur. Istanbul: Pegasus Yayınları, 2017.

WAS, We Are Social. "Digital in 2020". Date Accessed: 31 August 2020. <https://wearesocial.com/digital-2020>

تجارب إدمان وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر والإيذاء عبر الإنترنت للجيل زد

من المراهقين في المدارس الثانوية*

وهبي بايهان**

نبذة:

يوصف أولئك الذين ولدوا بعد عام ٢٠٠٠ بأنهم الجيل زد، وتعد وسائل التواصل الاجتماعي مهمة جدًا للجيل زد، والذي يُطلق عليه أيضًا اسم الجيل الرقمي، ويعتد إدمان الإنترنت ووسائل التواصل الاجتماعي من أهم المشكلات النفسية في الوقت الحاضر. وثمة علاقة بين إدمان وسائل التواصل الاجتماعي وتجارب التنمر والإيذاء عبر الإنترنت، وفي هذه الدراسة ندرس مستويات إدمان وسائل التواصل الاجتماعي لطلاب المدارس الثانوية من الجيل زد وتجاربهم مع التنمر والإيذاء الإلكتروني. وقد طبقنا في هذا السياق استبيانًا لأخذ عينات من ٧ مدارس ثانوية في وسط ولاية ملاطية. وقد تم إجراء الدراسة في العام الدراسي ٢٠١٧-٢٠١٨. وتتكون العينة من ٣٣٦ طالبًا في المرحلة الثانوية. وكان توزيعهم بين الصفوف ٩ و ١٠ و ١١ و ١٢. وتراوحت أعمارهم بين ١٥ - ١٨ عامًا. ٣٤٪ من العينة ذكور و ٦٦٪ إناث. وقد استخدمنا في الاستبيان الأسئلة الديموغرافية ومقياس إدمان وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر عبر الإنترنت ومقياس الإيذاء. يبلغ مقياس إدمان وسائل التواصل الاجتماعي ما قيمته ٨١٣، ٠ ألفا كرونباخ. وقد استخدمنا مخزون التنمر الإلكتروني المنقح (RCBI-II) لقياس مستوى التنمر والإيذاء الإلكتروني. تبلغ قيمة ألفا كرونباخ للتنمر الإلكتروني ٨٢٤، ٠؛ وبينما تبلغ قيمة ألفا كرونباخ للإيذاء الإلكتروني ٧٩٩، ٠. وقد استخدمنا في الدراسة تقنيات اختبار تي واختبار مربع كاي. وقد ظهرت علاقة مهمة بين إدمان وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر عبر الإنترنت وتجارب الإيذاء.

الكلمات المفتاحية: الجيل زد، الشباب، المواطن الرقمي، إدمان وسائل التواصل الاجتماعي، تجارب التنمر عبر الإنترنت والإيذاء الإلكتروني.

* تاريخ إرسال المقال: ٨/٩/٢٠٢٠ تاريخ قبول المقال: ١٠/١١/٢٠٢٠.

هذه هي الترجمة العربية للدراسة بعنوان "Z Kuşacağı Lise Gençlerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimleri" التي نشرت في العدد الثاني عشر من مجلة الإلهيات الأكاديمية. تاريخ إرسال المقال: ٨/٩/٢٠٢٠ - تاريخ قبول المقال: ١٠/١١/٢٠٢٠. (وهبي بايهان، تجارب إدمان وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر والإيذاء عبر الإنترنت للجيل زد من المراهقين في المدارس الثانوية، الإلهيات الأكاديمية، ديسمبر ٢٠٢٠، العدد: ١٢، ص ١١٧-١٤٤).

** الأستاذ المشارك، جامعة إينونو، كلية الآداب والعلوم، قسم علم النفس

Assoc. Prof., İnönü University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology
vehbi.bayhan@inonu.edu.tr ORCID: 0000-0001-5567-3438

ملخص:

نفحص في هذه الدراسة إدمان وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر عبر الإنترنت وتجارب الإيذاء لشباب الجيل زد من طلاب المدرسة الثانوية، لا سيما وأن إدمان وسائل التواصل الاجتماعي يحمل خطر إيجاد مشكلات مثل: الإدمان النفسي ويزيد من تجارب التنمر الإلكتروني والإيذاء خاصة في شباب الجيل زد، الذين يعبرون عن أنفسهم عبر وسائل التواصل الاجتماعي التي تتمركز في قلب حياتهم، وفي هذا السياق، فإن بيان المشكلة كما يلي: "هل هناك علاقة بين مستويات الإدمان على وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر عبر الإنترنت وتجارب الإيذاء لشباب المدارس الثانوية من الجيل زد؟" وسنختبر فرضية البحث حول هذه المشكلة.

ويمكن تصنيف الأجيال المستخدمة في الأدب؛ لتضمينها في البنية الاجتماعية لترتبط على النحو الآتي:

أ. الجيل الصامت، مواليد ١٩٢٧-١٩٤٥، (جيل الصحف، جيل الجمهورية، التقليديون).

ب. جيل طفرة المواليد، مواليد ١٩٤٦-١٩٦٤، (جيل الراديو، جيل ٦٨، حزام جيل الساندويتش،

الجيل المثالي).

ج. الجيل إكس، مواليد ١٩٦٥-١٩٨٠، (جيل التلفزيون، جيل أوزال، جيل عصر البوب).

د. جيل واي أو جيل الألفية، مواليد ١٩٨١-٢٠٠٠ (جيل الإنترنت، جيل الأنا، جيل بوميرانج).

هـ. الجيل زد، مواليد ٢٠٠١-٢٠٢٠، (جيل الهواتف الذكية، جيل التواصل الاجتماعي، المواطنون

الرقميون، الجيل الافتراضي، جيل مراكز التسوق).

يُعرّف الإيذاء الإلكتروني بأنه التعرض لسلوكيات ضارة تقنية أو علاقة ضد فرد أو مجموعة، شخص خاص أو اعتباري باستخدام الإنترنت، والتعرض للإيذاء المالي أو المعنوي بسبب هذه السلوكيات، باختصار، ويمكن التعبير عنه الإيذاء عبر الإنترنت بأنه حالة أولئك الذين يقعون ضحايا للتنمر عبر الإنترنت.

وتظهر الدراسات التي أجريت على التنمر عبر الإنترنت أن التنمر عبر الإنترنت يؤثر سلبًا على الأفراد نفسيًا، وقد لوحظ أن الأشخاص الذين يتعرضون للتنمر عبر الإنترنت يكونون عرضة للاكتئاب والانحراف وتعاطي المخدرات وخيبة الأمل والحزن والغضب والقلق وفقدان الحافز الدراسي والفشل الأكاديمي والتغيب عن المدرسة والانتحار... الخ.

يعد التحقيق في العلاقة بين إدمان وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر عبر الإنترنت وتجارب الإيذاء لشباب الجيل زد بالمرحلة الثانوية أمرًا مهمًا في الكشف عن تأثير وسائل التواصل الاجتماعي التي تعد أهم أداة اتصال في عصرنا. وفي هذا السياق أجرينا استبيانًا لأخذ عينات من ٧ مدارس ثانوية في وسط ولاية ملاطية.

تعد تجارب التنمر والإيذاء عبر الإنترنت أيضًا تجارب سلوكية مكتسبة خلال تعلم سلوكيات العنف. وكما يتضح من نتائج البحث، فهناك علاقة بين إدمان وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر عبر الإنترنت وتجارب الإيذاء عبر الإنترنت لدى شباب المدارس الثانوية من الجيل زد. وتزداد تجارب التنمر والإيذاء عبر الإنترنت بسبب الزيادة في معدل استخدام وسائل التواصل الاجتماعي. كما تحدث مشكلات في البنية النفسية للشباب الذين يستخدمون التنمر الإلكتروني ضد أفراد آخرين، وخاصة أقرانهم بألقابهم في العالم الافتراضي

وبيئة المحاكاة. وبوجود ألقاب مختلفة وهويات مزيفة تتخذ الشخصيات المختلفة في البيئة الافتراضية أشكالاً مختلفة عن شخصياتها في البيئة الحقيقية. وهو ما يسبب حدوث انفصام في شخصياتهم.

ولاشك أن التنمر وتجارب الإيذاء عبر الإنترنت التي تظهر في الغالب عند الذكور أكثر من الإناث ترتبط بنماذج الأدوار وأنماط التنشئة الاجتماعية التي يتعلمها الذكور خلال نشأتهم. وإن تربية المحاربين الأكثر هيمنة وفعالية في عملية التنشئة الاجتماعية للرجال قد أثرت أيضاً على سلوك التنمر عبر الإنترنت. ونلاحظ أن تجارب الإيذاء عبر الإنترنت مرتفعة بين الطلاب الذكور، وأن الذين تعرضوا للإيذاء يعيدون الكرة هم كذلك؛ لينتقموا لأنفسهم.

تزداد تجارب التنمر والإيذاء عبر الإنترنت مع زيادة نسبة العمر وفقاً للفئات العمرية المختلفة. ويمكن القول إن التنمر الإلكتروني وتجارب الإيذاء قد ازدادت بالتوازي مع زيادة تجربة امتلاك الهواتف الذكية واستخدام وسائل التواصل الاجتماعي بشكل فعال.

ومن النتائج الاجتماعية والنفسية الاجتماعية المهمة الأخرى التي أظهرتها الدراسة أن معدل إدمان وسائل التواصل الاجتماعي وتجربة التنمر الإلكتروني والإيذاء عبر الإنترنت مرتفع بين أطفال العائلات "المهملة" وفقاً لموقف أسر الطلاب. وبالمثل فإن معدلات إدمان وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر عبر الإنترنت وتجارب الإيذاء عبر الإنترنت مرتفعة لدى الطلاب الذين انفصل آبائهم وينتمون إلى عائلة مفككة. وقد كشفت هذه الدراسة أهمية الأسرة في هذا المجال.

يجب تقديم دورات تدريبية للتوعية لمنع إدمان وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر عبر الإنترنت ومشكلات الإيذاء الإلكتروني. وبدء ذي بدء، يجب تجديد مقرر مادة "محو الأمية الإعلامية"، الذي يدرس كفاءة اختيارية في المرحلة الابتدائية، في صورة "محو الأمية الإعلامية النقدية الجديدة"، ويجب أن يكون إلزامياً وعملياً. فلا ينبغي إخبار الطلاب فقط. ولكن يجب أيضاً إخبار المعلمين وأولياء الأمور بالمشكلات التي تسببها وسائل الإعلام الجديدة من خلال الدورات التدريبية والندوات في أثناء الخدمة.

وبالنظر إلى أن الطلاب ضحايا الإنترنت لا يرغبون في مشاركة تجاربهم السلبية مع أي شخص، فيجب تزويدهم بالدعم النفسي والاجتماعي.

لا تظهر تجربة التنمر الإلكتروني والإيذاء عبر الإنترنت عند المراهقين والشباب فقط. وبالنظر إلى وسائل التواصل الاجتماعي كمجال للحرية اللامحدودة، هناك بالغون يعتقدون أن كل إهانة وتنمر مسموح به. لا يوجد في وسائل التواصل الاجتماعي سوى أولئك الذين يتناسبون مع أيديولوجيتهم وعقليتهم وأولئك الذين يعيشون في عشائر افتراضية في شكل مجتمع مغلق، ترى الأفراد النرجسيين الذين لا يستطيعون تحمل أي فكرة أخرى غير فكرتهم، يقضون أوقاتهم مع أمثالهم في البيئة الافتراضية، فيؤمنون بما يقولون في العالم الاصطناعي الذي يصنعونه، إنهم يعيشون حالة مزاجية منغلقة (انفصامية) وشكّاعة (جنون العظمة) في سياق صدى ما يقولون، والذي يتم التعبير عنه بـ "غرف الصدى"، فينشئون في هذا السياق مزاجاً اجتماعياً يؤمن دائماً بأحقيقته ويقصي الآخرين.

من المهم تدريس الفلسفة وعلم الاجتماع وعلم النفس ودروس الأخلاق لطلاب المدارس الثانوية فيما يتعلق بمعالجة الاعتقاد الراسخ والمزاج المصاب بجنون العظمة وكذلك في عملية تلقينهم أن التنمر الإلكتروني جريمة ضد الإنسانية. ونحن بحاجة إلى تعليم اجتماعي جيد؛ لكي يصبح الشباب مواطنين صالحين يعرفون أنفسهم ويحترمون حقوق الآخرين .

Z Kuşağı Lise Gençlerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimleri

Vehbi BAYHAN

Öz

2000 yılından sonra doğanlar Z kuşağı olarak betimlenmektedir. Dijital yerli olarak da adlandırılan Z kuşağı için sosyal medya çok önemlidir. İnternet ve sosyal medya bağımlılığı günümüzün en önemli psikolojik sorunlarındanıdır. Sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri arasında bir ilişki vardır. Bu çalışmada Z kuşağı lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılık düzeyleri ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri irdelenmektedir. Bu bağlamda, Malatya merkezde 7 lisede öğrenim gören örneklem kapsamındaki öğrencilere anket uygulanmıştır. Araştırma 2017-2018 eğitim öğretim yılında yapılmıştır. Örneklem 336 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Sınıf dağılımı 9, 10, 11 ve 12. sınıflardır. Yaş dağılımı 15 ile 18 yaşları arasındadır. Örneklem %34'ü erkek, %66'sı kız öğrencidir. Anket formunda demografik sorular, sosyal medya bağımlılık ölçeği, siber zorbalık ve mağduriyet ölçeği kullanılmıştır. Sosyal medya bağımlılık ölçeği Cronbach's Alpha değeri 0,813'tür. Siber zorbalık ve mağduriyet düzeyinin ölçülmesi için, Gözden Geçirilmiş Siber Zorbalık Envanteri-II (RCBI-II) kullanılmıştır. Siber zorbalık Cronbach's Alpha değeri 0,82; siber mağduriyet Cronbach's Alpha değeri 0,799'dur. Araştırmada, T Testi ve ki-kare istatistik teknikleri kullanılmıştır. Sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Z Kuşağı, Gençlik, Dijital Yerli, Sosyal Medya Bağımlılığı, Siber Zorbalık ve Mağduriyet Deneyimleri.

Özet

Bu çalışmada, Z kuşağı lise gençlerinin sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri irdelenmektedir. Özellikle sosyal medya ile kendini ifade eden ve hayatlarının merkezinde sosyal medya olan Z kuşağı gençlerinde sosyal medya bağımlılığı hem psikolojik bağımlılık olarak sorun oluşturma riski taşımakta, hem de siber zorbalık ve mağduriyet yaşantılarını artırmaktadır. Bu bağlamda problem cümlesi şudur: "Z kuşağı lise gençlerinde

sosyal medya bağımlılık düzeyleri ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri arasında bir ilişki var mıdır?”. Araştırmanın hipotezi bu problem üzerinde test edilecektir.

Literatürde kullanılan kuşak sınıflamaları, Türkiye'nin sosyolojik yapısını da içerecek şekilde şu şekilde ifade edilebilir.

a. Sessiz Kuşak, 1927-1945 arası doğanlar, (Gazete Kuşağı, Cumhuriyet Kuşağı, Gelenekçiler).

b. Bebek Patlaması Kuşağı, 1946-1964 arası doğanlar, (Radyo Kuşağı, 68 Kuşağı, Sandviç Kuşak, İdealist Kuşak).

c. X kuşağı, 1965-1980 arası doğanlar, (Televizyon Kuşağı, Özal Kuşağı, Pop Çağı Kuşağı).

d. Y veya Milenyum Kuşağı, 1981-2000 arası doğanlar, (İnternet Kuşağı, Ben Nesli, Bumerang Kuşak).

e. Z Kuşağı, 2001-2020 arası doğumlular, (Akıllı Telefon Kuşağı, Sosyal Medya Kuşağı, Dijital yerliler, Sanal Kuşak, AVM Kuşağı).

Siber mağduriyet, interneti kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalınması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet yaşanması durumu olarak tanımlanmaktadır. Kısaca, siber mağduriyet, siber zorbalık mağduru olanların durumu olarak ifade edilebilir.

Siber zorbalıkla ilişkili yapılan araştırmalar, siber zorbalığın bireyleri psikolojik açıdan negatif etkilediğini göstermektedir. Nitekim siber zorbalığa maruz kalan kişilerde; depresyon, suç işleme, madde kullanımı, hayal kırıklığı, üzüntü, öfke, kaygı, derslere karşı motivasyon kaybı, akademik başarısızlık, okul devamsızlığı, intihar etme vb. problemler gözlenmiştir.

Z kuşağı lise gençlerinin sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri arasındaki ilişkinin araştırılması, çağımızın en önemli iletişim aracı olan sosyal medyanın etkisinin ortaya çıkartılması açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Malatya merkezde 7 lisede öğrenim gören örnekleme anket uygulanmıştır.

Şiddet davranışı öğrenilen bir davranış olduğu gibi siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri de öğrenilen davranış deneyimleridir. Araştırma bulgularından da görüldüğü üzere Z kuşağı lise gençlerinde sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri arasında ilişki bulunmaktadır. Sosyal medyayı kullanma oranları yükselmesine bağlı olarak siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri artmaktadır. Sanal alemde ve simülasyon ortamında rumuzları ile akranları başta olmak üzere diğer bireylere siber zorbalık

uygulayan gençlerin psikolojik dünyasında sorunlar oluşmaktadır. Öncelikle farklı rumuzlar ve sahte kimliklerle sanal ortamda farklı kişilik gerçek ortamda farklı kişilik formlarına bürünmektedirler. Bu durum kişiliklerinde şizofrenik parçalanmışlığa neden olmaktadır.

Siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimlerinin toplumsal cinsiyet açısından en fazla erkeklerde görülmesi, erkek toplumsal cinsiyetinin yetişmesinde öğrendiği rol modeller ve sosyalleşme örüntüleri ile ilgilidir. Erkeklerin sosyalleşme sürecinde daha baskın, etkin ve savaşçı yetiştirilmesi siber zorbalık davranışına da etki etmiştir. Siber mağduriyete uğrama deneyimlerinin erkek öğrencilerde fazla olması, mağduriyet yaşayanların rövanş almak bağlamında siber zorbalık deneyimini ürettikleri görülmektedir.

Yaş düzeylerine göre yaş oranı yükseldikçe siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri artmaktadır. Akıllı telefonlara sahip olma ve sosyal medyayı etkin kullanma tecrübelerinin artmasına paralel olarak siber zorbalık ve mağduriyet deneyimlerinin arttığı söylenebilir.

Araştırma bulgularından çıkan sosyolojik ve sosyal psikolojik diğer önemli sonuç, öğrencilerin ailelerinin tutumuna göre “ilgisiz” aile çocuklarında, hem sosyal medya bağımlılığı oranının, hem siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyiminin yüksek olmasıdır. Aynı şekilde anne ve babası ayrı, parçalanmış aileye mensup öğrencilerin sosyal medya bağımlılık oranı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri yüksektir. Dolayısıyla, ailenin önemi bu araştırma bulgusunda ortaya çıkmaktadır.

Sosyal medya bağımlılığı, siber zorbalık ve siber mağduriyet sorunlarının önlenmesi için farkındalık eğitimleri verilmelidir. Öncelikle ilköğretimde seçmeli verilen “Medya Okur Yazarlığı” dersinin, eleştirel yeni medya okur-yazarlığı konusu ile yenilenerek, zorunlu ve işlevsel verilmesi gerekmektedir. Sadece öğrencilere değil, öğretmenlere ve ebeveynlere de hizmet içi eğitim ve seminerlerle yeni medyanın getirdiği sorunlar anlatılmalıdır.

Özellikle siber mağdur olan öğrencilerin yaşadığı olumsuz deneyimi kimseyle paylaşmak istememesi dikkate alınarak, bu öğrencilerin psiko-sosyal destek almaları sağlanmalıdır.

Siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimi, sadece ergenlerde ve gençlerde görülmemektedir. Sosyal medyayı sınırsız özgürlük alanı olarak düşünerek, her yaptığı hakaret ve zorbalığın mubah olduğunu zannetme yetişkinler arasında da mevcuttur. Sosyal medyada sadece kendi ideolojisine ve zihniyetine uygun olanlar ile kapalı bir cemaat gibi sürü şeklinde sanal klanlar halinde yaşayanlar bulunmaktadır. Kendi fikrinden başka hiçbir fikre hoşgörü gösteremeyen ve tahammül edemeyen narsist bireyler kendi benzerleri ile sanal ortamda birlikte olmakta, oluşturdukları yapay dünyada kendi söylediklerine kendileri

inanmaktadır. "Yankı odaları" olarak ifade edilen kendi söylediklerinin tekrar kendilerine yankılanması bağlamında içe kapalı (şizoid) ve kuşkucu (paranoid) bir ruh halini yaşamaktadırlar. Bu bağlamda, hep kendi doğrularına inanan, herkesi ötekileştiren bir toplumsal ruh hali inşa olmaktadır.

Hem oluşan kesin inançlı, paranoid-şizoid ruh halinin tedavisinde, hem de siber zorbalığın bir insanlık suçu olduğunu öğretme sürecinde, lise öğrencilerine felsefe, sosyoloji, psikoloji, etik derslerinin işlevsel verilmesi önem taşımaktadır. Vatandaş olmak, başkalarının haklarına saygılı olmak, kendini bilmek için iyi bir sosyal bilimler eğitimi gerekmektedir.

Social Media Addiction With Cyberbullying And Cyber Victimization Experiences In The Z Generation Young People

Abstract

Those born after 2000 are described as Generation Z. Social media is very important for the Z generation, which is also called digital native. Internet and social media addiction is one of the most important psychological problems of today. There is a relationship between social media addiction and cyberbullying and victimization experiences. In this study, the social media addiction levels of generation Z high school students and their cyberbullying and victimization experiences are examined. In this context, a questionnaire was applied to the sampling of 7 high schools in the center of Malatya. The research was conducted in the 2017-2018 academic year. The sample consists of 336 high school students. Class distribution is 9th, 10th, 11th and 12th grades. The age distribution is 15-18 years. 34% of the sample is male and 66% is female. Demographic questions, social media addiction scale, cyberbullying and victimization scale were used in the questionnaire. The social media addiction scale Cronbach's Alpha value is 0.813. Revised Cyber Bullying Inventory-II (RCBI-II) was used to measure the level of cyberbullying and victimization. Cyberbullying Cronbach's Alpha value is 0.824; Cyber victimization Cronbach's Alpha value is 0.799. In the research, T test, Chi-square statistical techniques were used. There was a significant relationship between social media usage patterns and narcissistic personality traits.

Keywords: The Z Generation, Youth, Digital İndigenous, Social Media Addiction, Cyberbullying and Cyber Victimization Experiences.

Summary

In this study, social media addiction, cyberbullying and victimization experiences of generation Z high school youth are examined. Especially, social media addiction carries the risk of creating problems as psychological addiction and increases the experiences of cyberbullying and victimization, especially in the generation Z youth, who express themselves with social media and are social media at the center of their lives. In this context, the problem statement is as follows: "Is there a relationship between social media addiction levels and cyberbullying and victimization experiences of generation Z high school youth?" The hypothesis of the research will be tested on this problem.

Generation classification used in the literature to include in Turkey's sociological structure can be expressed as follows.

- a. Silent Zone, those born between 1927-1945, (Newspaper Belt, Republic Generation, Traditionalists).
- b. Baby Boom Belt, those born between 1946-1964, (Radio Belt, 68 Generation, Sandwich Belt, Idealist Generation).
- c. Generation X, those born between 1965-1980, (Television Generation, Ozal Generation, Pop Age Generation).
- d. Generation Y or Millennials born between 1981-2000, (Internet Generation, Generation I, Boomerang Generation).
- e. Generation Z, born between 2001-2020, (Smartphone Generation, Social Media Generation, Digital Natives, Virtual Belt, Shopping Mall Generation).

Cyber victimization is defined as the exposure to technical or relational harmful behaviors against an individual or group, a private or a legal person using the internet, and experiencing financial or moral victimization from these behaviors. In short, cyber victimization can be expressed as the situation of those who are victims of cyberbullying.

Studies on cyberbullying show that cyberbullying negatively affects individuals psychologically. For people who are exposed to cyberbullying; depression, delinquency, substance abuse, disappointment, sadness, anger, anxiety, loss of motivation towards class, academic failure, school absenteeism, suicide, etc. such problems have been observed.

Investigating the relationship between social media addiction and cyberbullying and victimization experiences of generation Z high school youth is important in revealing the effect of social media, which is the most important communication tool of our age. In this context, a questionnaire was applied to the sampling of 7 high schools in the center of Malatya.

Cyberbullying and cyber victimization experiences are also learned behavioral experiences as violent behavior is learned. As can be seen from the findings of the research, there is a relationship between social media addiction and cyberbullying and cyber victimization experiences in high school youth in the generation Z. Cyberbullying and cyber victimization experiences increase due to the increase in the rate of using social media. Psychological problems occur in the psychological structure of young people who use cyberbullying against other individuals, especially their peers, with their nicknames in the virtual world and simulation environment. First of all, with different nicknames and fake identities, different personalities in the virtual environment take on different personality forms in the real environment. This causes schizophrenic fragmentation in their personalities.

The fact that cyber bullying and cyber victimization experiences are mostly seen in men in terms of gender is related to the role models and socialization patterns that the male gender learned in growing up. Raising warriors who are more dominant and effective in the socialization process of men has also affected cyberbullying behavior. It is seen that the cyber victimization experiences are high among male students, and those who have been victimized produce the cyberbullying experience in the context of getting a rematch.

Cyberbullying and cyber victimization experiences increase as the age ratio increases according to age levels. It can be stated that cyberbullying and victimization experiences have increased in parallel with the increase in the experience of owning smart phones and using social media effectively.

Another important sociological and social psychological result from the research findings is that the rate of social media addiction and the experience of cyberbullying and cyber victimization is high in the children of "uninterested" families according to the attitude of the students' families. Likewise, social media addiction rates and cyberbullying and cyber victimization experiences are high in students whose parents are separated and belong to a fragmented family. Therefore, the importance of family is revealed in this research finding.

Awareness trainings should be given to prevent social media addiction, cyberbullying and cyber victimization problems. First of all, the "Media Literacy" course, which is given as an elective in primary education, should be renewed with the critical new media literacy subject and should be given compulsory and functional. Not only students, but also teachers and parents should be told about the problems brought by the new media through in-service training and seminars.

Considering that students who are cyber-victims do not want to share their negative experiences with anyone, they should be provided with psycho-social support.

Cyberbullying and cyber victimization experience is not only seen in adolescents and young people. Considering social media as an area of limitless freedom, there are adults who think that every insult and bullying is permissible. In social media, there are only those who are suitable for their own ideology and mentality and those who live in virtual clans in the form of a closed community. Narcissistic individuals, who cannot tolerate and cannot tolerate any idea other than their own, are together with their peers in the virtual environment and believe what they say in the artificial world they create. They live in a schizoid and suspicious (paranoid) mood in the context of the resonance of what they say, which are expressed as "echo chambers". In this context, a social mood that always believes in its own truth and alienates everyone is being built.

It is important to teach philosophy, sociology, psychology and ethics lessons to high school students both in the treatment of the firm belief, paranoid-schizoid mood and in the process of teaching that cyberbullying is a crime against humanity. A good social science education is required in order to be a citizen, to respect the rights of others and to know oneself.

مدخل:

تصنف المجتمعات عمومًا على مدار التاريخ الاجتماعي إلى: مجتمع زراعي، ومجتمع صناعي، ومجتمع معلوماتي. أما المجتمع المعلوماتي، الذي يعتمد على الإنترنت، يخلق فضاءات حياة قائمة على المعلوماتية. الجيل واي أو جيل الألفية والجيل زد، الذي جاء إلى العالم ونشأ خلال الاستخدام الواسع للإنترنت، لا يمكنه تخيل عالم خالٍ من الإنترنت، إنهم يتشاركون كل خصوصياتهم من خلال وسائل التواصل الاجتماعي التي تعمل كوسائل عرض،

يقول شكسبير: "العالم كخشبة المسرح، كل امرأة وكل رجل هو مجرد ممثل واحد وشخص واحد، يلعبون أدوارًا عديدة"، ويعبر شكسبير بهذه الكلمات عن أن الفرد يلعب الأدوار التي يتعلمها في حياته على خشبة المسرح، ويستعرض الفرد في هذه البيئة الاجتماعية ثقافته وهويته الوجودية والمعرفية في البيئات التي يعيش فيها، فيرسم الفرد ملامح هويته من خلال الآخر بواسطة "مرآة الذات"، ويبنى كيانه الوجودي من خلال أدائه. وفي هذا السياق، يعرف جوفمان جميع الأنشطة التي يؤديها الشخص أمام الجمهور خلال فترة زمنية ويكون لها تأثير طفيف على الجمهور بأنها "الأداء"، أما جزء عرض هذا الأداء أمام الجمهور بأنه "العرض"، وعليه يمكن أيضًا التعبير عن العرض بأنه أداة عرض قياسية يستخدمها الفرد أثناء الأداء^(١)، فيقدم الأفراد عروضهم من خلال عرضها على المنصة الرقمية ووسائل التواصل الاجتماعي، ويتلقون استحسان أدائهم من خلال زر "الإعجاب".

(١) إرفينج جوفمان، عرض الذات في الحياة اليومية، ترجمة ب. سيزار (إسطنبول: دار ميتيس للنشر، ٢٠٠٩)، ٣٣.

ووفقًا للتقرير الرقمي العالمي لمنظمة نحن اجتماعيون (WAS) في ٢٠٢٠، فهناك ٥٤, ٤ مليار مستخدم للإنترنت، أي ٥٩٪ من سكان العالم، منهم ٣, ٨٠ مليار شخص، أي ٤٩٪ من سكان العالم، مستخدمون نشطاء في وسائل التواصل الاجتماعي، بينما هناك ٦٧٪ من سكان العالم، أي ٥, ١٩ مليار شخص، يستخدمون مواقع التواصل الاجتماعي على الهاتف المحمول، ووفقًا للمتوسط العالمي، يبلغ متوسط الوقت الذي يقضيه الشخص على الإنترنت يوميًا ٦ ساعات و ٤٣ دقيقة، أما بيانات ٢٠٢٠ الخاصة بتركيا فهي كما يلي: هناك ٧٤٪ من سكان تركيا، أي ٦٢, ٠٧ مليون شخص يستخدمون الإنترنت، و ٦٤٪، أي ٥٤ مليون شخص، يستخدمون وسائل التواصل الاجتماعي بشكل فعال، أما عدد مستخدمي وسائل التواصل الاجتماعي عبر الهاتف المحمول فيبلغ ٧٧ مليون شخص، أي ٩٩٪ من إجمالي السكان. إن متوسط الوقت الذي يقضيه الفرد يوميًا على وسائل التواصل الاجتماعي في تركيا هو ساعتان و ٥٥ دقيقة. وأكثر منصات التواصل الاجتماعي استخدامًا في تركيا هي أكثر خمس منصات نشاطًا، على التوالي، هي يوتيوب وإنستجرام وواتساب وفيسبوك وتويتر. إن متوسط الوقت الذي يقضيه الفرد على الإنترنت في تركيا يوميًا هو ٧ ساعات و ٢٩ دقيقة^(٢). يمكن القول إن هذه البيانات في سياق وسائل التواصل الاجتماعي وسكان العالم جزء مهم من الحياة اليومية للسكان وكذلك تركيا. ووسائل التواصل الاجتماعي التي تستخدم في جميع مجالات الحياة وتلعب دورًا في تسهيل الحياة اليومية تحمل في طياتها أيضًا خطورة التسبب في الإدمان.

نفحص في هذه الدراسة إدمان وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر عبر الإنترنت وتجارب الإيذاء لشباب الجيل زد من طلاب المدرسة الثانوية، لا سيما أن إدمان وسائل التواصل الاجتماعي يحمل خطر إيجاد مشكلات مثل الإدمان النفسي ويزيد من تجارب التنمر الإلكتروني والإيذاء خاصة في جيل الشباب زد، الذين يعبرون عن أنفسهم عبر وسائل التواصل الاجتماعي التي تتمركز في قلب حياتهم. وفي هذا السياق، فإن بيان المشكلة كما يلي: "هل هناك علاقة بين مستويات الإدمان على وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر عبر الإنترنت وتجارب الإيذاء لشباب المدارس الثانوية من الجيل زد؟" وسنختبر فرضية البحث حول هذه المشكلة.

١. الجيل زد

يتغير الجيل كل عشرين عامًا خلال دورة الأجيال. تشمل الأجيال وتعكس ليس فقط، دورة الحياة البيولوجية، ولكن أيضًا البيئة الاجتماعية والثقافية للأفراد الأحياء. وفي هذا السياق، في حين أن أولئك الذين يعيشون في نفس العمر والفترة لديهم رموز سلوكية متشابهة مع التفاعل العالمي، تظهر نماذج سلوكية مختلفة ناشئة عن الهيكل الاجتماعي والثقافي الفريد لكل بلد، فهذه الحقائق طبيعية وذات مغزى من الناحية الاجتماعية^(٣).

(٢) نحن اجتماعيون (WAS)، "الرقمية في ٢٠٢٠" (تم الوصول في ٣١ آب/أغسطس ٢٠٢٠).

(٣) وهبي بايهان، "علم اجتماع الأجيال وتحليل الجيل الجديد في تركيا"، مجلة الديوان الاجتماعي ١٣ / ١ (كانون الثاني/يناير -

ويمكن تصنيف الأجيال المستخدمة في الأدب لتضمينها في البنية الاجتماعية لتركيا على النحو التالي:
أ. الجيل الصامت، مواليد ١٩٢٧-١٩٤٥. (جيل الصحف، جيل الجمهورية، التقليديون).
ب. جيل الطفرة، مواليد ١٩٤٦-١٩٦٤ (جيل الراديو، جيل ٦٨، حزام جيل الساندويتش، الجيل المثالي).

ج. الجيل إكس، مواليد ١٩٦٥-١٩٨٠ (جيل التلفزيون، جيل أوزال، جيل عصر البوب).
د. جيل واي أو جيل الألفية، مواليد ١٩٨١-٢٠٠٠ (جيل الإنترنت، جيل الأنا، جيل يوميرانج).
هـ. الجيل زد، مواليد ٢٠٠١-٢٠٢٠ (جيل الهواتف الذكية، جيل التواصل الاجتماعي، المواطنون الرقميون، الجيل الافتراضي، جيل مراكز التسوق)^(٤).

الجيل زد هو الجيل "الرقمي الأصلي" الذي وُلِد في عالم رقمي حقيقي ونشأ وسط ألعاب الهواتف الذكية والأجهزة اللوحية، ويضم ما يقرب من ٢ مليار فرد حول العالم. يمكن القول إن تكنولوجيا المعلومات تمثل أسلوب حياة لهذا الجيل. ولعل أفراد هذا الجيل نشأوا في بيئة حروب وهجرات وأزمات مالية وسياسية، وآباء فقدوا وظائفهم وإرهاب متنام. يتابع "أولياء الأمور الهليكوپتر"، فأباء هذه الفترة، كل خطوة لأطفالهم تتم عبر الهواتف الذكية. يولي الجيل زد أهمية كبيرة لـ "الفردية"، كما أنهم قليلو الصبر ولا يرغبون في الانتظار^(٥).

يصف توينج الجيل واي بأنه "جيل الأنا"، بينما يطلق على الجيل زد اسم "جيل I". ويعبر حرف "I" في مصطلح "جيل I" عن الحرف الأول من كلمات Internet (الإنترنت) و iPhone (آيفون) و Individulism (الفردية). يستخدم توينج مفهوم جيل I لأنه جيل نشأ مع الهواتف المحمولة ولا يتذكر ما قبل الإنترنت. ويُعد العامان ٢٠١١ و ٢٠١٢ هما العامان اللذين بدأ فيهما استخدام الهواتف المحمولة الذكية للأمريكيين مع إمكانية الوصول إلى الإنترنت. ويسيطر الهاتف الذكي تمامًا على المراهقين، وله تأثيرات على جميع مجالات حياة الجيل I بدءًا من التفاعل الاجتماعي وحتى الصحة العقلية. ويفحص المراهق العادي هاتفه المحمول ثمانين مرة في اليوم على الأقل، خاصة أن أفراد الجيل I مهووسون بالأمان ويخشون على مستقبلهم الاقتصادي؛ فلا يمكنهم أبدًا التسامح مع عدم المساواة بسبب الجنس أو العرق أو التوجه الجنسي. ولقد ارتفعت معدلات اكتئاب المراهقين وانتحارهم بسرعة جنونية منذ عام ٢٠١١^(٦). كما لوحظ أن التنمر وتجارب الإيذاء عبر الإنترنت هي عامل مهم في زيادة الاكتئاب والقلق والميول الانتحارية بين المراهقين والشباب.

حزيران/ يونيو ٢٠١٩، ٢٩.

(٤) وهي بايهان، "علم اجتماع الأجيال وتحليل الجيل الجديد في تركيا"، ٣١.

(٥) فاتوش قاراحسن، أفسحوا الطريق للشباب قادمون (إسطنبول: دار دوغان إيجمونت للنشر، ٢٠١٨)، ٣٠-٣٢.

(٦) جين إم توينج، جيل التكنولوجيا، ترجمة، أوكان غوندوز (إسطنبول: دار كاكوس للنشر، ٢٠١٨)، ٢٢-٢٦.

٢. إدمان الإنترنت ووسائل التواصل الاجتماعي

يمكن القول: إن الإنترنت، وهو الرمز الأساسي لمجتمع المعلومات والعولمة، يعد أداة تكنولوجية مهمة في حياة المراهقين والشباب. وبينما يوفر الإنترنت الفرصة للوصول بسرعة إلى المعلومات من جميع أنحاء العالم، فإنه يمكن أن يؤدي إلى الإدمان أيضًا. يبدو أن "إدمان الإنترنت"، الذي يتطور في سياق تأثير الإنترنت على حياة الفرد، نوع إدمان جديد يعرفه الطب النفسي. على الرغم من أن إدمان الإنترنت يمكن ملاحظته في أي عمر، إلا أنه يمكن القول: إنه يظهر لدى الشباب الذين تتراوح أعمارهم بين ١٢ و ١٨ عامًا التي تعد أكبر مجموعة معرضة للخطر^(٧).

هناك بعض الدلائل على أن الأفراد مدمنون على الإنترنت. وهذه الدلائل هي على التوالي: (أ) أصبح الإنترنت هو الأهم في حياة الأفراد وكونه في موقع فعال في أنظمة تفكيرهم؛ (ب) استخدام الإنترنت لإثارة شعور "بالهروب من العالم الحقيقي" لدى الأفراد؛ (ج) قضاء ساعات طويلة جدًا على الإنترنت؛ (د) الشعور بعدم الارتياح أو عدم السعادة عندما يكونون بعيدين عن الإنترنت؛ (هـ) يتسبب استخدام الإنترنت في نزاع بين المدمنين وأسرتهم أو مدرسيهم أو أصدقائهم؛ (و) على الرغم من محاولتهم تقليل استخدامهم للإنترنت، إلا أنهم يرجعون إلى عادات الاستخدام القديمة بعد فترة^(٨). إن الأفراد الذين لا يستطيعون تخيل حياة بدون الإنترنت ووسائل التواصل الاجتماعي بهذه الميزات يتعرضون لخطر الإدمان على الإنترنت ووسائل التواصل الاجتماعي. وقد يمهّد هذا الأمر الطريق لزيادة إدمان الإنترنت ووسائل التواصل الاجتماعي والتنمر وتجارب الإيذاء عبر الإنترنت؛ بل والوصول إلى بُعد مرضي.

يمكن القول: إن إدمان الإنترنت ووسائل التواصل الاجتماعي مشكلة نفسية يتم علاجها في الطب النفسي، تمامًا مثل الإدمان على الكحول أو المخدرات. كما يمكن القول إن FOMO (الخوف من الضياع)، والمعروف باسم "الخوف من تفويت التطورات" في علم النفس، له علاقة مباشرة بإدمان وسائل التواصل الاجتماعي^(٩).

يركز الأفراد في دوامة الشهرة على أن يكونوا من المشاهير على وسائل التواصل الاجتماعي. ويقلل إدمان وسائل التواصل الاجتماعي من مستوى الإبداع والتعاطف لدى الشباب في سياق متلازمة الإعجاب بالمنشورات على وسائل التواصل الاجتماعي واهتزاز الهواتف المحمول والتحكم المستمر في رسائل البريد

(٧) وهي بايهان، "عادات استخدام الإنترنت وإدمان الإنترنت لدى طلاب المدارس الثانوية"، الثالث عشر. المنشورات الأكاديمية لتقنية المعلومات، تحرير: مصطفى أكجول وآخرون (مالاطية: جمعية تقنية المعلومات، ٢٠١١)، ٩١٧.

(٨) شكرو بالجي وآخرون، "إدمان الإنترنت بين طلاب الجامعات وملف تعريف إدمان الإنترنت"، المجلة الأكاديمية لكلية الاتصالات بجامعة سلجوق ٦/ ١ (تموز/ يوليو ٢٠٠٩)، ٨.

(٩) وهي بايهان، "الإنترنت ووسائل التواصل الاجتماعي والنرجسية"، مجلة ديوان علم الاجتماع ٩/ ١ (كانون الثاني/ يناير - حزيران/ يونيو ٢٠١٧)، ١٧١.

الإلكتروني والرسائل النصية. في واقع الأمر، بينما كشفت الدراسات التي أجريت في الولايات المتحدة عن زيادة في اختبارات الإبداع من عام ١٩٦٦ إلى عام ١٩٨٠، نلاحظ أن درجات الشباب في اختبارات الإبداع بدأت في الانخفاض بشكل حاد منذ عام ١٩٩٨^(١١). ويرى كل من جاردرن وديفيز أنه يمكن إدراج ميزات إنشاء التطبيقات الرقمية اليوم على النحو التالي: "النفور من المخاطرة"، "الإدمان"، "السطحية"، "الترجسية"^(١٢). لم يعد طلاب الجامعات يتصرفون بمفردهم، بل يمكن القول: إن أولياء أمورهم يتابعون درجاتهم الدراسية وربما حساباتهم المصرفية أيضًا. ويمكن استخدام مصطلح "والد الهليكوبتر" لوصف هذا الموقف. ومن بين النتائج التي توصلت إليها مجموعة من الدراسات التي شملت طلاب البكالوريوس والخريجين الجدد وعائلاتهم في الولايات المتحدة ورد أن طلاب الجامعات يتصلون بوالديهم عبر الهواتف المحمولة بمعدل ٤، ١٣ مرة في الأسبوع^(١٣). ويوضح لنا هذا أن نوع الأسرة الذي يوصف بأنه ما بعد الأسرة، قد خرج علينا حيث يقضي أفراد الأسرة وقتًا أطول مع هواتفهم الذكية أكثر من بعضهم بعضًا^(١٤).

ويرى زيمباردو وكولومبي أن إدمان الإنترنت في ازدياد بين الشباب، ولا سيما أن إدمان الإباحية والألعاب يؤثر سلبيًا على الهوية الذكورية المعروفة، ويمكن أن تتسبب الألعاب عبر الإنترنت في العزلة الاجتماعية للشباب، وتدمر قدرتهم وفضولهم، لتطوير المهارات الاجتماعية وجهًا لوجه، إذ يجعل التنوع والعنف الموجود في ألعاب الإنترنت مجالات أخرى من الحياة مثل المدرسة أكثر مللًا نسبيًا، كما يثير مشكلات في الأداء الأكاديمي، وهذا يزيد من اضطراب نقص الانتباه وفرط النشاط، مما يؤدي إلى دورة سلبية ومدمرة^(١٥).

يرى توينج أنه كانت هناك زيادة كبيرة في معدلات القلق والاكتئاب والانتحار بين الجيل زد في الولايات المتحدة الأمريكية منذ عام ٢٠١١. ولعل السبب الرئيس لذلك هو الاستخدام الواسع للهواتف الذكية في الولايات المتحدة الأمريكية بين عامي ٢٠١١ و٢٠١٢^(١٦). وإذا كان الوقت الذي يقضيه شباب الجيل أقل من ساعة يوميًا فإن نسبة الأفكار الانتحارية تصل إلى ٢٨٪، لكن عندما ترتفع هذه المدة إلى ٥ ساعات أو أكثر قد تصل هذه النسبة إلى ٤٨٪^(١٧)، وفي هذه الحالة، يمكن القول: إن الهواتف الذكية تزيد من إدمان الإنترنت والميل إلى الانتحار^(١٨).

Joel Stein vd., "The New Greatest Generation", *Time* 181/19 (May 2013), 26-33.

(١١) هوارد جاردرن - كاتي ديفيز، *جيل التطبيقات الهوية والخصوصية والخيال في العالم الرقمي*، ترجمه للتركية: أوميت شنصوي (إسطنبول: دار أوبتيميسيت، ٢٠١٤)، ١٧١.

(١٢) جاردرن - ديفيز، *جيل التطبيقات الهوية والخصوصية والخيال في العالم الرقمي*، ترجمه للتركية: أوميت شنصوي ٩٥-٩٦.

(١٣) جاردرن - ديفيز، *جيل التطبيقات الهوية والخصوصية والخيال في العالم الرقمي*، ترجمه للتركية: أوميت شنصوي ١١٧.

(١٤) فيليب زيمباردو - نيكيتا دي كولومبي، *الرجال المنهكون: كيف دمرت التكنولوجيا الذكورة؟* ترجمه للتركية تولجا بالور (إسطنبول: دار بيجاسوس للنشر، ٢٠١٧)، ١٥-١٦.

(١٥) توينج، *جيل التكنولوجيا*، ترجمه، أوكان جوندوز، ٢٣-٢٥.

(١٦) توينج، *جيل التكنولوجيا*، ترجمه، أوكان جوندوز، ١٢٧.

(١٧) وهي بايهان "أنماط الهوية الانتقائية المائعة لشباب الألفية"، *التعليم والشباب والمستقبل*، تحرير إن إيه وآخرين (دوسلدورف:

٣. التنمر والإيذاء عبر الإنترنت

يمكن تعريف التنمر الإلكتروني باستخدام الهاتف الذكي والكمبيوتر وما إلى ذلك على أنه سلوكيات متعمدة وضارة تتكرر بمرور الوقت باستخدام أجهزة تستغل البريد الإلكتروني أو الرسائل الفورية أو غرف الدردشة أو الوسائط الاجتماعية أو الرسائل النصية. يمارس التنمر الإلكتروني بأشكال مختلفة؛ نذكر منها على سبيل المثال نشر رسائل تهديد على الإنترنت، أو نشر رسائل تحتوي على إهانات وكلمات مسيئة على وسائل التواصل الاجتماعي، أو مشاركة غير مصرح بها لصور الأشخاص أو مقاطع فيديو خاصة بهم، أو معلومات سرية أو خاصة على الإنترنت، أو إرسال رسائل بريد إلكترونية ضارة، أو إرسال رسائل هاتفية (إهانة أو تهديد أو الاستهزاء أو التحرش الجنسي أو العنف)، أو المضايقات على الإنترنت، أو القذف أو نشر القيل والقال، أو التظاهر بأنك شخص آخر، أو الإقصاء، أو الوصم عبر الإنترنت^(٨٨). ويمكن القول: إن تطبيق العنف النفسي على الأفراد عن طريق إخفاء هوياتهم واستخدام أسماء مستعارة يشكل أساسًا للتنمر عبر الإنترنت.

يمكن تعريف الإيذاء الإلكتروني بأنه التعرض لسلوكيات ضارة تقنية أو علاقية ضد فرد أو مجموعة، شخص خاص أو اعتباري باستخدام الإنترنت، والتعرض للإيذاء المالي أو المعنوي بسبب هذه السلوكيات. وباختصار يمكن التعبير عن الإيذاء عبر الإنترنت بأنه حالة أولئك الذين يقعون ضحايا للتنمر عبر الإنترنت^(٨٩). يمكن أن ينتج التنمر والإيذاء عبر الإنترنت عبر بعضها البعض. وفي واقع الأمر يمكن ملاحظة أن أولئك الذين يمارسون التنمر عبر الإنترنت يتعرضون للإيذاء.

تقليديا وغالبا ما تصدر سلوكيات التنمر من ذوي الخبرة في البيئة المدرسية. ويمكن أن يحدث التنمر الإلكتروني في أي وقت من اليوم. يتسبب هذا الموقف في استمرار التنمر دون انقطاع وانتشاره بغض النظر عن الزمان والمكان. وبعبارة أخرى، على عكس التنمر من الأقران وجهًا لوجه لا يمكن لضحايا التنمر عبر الإنترنت التخلص من التعليقات والمشاركات السلبية عن أنفسهم على الإنترنت. بالإضافة إلى ذلك، ونظرًا لانتشار هذه التعليقات والمشاركات بين مجموعات كبيرة جدًا من الأقران في وقت قصير، يتعرض الضحايا أيضًا للاعتداء وإساءة معاملة الأشخاص الذين لا يعرفونهم^(٩٠). وتظهر المشكلات النفسية أيضًا بين ضحايا الإنترنت الذين يتعرضون للتنمر عبر الإنترنت، والذي يُعرَّف أيضًا بأنه عنف نفسي.

منشورات لاب لامبرت الأكاديمية، ٢٠١٨، ٨٨.

(١٨) إيزجي طاشتكين - بينار باهان، "التحقيق في التنمر الإلكتروني والإيذاء بين المراهقين"، *المجلة الإلكترونية للإدمان على التكنولوجيا والتنمر عبر الإنترنت* ٢/٥ (كانون الأول/ديسمبر ٢٠١٨) ٢٢-٢٣.

(١٩) دمت بكشن سوسلو - أيلأ أوكتاي، "التحقيق في بعض المتغيرات المتعلقة بالتنمر والإيذاء عبر الإنترنت بين طلاب المدارس الثانوية"، *التعليم الابتدائي عبر الإنترنت* ٤/١٧ (٢٠١٨)، ١٨٧٧-١٨٩٥.

(٢٠) أمل باشتورك أكجا - إيديل صايمر، "مفهوم التنمر الإلكتروني وأنواعه والعوامل ذات الصلة: تقييم حول الدراسات الحالية"، *المجلة الأكاديمية عبر الإنترنت لتكنولوجيا المعلومات* ٣٠/٨ (٢٠١٧)، ٣-٢.

وتظهر الدراسات التي أجريت على التنمر عبر الإنترنت أن التنمر عبر الإنترنت يؤثر سلبًا على الأفراد نفسيًا، وقد لوحظ أن الأشخاص الذين يتعرضون للتنمر عبر الإنترنت يكونون عرضة للعديد من الأعراض مثل الاكتئاب، الانحراف، تعاطي المخدرات، خيبة الأمل، الحزن، الغضب، القلق، فقدان الحافز الدراسي، الفشل الأكاديمي، التغيب عن المدرسة، الانتحار... إلخ. بالإضافة إلى ذلك، ثبت أن الفتيات اللاتي تعرضن للتنمر عبر الإنترنت أظهرن موقفًا أكثر خضوعًا من الفتيان^(٢١). ويمكن تفسير ذلك من خلال حقيقة أن الفتيات ينشأن بشكل سلبي ويفضلن السلبي في ردود أفعالهن عند تعرضهن للتنمر عبر الإنترنت.

يعد تكرار التنمر عبر الإنترنت أمرًا شائعًا في كل من الثقافات المحلية والدولية. وقد تم التوصل نتيجة التحليل الشمولي لـ ٨٠ دراسة أجريت في الثقافات الدولية إلى أن معدلي التنمر والإيذاء عبر الإنترنت يبلغان نحو ١٥-١٦٪. ووفقًا لدراسة أجريت في تركيا، فقد تراوح معدل التنمر عبر الإنترنت بين ٤، ٦٪ و ٦، ٤٧٪، وقد لوحظ أن معدل الوقوع ضحية للتنمر عبر الإنترنت تراوح بين ١، ٥٪ و ٥٦٪^(٢٢).

ووفقًا لسلسلة من الدراسات التي أجراها مركز أبحاث التنمر عبر الإنترنت في الولايات المتحدة الأمريكية، فقد لوحظ أن معدل التنمر عبر الإنترنت لدى المراهقين ارتفع من ١٩٪ في عام ٢٠٠٧ إلى ٣٤٪ في عام ٢٠١٦. يُظهر ثلثا (٦٦٪) المراهقين المعرضين للتنمر عبر الإنترنت عامل خطر انتحار واحدًا على الأقل. هذا المعدل أعلى بنسبة ٩٪ من معدل أولئك الذين يتعرضون للتنمر في المدرسة. وعلى عكس التنمر الجسدي، يقول المراهقون الذين يتعرضون للتنمر عبر الإنترنت: إنه من المستحيل الهروب والابتعاد عن أشخاص معينين. ويستمر التنمر؛ لأنهم لا يستطيعون التخلي عن هواتفهم تمامًا. ومع ذلك، على الرغم من أن التنمر عبر الإنترنت لا يؤدي دائمًا إلى الانتحار، إلا أنه قد يكون سببًا للتعاسة والاكتئاب^(٢٣).

وفي دراسة أجريت عام ٢٠١١ في الولايات المتحدة الأمريكية قال ٧١٪ من الشباب الذين تراوح أعمارهم بين ١٤ و ٢٤ عامًا إن الناس عرضة لاستخدام لغة عنصرية وتمييزية على أساس الجنس على الإنترنت أو أثناء إرسال الرسائل النصية. ولعل العبارات التالية للطالبة "مولي" البالغة من العمر ١٦ عامًا، والتي أجري معها مقابلة، تحمل أهمية بالغة: "أعتقد أنهم نسوا من هم في أثناء وجودهم على الإنترنت، فيتظاهرون بأنهم نقطة غير مرئية على الشاشة في محاولة لاستخدام ملفهم الشخصي على الإنترنت كهوية مختلفة تجردت من المسؤولية، كما لو كانت لديهم حصانة تجاه عواقب ما يفعلون". يذكر جاردنر وديفيز في دراستها النوعية مثالاً آخر على الطابع الفصامي للعلاقات عبر الإنترنت على النحو التالي: "إنه لوضع غريب أن يعود الشخص الذي

(٢١) أركان بيان - آدم بيكر، "تصورات المراهقين بخصوص التنمر والإيذاء عبر الإنترنت"، مجلة جامعة غازي عنتاب للعلوم الاجتماعية ٣/١١ (٢٠١٢)، ٨٢١.

(٢٢) تشيدم تويجو أوزير - إبراهيم تانريقولو، "برامج منع التنمر عبر الإنترنت والتدخل لمنع: مراجعة التحليل الوطني"، مجلة كلية التربية بجامعة أولوداغ ١/٣٠ (٢٠١٧)، ٢.

(٢٣) توينج، جيل التكنولوجيا، ترجمة، أوكان جوندوز، ١٢٧-١٢٩.

يكشف معلوماته الأكثر حميمية على الإنترنت إلى بناء علاقة رسمية وقوية في الخارج مع أقرانه الذين أرسل إليهم هذه الرسائل عبر الإنترنت^(٢٥). وفي هذا السياق، يُلاحظ أن العلاقات والتجارب الاجتماعية الافتراضية تسبب انقسامات انفصالية في شخصيات الأفراد، وخاصة المراهقين والشباب؛ لأنه يمكن القول: إننا نواجه حقيقة الفرد الذي يفصح هويته وغروره على وسائل التواصل الاجتماعي، لكنه يتصرف تحت تأثير غروره الفائق في الحياة الواقعية.

٤. النقاش والنتائج

٤.١. طريقة الدراسة

يعدُّ التحقيق في العلاقة بين إدمان وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر عبر الإنترنت وتجارب الإيذاء لشباب الجيل زد في المرحلة الثانوية أمرًا مهمًا في الكشف عن تأثير وسائل التواصل الاجتماعي التي تعد أهم أداة اتصال في عصرنا. وفي هذا السياق، أجرينا استبيانًا لأخذ عينات من ٧ مدارس ثانوية في وسط ولاية ملاطية. وقد تم إجراء الدراسة في العام الدراسي ٢٠١٧-٢٠١٨. وتتكون العينة من ٣٣٦ طالبًا في المرحلة الثانوية. وكان توزيعهم بين الصفوف ٩ و ١٠ و ١١ و ١٢. وقد استخدمنا في الاستبيان الأسئلة الديموغرافية وأنماط استخدام وسائل التواصل الاجتماعي ومقياس إدمانها والتنمر عبر الإنترنت ومقياس الإيذاء. وقد استخدمنا مخزون التنمر الإلكتروني المنقح (RCBI-II) لقياس مستوى التنمر والإيذاء الإلكتروني. ويقوم المشاركون بتقييم كل عنصر مرتين. تقييم من ٤ نقاط (١: لم أفعالها أبدًا، ٢: فعلتها مرة واحدة، ٣: فعلتها مرتين أو ثلاث مرات، ٤: فعلتها أكثر من ثلاث مرات) ولتقييم سلوكيات التنمر عبر الإنترنت في عمود "لقد فعلتها"، ولتقييم سلوك الإيذاء عبر الإنترنت في عمود "لقد فعلوها معي"، فيتم الرد على السؤال مرتين. وأقل درجة يمكن الحصول عليها من المقياس هي ١٠ وأعلى درجة ممكنة هي ٤٠. وتشير الدرجات العالية إلى التنمر والإيذاء المتكرر عبر الإنترنت. وقد بلغ معامل الاتساق الداخلي ٨٤،^(٢٦) لدى مجموعة الإيذاء عبر الإنترنت، و٦٩،^(٢٧) لدى مجموعة التنمر عبر الإنترنت^(٢٨). وتبلغ قيمة ألفا لكرونباخ للتنمر عبر الإنترنت لدى مجموعة الدراسة هذه ٨٢،٠؛ بينما تبلغ لدى مجموعة الإيذاء عبر الإنترنت ٧٩،٠.

تم إنشاء مقياس إدمان وسائل التواصل الاجتماعي من المقياس الذي طوره توتجون أونال (٢٠١٥). وتم قياس مقترحات المقياس وفقًا لمقياس ليكرت المكون من ٥ نقاط حيث (١) لا أوافق إطلاقًا (٢) لا أوافق،

(٢٤) جاردنر - ديفيز، جيل التطبيقات الهوية والخصوصية والخيال في العالم الرقمي، ترجمه للتركية: أوميت شنصوي ١٢٢-١٢٥.
 (٢٥) تشيدم طوبجو، نمذجة العلاقات بين استراتيجيات المواجهة وتنظيم المشاعر والتأمل والدعم الاجتماعي المتصور لدى ضحايا التنمر الإلكتروني والتقليدي (أنقرة: جامعة الشرق الأوسط التقنية، قسم العلوم التربوية، أطروحة دكتوراه، ٢٠١٤)، ٥٤.
 (٢٦) تشيدم طوبجو - أوزجور إردور باكر، "RCBI-II: المراجعة الثانية للمخزون التنمر الإلكتروني المنقح"، المقياس والتقويم في الإرشاد والتنمية ٥١/١ (كانون الأول/ديسمبر ٢٠١٧)، ٣٦.

(٣) أنا متردد، (٤) أوافق، (٥) أوافق بشدة^(٣٧). يبلغ مقياس إدمان وسائل التواصل الاجتماعي ما قيمته ٨١٣,٠ ألفا كرونباخ. تم استخدام برنامج الحزمة SPSS ٢١ لتقييم البيانات. وقد استخدم في الدراسة تقنيات اختباري واختبار مربع كاي، وتم تقييم أسئلة الاستبيان المستخدمة في الدراسة بمستوى أهمية $P > 0,05$ ، و فاصل ثقة ٩٥٪.

الجدول ١: الخصائص الاجتماعية والديموغرافية للعينة

النوع	العدد	%	السن	العدد	%
إناث	٢٢١	٦٥,٨	سن ١٥	٥٢	١٥,٥
ذكور	١١٥	٣٤,٢	سن ١٦	١٠٤	٣١,٠
الإجمالي	٣٣٦	١٠٠,٠	سن ١٧	١١٧	٣٤,٨
دخل الأسرة	العدد	%	سن ١٨	٦٣	١٨,٨
١٥٠٠ ليرة تركية وما أقل	٧٨	٢٣,٢	الإجمالي	٣٣٦	١٠٠,٠
١٥٠١-٢٥٠٠ ليرة تركية	١٢٢	٣٦,٣	مواقع التواصل الاجتماعي	العدد	%
٢٥٠١-٤٥٠٠ ليرة تركية	٩١	٢٧,١	إنستجرام	١٨٤	٥٤,٨
٤٥٠٠-٦٥٠٠ ليرة تركية	٢٩	٨,٦	واتساب	٩٩	٢٩,٥
٦٥٠١-٨٥٠٠ ليرة تركية	٦	١,٨	فيسبوك	٣٥	١٠,٤
٨٥٠٠ ليرة تركية وأكثر	١٠	٣,٠	تويتر	١٨	٥,٤
الإجمالي	٣٣٦	١٠٠,٠	الإجمالي	٣٣٦	١٠٠,٠

(٢٧) أيلين توتجون أونال، إدمان وسائل التواصل الاجتماعي: دراسة ميدانية على طلاب الجامعة (إسطنبول: جامعة مرمره، معهد العلوم الاجتماعية، أطروحة دكتوراه، ٢٠١٥)، ٧٨.

نوع المدرسة الثانوية	العدد	%	الوقت اليومي	العدد	%
الأتناضول	٢٣٨	٧٠,٨	١-٠ ساعة	١٠٤	٣١,٠
السياحة	٤٣	١٢,٨	٢-١ ساعة	٨٤	٢٥,٠
الأئمة والخطباء	٣٠	٨,٩	٤-٣ ساعة	٦٥	١٩,٣
المهنية	٢٥	٧,٤	٦-٥ ساعة	٣٦	١٠,٧
الإجمالي	٣٣٦	١٠٠,٠	أكثر من ٧ ساعات	٤٧	١٤,٠

كما هو موضح في الجدول ١، ٣٤٪ من العينة ذكور و٦٦٪ إناث. تتراوح أعمارهم بين ١٥-١٨ عامًا. يتوافق الدخل الشهري للأسرة مع الشرائح الاجتماعية المتوسطة من حيث المستوى التعليمي للوالدين ومهن الأم والأب. تنتمي ٧٠٪ من العينة إلى ثانويات الأناضول، و٨، ١٢٪ إلى الثانوية السياحية، و٩، ٨٪ إلى ثانويات الأئمة والخطباء، و٤، ٧٪ إلى الثانويات المهنية، فيما يمثل أكبر عدد لأفراد الأسرة ٣، ٣١٪ لخمسة أفراد فأكثر، و٩، ٢٥٪ لأربعة أفراد، و٥، ٢٠٪ لستة أفراد، و٧، ٧٪ لثلاثة أفراد. بينما يعيش ٥، ٩٣٪ من أفراد العينة مع أسرهم، يعيش ٥، ٦٪ منفصلين عن أسرهم. وتبلغ نسبة من كان عدد أشقائهم ٣ أشقاء ٥، ٢٩٪، ومن كان عددهم شقيقان ٧، ٢٤٪، ومن عددهم ٤ أشقاء ٥، ٢٣٪. يكون مستوى تعليم الأب أعلى من مستوى تعليم الأم. تكون مهنة الأم هي ربة منزل في ٣، ٨٦٪. تتنوع مهنة الأب في الغالب بين العمل الحر والوظيفة الحكومية وعامل وتاجر ومزارع ومعلم ومتقاعد. أجاب المشاركون في العينة على سؤال "ما هو أهم شيء في حياتك؟" كالتالي: ٤، ٣٢٪ قالوا الأسرة، و١١، ٩٪ قالوا الحياة، و٥، ٩٪ قالوا الحب والاحترام. كانت الرياضيات هي أنجح مادة دراسية بنسبة ٥، ٢٦٪. من بين المجالات التي يرغبون في دراستها في الجامعة كانت كلية الطب هي صاحبة أعلى تفضيل بنسبة ٩، ١٧٪. أما الإجابات التي قدموها بشأن موقف أسرهم تجاههم فهي كالتالي: ٨، ٥٤٪ أسرة حامية، ٩، ٢٢٪ أسرة ديمقراطية، ٣، ١٤٪ أسرة سلطوية، ٨٪ أسرة غير مبالية. أكثر أنواع الموسيقى التي يحبون الاستماع إليها هي ٥٦٪ موسيقى البوب و٨، ١٢٪ موسيقى الأرابيسك و٩، ١١٪ موسيقى الراب و٦، ١٤٪ الأغاني الشعبية و٤٪ الموسيقى الكلاسيكية التركية.

٤. ٢. أنماط استخدام وسائل التواصل الاجتماعي

يمتلك ما نسبته ٥، ٨١٪ من العينة هواتف ذكية و٤، ٦٣٪ لديهم اتصال بالإنترنت في المنزل. كما أن ٧٧٪ منهم لديهم باقة إنترنت محمول. بينما تبلغ نسبة من يستخدمون الإنترنت يوميًا ٦، ٧٨٪. ومتوسط الوقت اليومي الذي يقضيه المستخدم على وسائل التواصل الاجتماعي ١-٠ ساعة (٣١٪)، ٢-١ ساعة (٢٥٪)، ٣-

٤ ساعات (٣، ١٩٪)، ٥-٦ ساعات (٧، ١٠٪)، ٧ ساعات أو أكثر (٤، ١٤٪). ونسبة من يمتلكون جميع حسابات التواصل الاجتماعي بين المشاركين في العينة (٩، ٣٩٪)، واتساب (٨، ١٨٪)، فيسبوك (٦، ٢٪). وأكثر منصات التواصل الاجتماعي استخدامًا هي: إنستجرام (٨، ٥٤٪)، واتساب (٥، ٢٩٪)، فيسبوك (٤، ١٠٪)، تويتر (٤، ٥٪).

وكما هو الحال بين طلاب المدارس الثانوية، يعد إنستجرام أكثر منصات التواصل الاجتماعي شيوعًا بين طلاب الجامعات. يستخدم طلاب المدارس الثانوية والجامعات إنستجرام أكثر من غيرهم لأنهم ينظرون إلى الصور بدلاً من قراءة النصوص ويعلقون أهمية أكبر على العناصر المرئية. ويعمل إنستجرام أيضًا كمرآة، فهو أداة لإرضاء المشاعر الترجسية.

بينما تبلغ نسبة أولئك الذين نشروا أي فيديو على موقع يوتيوب ٤، ١٦٪. وأفاد ٤، ٣٨٪ من العينة أن من بين البرامج التلفزيونية الشعبية يريدون المشاركة في مسابقة Survivor، وذكر ٣٣٪ أنهم يريدون الانضمام إلى المسابقة O Ses Türkiye (The Voice). ومن أجل تحقيق الشهرة ذكر ٢، ٣٧٪ من العينة أنهم يريدون أن يكونوا ممثلين في مسلسل تلفزيوني، ٣، ٢٢٪ مطربين، ٢٠٪ لاعبي كرة قدم، ٩، ١٩٪ سياسيين.

أما عدد مرات تفحص حسابات التواصل الاجتماعي فهي كالتالي: أولئك الذين يتصفحون بين الحين والآخر ٩، ٥٣٪، والذين يتصفحون باستمرار ٥، ٣١٪، الذين لا يفحصون أبدًا ٦، ١٤٪. والذين ينشرون صورًا باستمرار على وسائل التواصل الاجتماعي ١، ١٦٪، والذين ينشرون صورًا بين الحين والآخر ٩، ٦١٪، والذين لم ينشروا صورًا أبدًا ٢٢٪. ٨، ٢٠٪ من العينة أفادوا بأنهم يلعبون ألعابًا على وسائل التواصل الاجتماعي.

تبلغ نسبة الذين يتساءلون باستمرار عما يشاركه أصدقاؤهم على وسائل التواصل الاجتماعي ١٩٪، والذين يتساءلون أحيانًا ٣، ٥٨٪، والذين لا يتساءلون أبدًا ٦، ٢٢٪. وأولئك الذين يعلقون بانتظام على منشورات أصدقاؤهم على وسائل التواصل الاجتماعي هم ١٠٪، وأولئك الذين يكتبون تعليقات عرضية ٤، ٥٢٪، وأولئك الذين لا يعلقون على الإطلاق ٥، ٣٧٪. ومعدل الأشخاص الذين يتصفحون باستمرار مدى الإعجاب بمنشوراتهم على وسائل التواصل الاجتماعي هو ٧، ٢٧٪، والذين يتصفحونه أحيانًا ٤٤٪، والذين لا يتصفحونه على الإطلاق ٣، ٢٨٪. تبلغ نسبة الذين يضغظون دائمًا على زر الإعجاب للتعبير عن رأيهم بالصور والحالات على مواقع التواصل الاجتماعي ٨، ٣١٪، بينما من يفعلون ذلك أحيانًا ٩، ٥٠٪، ومن لا يفعلون ذلك أبدًا ٣، ١٧٪.

٤. ٣. تجارب إدمان وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر والإيذاء عبر الإنترنت

لقد تم تحديد مستويات إدمان وسائل التواصل الاجتماعي للعينة على النحو الآتي: إدمان منخفض المستوى ٨، ٢٠٪، إدمان متوسط المستوى ٨، ٣٧٪، إدمان عالي المستوى ٤٠٪. وتختلف خصائص إدمان وسائل التواصل الاجتماعي وفقًا لخصائصها الاجتماعية والديموغرافية على النحو الآتي: وفقًا للجنس، وُجدت

معدلات الإدمان الشديد في كلا المجموعتين بنسبة ٤١٪ للطلاب و ٣٩٪ للطالبات. ويعتبر إدمان وسائل التواصل الاجتماعي أعلى لدى الأشخاص الذين تبلغ أعمارهم ١٨ عامًا بنسبة ٤٧٪. ويرتفع معدل التمر والإيذاء عبر الإنترنت والإدمان على وسائل التواصل الاجتماعي بين أولئك الذين ينتمون إلى فئة الدخل الأعلى وفقًا للدخل الشهري للأسرة. وإدمان وسائل التواصل الاجتماعي لدى طلاب الصف الثاني عشر أعلى بنسبة ٤٧٪. ويبلغ معدل الإدمان على وسائل التواصل الاجتماعي بين الشباب الذين لا تهتم بهم أسرهم ٥٨٪ وهي نسبة أعلى مقارنة بالأسر التي تظهر مواقف ديمقراطية ووقائية وسلطوية تجاه أبنائهم.

أما تجارب العينة في التمر الإلكتروني فكانت كما يلي: في الوقت الذي لم يتعرض فيه ٣٥٪ من المشاركين للتمر، فإن ٥٥٪ منهم تعرض للتمر متوسط (من مرة إلى ٣ مرات)، بينما تعرض ١٠٪ منهم للتمر مرتفع (أكثر من ٣ مرات). أما تجارب الإيذاء الإلكتروني للعينة هي كما يلي: ٢٦٪ لم يتعرضوا للإيذاء، ٦٤٪ تعرضوا للإيذاء معتدل (من مرة إلى ٣ مرات)، ١٠٪ تعرضوا للإيذاء مرتفع (أكثر من ٣ مرات).

الجدول ٢: مستويات الإدمان على وسائل التواصل الاجتماعي ومستويات تجارب التمر عبر الإنترنت

الإجمالي	مجموعة_المتتمرين			
	درجة مرتفعة	درجة متوسط	لا يوجد تتمر	
٧٠	٤	٣٠	٣٦	١٨-٠ إدمان منخفض
١٠٠,٠ %	٥,٧ %	٤٢,٩ %	٥١,٤ %	
٢١,٣ %	١٢,٩ %	١٦,٨ %	٣٠,٥ %	
١٢٧	٧	٦٨	٥٢	٢٧-١٩ مجموعة_المدمنين إدمان متوسط
١٠٠,٠ %	٥,٥ %	٥٣,٥ %	٤٠,٩ %	
٣٨,٧ %	٢٢,٦ %	٣٨,٠ %	٤٤,١ %	
١٣١	٢٠	٨١	٣٠	٤٥-٢٨ إدمان مرتفع
١٠٠,٠ %	١٥,٣ %	٦١,٨ %	٢٢,٩ %	
٣٩,٩ %	٦٤,٥ %	٤٥,٣ %	٢٥,٤ %	
٣٢٨	٣١	١٧٩	١١٨	الإجمالي
١٠٠,٠ %	٩,٥ %	٥٤,٦ %	٣٦,٠ %	
١٠٠,٠ %	١٠٠,٠ %	١٠٠,٠ %	١٠٠,٠ %	

$X^2=0,000$ $p<0,05$

كما هو موضح في الجدول ٢، عند النظر إلى العلاقة بين مستويات إدمان وسائل التواصل الاجتماعي للعينة ومستويات التمر عبر الإنترنت، يُلاحظ أن الشباب الذين يعانون من معدلات إدمان عالية لوسائل

التواصل الاجتماعي لديهم أيضًا مستويات عالية من التنمر الإلكتروني. وفي هذا السياق يمكن القول: إن إدمان وسائل التواصل الاجتماعي يزيد من خطر التنمر الإلكتروني. لذلك يمكن القول: إنه مع زيادة إدمان وسائل التواصل الاجتماعي يزداد التنمر الإلكتروني. وتعدُّ العلاقة بين المتغيرين ذات دلالة إحصائية أيضًا وفقًا لنتيجة مربع كاي المحددة أسفل الجدول.

الجدول ٣: مستويات الإدمان على وسائل التواصل الاجتماعي ومستويات تجارب الظلم عبر الإنترنت

الإجمالي	مجموعة المظلومين			
	ظلم مرتفع	ظلم متوسط	لا يوجد ظلم	
٧٠	٣	٤٣	٢٤	١٨-٠ إدمان منخفض
%١٠٠,٠	%٤,٣	%٦١,٤	%٣٤,٣	
%٢١,٣	%٩,٧	%٢٠,٦	%٢٧,٣	
١٢٧	٨	٧٥	٤٤	٢٧-١٩ إدمان متوسط
%١٠٠,٠	%٦,٣	%٥٩,١	%٣٤,٦	
%٣٨,٧	%٢٥,٨	%٣٥,٩	%٥٠,٠	
١٣١	٢٠	٩١	٢٠	٤٥-٢٨ إدمان مرتفع
%١٠٠,٠	%١٥,٣	%٦٩,٥	%١٥,٣	
%٣٩,٩	%٦٤,٥	%٤٣,٥	%٢٢,٧	
٣٢٨	٣١	٢٠٩	٨٨	الإجمالي
%١٠٠,٠	%٩,٥	%٦٣,٧	%٢٦,٨	
%١٠٠,٠	%١٠٠,٠	%١٠٠,٠	%١٠٠,٠	

$X^2=0,000$ $p<0,05$

كما هو موضح في الجدول ٣، يُلاحظ أنه في العلاقة بين مستويات إدمان وسائل التواصل الاجتماعي ومستويات الإيذاء الإلكتروني فإن الشباب الذين يعانون من معدلات إدمان عالية لوسائل التواصل الاجتماعي لديهم أيضًا درجة عالية من الإيذاء الإلكتروني. في هذا السياق يمكن القول: إن إدمان وسائل التواصل الاجتماعي يزيد من خطر الإيذاء الإلكتروني. ونتيجة لذلك، كلما زاد إدمان وسائل التواصل الاجتماعي زادت مستويات الإيذاء الإلكتروني. وإن العلاقة بين المتغيرين هي أيضًا ذات دلالة إحصائية.

وقد ظهرت نتائج مماثلة في الدراسات الثقافية. تشير دراسة طوبجو إلى أن أولئك الذين يستخدمون الإنترنت يتعرضون بشكل متكرر لمزيد من التنمر عبر الإنترنت^(٢٨). وفي دراسة إردور باكر وكافشوت تم التوصل إلى وجود علاقة إيجابية بين استخدام موارد الاتصال المتصلة بالإنترنت وبين كونك متممراً أو ضحية للتنمر عبر الإنترنت^(٢٩). أما في دراسة طاشتكين وبايهان فقد لوحظ أن المراهقين الذين يقضون وقتاً أطول على الإنترنت يومياً لديهم درجات أعلى من التنمر والإيذاء عبر الإنترنت^(٣٠). كما لوحظ وفق نتائج دراسة بكشن سوسلو وأوقطاي أنه مع زيادة مدة استخدام الإنترنت تزداد درجات التنمر والإيذاء عبر الإنترنت^(٣١).

الجدول ٤: مستويات تجارب التنمر الإلكتروني ومستويات تجارب الإيذاء الإلكتروني

الإجمالي	مجموعة المظلومين			
	لا يوجد ظلم	ظلم متوسط	ظلم مرتفع	
١١٨	٠	٣٩	٧٩	لا يوجد تنمر
%١٠٠,٠	%٠,٠	%٣٣,١	%٦٦,٩	
%٣٥,١	%٠,٠	%١٨,٢	%٨٩,٨	
١٨٥	٩	١٦٧	٩	مجموعة المتنمرين
%١٠٠,٠	%٤,٩	%٩٠,٣	%٤,٩	
%٥٥,١	%٢٦,٥	%٧٨,٠	%١٠,٢	
٣٣	٢٥	٨	٠	تنمر مرتفع
%١٠٠,٠	%٧٥,٨	%٢٤,٢	%٠,٠	
%٩,٨	%٧٣,٥	%٣,٧	%٠,٠	
٣٣٦	٣٤	٢١٤	٨٨	الإجمالي
%١٠٠,٠	%١٠,١	%٦٣,٧	%٢٦,٢	
%١٠٠,٠	%١٠٠,٠	%١٠٠,٠	%١٠٠,٠	

$p < 0,000 > X^2 = 0,05$

(٢٨) تشيدم طوبجو، علاقة التنمر الإلكتروني بالتعاطف والجنس والتنمر التقليدي واستخدام الإنترنت ومراقبة البالغين (أنقرة: جامعة الشرق الأوسط التقنية، معهد العلوم الاجتماعية، أطروحة ماجستير غير منشورة، ٢٠٠٨)، ٥٣.

(٢٩) أوزجور إردور باكر - فاطمة كافشوت، "الوجه الجديد للتنمر بين الأقران: التنمر عبر الإنترنت"، المجلة الأوروبية الآسيوية للبحوث التربوية ٢٧ (كانون الثاني/يناير ٢٠٠٧)، ٣١.

(٣٠) طاشتكين - بايهان، "التحقيق في التنمر الإلكتروني والإيذاء بين المراهقين"، ٣١.

(٣١) سوسلو - أوقطاي، "التحقيق في بعض المتغيرات المتعلقة بالتنمر والإيذاء عبر الإنترنت بين طلاب المدارس الثانوية"، ١٨٩٢.

نرى في الجدول ٤ في العلاقة بين مستويات تجارب التنمر عبر الإنترنت ومستويات تجارب الإيذاء عبر الإنترنت للعينة التي خضعت للدراسة أن العينة ذات مستوى تجربة عالية من التنمر الإلكتروني تتمتع أيضًا بمستوى عالٍ من تجربة الإيذاء الإلكتروني. وفي هذا السياق نرى أن المتنمرين عبر الإنترنت يتعرضون للإيذاء عبر الإنترنت. وقد لوحظت نفس النتيجة في دراسة طاشتكين وبايهان وفي الثقافة. يُنظر إلى التنمر الإلكتروني والإيذاء عبر الإنترنت على أنها مواقف تؤثر في بعضها بعضًا. ويمكن للمراهق الذي يتعرض للإيذاء عبر الإنترنت أن يرتكب التنمر عبر الإنترنت كجولة ثانية للانتقام، ويمكن تكرار هذه السلوكيات بشكل دوري^(٣٢). والسلوك العنيف هو سلوك مكتسب؛ لذلك تزداد أيضًا احتمالية قيام شخص تعرض للإيذاء عبر الإنترنت بالتنمر عبر الإنترنت. فإذا كان نمط الشخصية مع المتغيرات الاجتماعية الأخرى مناسبة للتنمر عبر الإنترنت، فيمكن ملاحظة أن أولئك الذين يتعرضون للإيذاء عبر الإنترنت يجربون سلوك التنمر عبر الإنترنت، أي إنه يمكن القول: إن الشباب الذين يمارسون التنمر عبر الإنترنت هم أيضًا من يتعرض للإيذاء عبر الإنترنت.

الجدول ٥: تجارب التنمر عبر الإنترنت وفقًا للنوع الاجتماعي (اختبار تي)

الجنس	العدد	متوسط	دراسة الانحراف	دراسة الأخطاء
ذكور	١١٥	١,٤٢١٧	٥,٧٨٣٨	٥,٥٣٩٣
إناث	٢٢١	١,٣٦١٥	٥,٠٠١٠	٥,٣٣٦٤

Fig. ,212 sig. (2-tailed), 322

وفقًا لاختبار تي، فإن متوسط التنمر الإلكتروني بين الطلاب (١,٤٢١٧) أعلى منه بين الطالبات (١,٣٦١٥). وفي الاستجابات الشاملة تكون درجات التنمر عبر الإنترنت للطلاب أعلى من الطالبات.

الجدول ٦: تجارب الإيذاء عبر الإنترنت وفقًا للنوع الاجتماعي (اختبار تي)

الجنس	العدد	متوسط	دراسة الانحراف	دراسة الأخطاء
ذكور	١١٥	١,٤٥٣٩	٥,٥٦٠٣	٥,٠١٨٥
إناث	٢٢١	١,٤١٤٥	٤,٩٨١٥	٥,٣٣٥١

sig., 188, sig. (2-tailed), 509

(٣٢) طاشتكين - بايهان، "التحقيق في التنمر الإلكتروني والإيذاء بين المراهقين"، ٤١.

وفقاً لاختبار تي، فإن متوسط الإيذاء الإلكتروني بين الطلاب (١, ٤٥٣٩) أعلى منه بين الطالبات (١, ٤١٤٥). وفي الاستجواب الشامل تكون درجات الإيذاء عبر الإنترنت للطلاب أعلى من الطالبات. وقد تم التوصل لنتائج مماثلة في الدراسات التالية: وفقاً لدراسة إردور باكر وكافشوت، فقد ثبت أن الطلاب يمارسون المزيد من التنمر عبر الإنترنت ويتعرضون للتنمر عبر الإنترنت أكثر من الطالبات^(٣٣). ووفقاً لنتائج الدراسة التي أجراها طاشتكين وبايهان، نلاحظ أن إجمالي درجات التنمر والإيذاء الإلكتروني بين الإناث أقل بشكل كبير مما هي عليه بين الذكور. وبناءً على ذلك، فإن الذكور يمارسون التنمر عبر الإنترنت أكثر من الإناث^(٣٤).

وجد بكشن سوسلو وأوقطاي في دراستهما على طلاب المدارس الثانوية (٢٠١٨) أن الطلاب الذكور لديهم درجات أعلى من التنمر الإلكتروني مقارنة بالطالبات الإناث. وتشير الدراسات التي أجريت في تركيا على وجه الخصوص إلى أن هناك علاقة بين إقدام الذكور على التنمر الإلكتروني أكثر من الإناث وبين أدوار الجنسين المجتمعية في الثقافة التركية. تربي الإناث في ثقافتنا تحت الإشراف والرقابة ضمن عملية التنشئة الاجتماعية، ومن المتوقع أن تكون الإناث أكثر قدرة على التكيف. وعلى العكس من ذلك، يمكن القول إن السلوك العنيف أكثر تسامحاً لدى الذكور. يمكن القول إن الدراسات التي أجريت تُظهر أن الميول والمواقف العنيفة لدى الذكور أكثر من الإناث^(٣٥) وإن المعدل الأعلى لسلوك التنمر عبر الإنترنت بين الطلاب الذكور يرجع إلى نظرهم لجنسهم كذكور.

ولعل زيادة نسب التنمر الإلكتروني في تركيا بين الذكور تحدث بشكل كبير بسبب الأدوار المجتمعية المختلفة بين الجنسين واعتبار سلوكيات العنف والتنمر سلوكيات تعبر عن الشجاعة وإظهار القوة وأداة لحماية المكانة^(٣٦).

الجدول ٧: النميمة الإلكترونية في التنمر عبر الإنترنت حسب النوع الاجتماعي

الإجمالي	النميمة (التي تفعلونها)				النوع
	أكثر من ٣ مرات	٢-٣ مرات	مرة واحدة	لا يوجد	
١١٥	١١	٨	١٥	٨١	ذكور
%١٠٠,٠	%٩,٦	%٧,٠	%١٣,٠	%٧٠,٤	
٣٤٤,٢	١٤٤,٣	٢٢,٩	٣٧,٥	٤٤٠	إناث
%٣٤,٢	%١٤,٣	%٢٢,٩	%٣٧,٥	%٤٤,٠	
٢٢١	٦٦	٢٧	٢٥	١٠٣	إناث
%١٠٠,٠	%٢٩,٩	%١٢,٢	%١١,٣	%٤٦,٦	

(٣٣) باكر - كافشوت، "الوجه الجديد للتنمر بين الأقران: التنمر عبر الإنترنت"، ٣١.

(٣٤) طاشتكين - بايهان، "التحقيق في التنمر الإلكتروني والإيذاء بين المراهقين"، ٣٠.

(٣٥) سوسلو - أوقطاي، "التحقيق في بعض المتغيرات المتعلقة بالتنمر والإيذاء عبر الإنترنت بين طلاب المدارس الثانوية"، ١٨٩١.

(٣٦) أكجا - صايمر، "مفهوم التنمر الإلكتروني وأنواعه والعوامل ذات الصلة: تقييم حول الدراسات الحالية"، ١٠.

تجارب إدمان وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر والإيذاء عبر الإنترنت للجيل زد من المراهقين في المدارس الثانوية عدد «الشبابية»

%٦٥,٨	%٨٥,٧	%٧٧,١	%٦٢,٥	%٥٦,٠	
٣٣٦	٧٧	٣٥	٤٠	١٨٤	
%١٠٠,٠	%٢٢,٩	%١٠,٤	%١١,٩	%٥٤,٨	الإجمالي
%١٠٠,٠	%١٠٠,٠	%١٠٠,٠	%١٠٠,٠	%١٠٠,٠	

$X^2=0,000$ $p<0,05$

يُلاحظ في الجدول ٧ أن الطالبات يثرثن أكثر من الطلاب الذكور كما يتضح من الجدول المتقاطع للنميمة في العالم الافتراضي والذي تم تضمينه ضمن مقياس تجارب التنمر عبر الإنترنت حسب النوع الاجتماعي. هذه النتيجة مهمة أيضًا من حيث علم الاجتماع وعلم النفس الاجتماعي.

الجدول ٨: النميمة الإلكترونية في الإيذاء عبر الإنترنت حسب النوع الاجتماعي

الإجمالي	النميمة (التي تعرضتم لها)				النوع
	أكثر من ٣ مرات	٢-٣ مرات	مرة واحدة	لا يوجد	
١١٥	١٢	١٥	١١	٧٧	ذكور
%١٠٠,٠	%١٠,٤	%١٣,٠	%٩,٦	%٦٧,٠	
%٣٤,٢	%١٤,٣	%٣٠,٠	%٣٣,٣	%٤٥,٦	إناث
٢٢١	٧٢	٣٥	٢٢	٩٢	
%١٠٠,٠	%٣٢,٦	%١٥,٨	%١٠,٠	%٤١,٦	الإجمالي
%٦٥,٨	%٨٥,٧	%٧٠,٠	%٦٦,٧	%٥٤,٤	
٣٣٦	٨٤	٥٠	٣٣	١٦٩	
%١٠٠,٠	%٢٥,٠	%١٤,٩	%٩,٨	%٥٠,٣	
%١٠٠,٠	%١٠٠,٠	%١٠٠,٠	%١٠٠,٠	%١٠٠,٠	

$X^2=0,000$ $p<0,05$

يُلاحظ في الجدول ٨ أن الطالبات يثرثن أكثر من الطلاب الذكور كما يتضح من الجدول المتقاطع للنميمة في العالم الافتراضي والذي تم تضمينه ضمن مقياس تجارب الإيذاء عبر الإنترنت حسب النوع الاجتماعي. وتحمل النتيجة أهمية كبيرة من الناحية الاجتماعية والنفسية.

ترتبط النميمة عن الآخرين أو إطلاق شائعات سلبية عند خوض تجربة التنمر أو الإيذاء عبر الإنترنت لدى الطالبات بأنماط الأدوار بين الجنسين والسلوك المكتسب. ومن حيث التنشئة الاجتماعية، يُقال إن الإناث اللواتي يخضعن لتقييد سلوكهن في الحياة الواقعية في تركيا يحاولن "تعويض" هذه العقبة بالتورط في التنمر الإلكتروني. بالإضافة إلى ذلك، وبينما تسمح بيئة الإنترنت بإخفاء هوياتهن فيمكن أن تتسبب في إقدامهن على سلوكيات أكثر جرأة^(٣٧). وفي واقع الأمر، يمكن أن توفر سهولة الانضمام إلى وسائل التواصل الاجتماعي باسم

(٣٧) أكجا - صايمر، "مفهوم التنمر الإلكتروني وأنواعه والعوامل ذات الصلة: تقييم حول الدراسات الحالية"، ١٠.

"مستعار" عن طريق إخفاء الهوية فرصة كبيرة لكل من الطلاب والطالبات لتحقيق تجاربهم في التنمر عبر الإنترنت بغض النظر عن النوع الاجتماعي.

لقد تم التوصل في العلاقة بين التنمر عبر الإنترنت وتجارب الإيذاء عبر الإنترنت والمستويات الاجتماعية والاقتصادية للأسرة إلى تجارب التنمر والإيذاء عبر الإنترنت للشباب من العائلات ذات الدخل المرتفع. ويمكن أن نرى نتائج مماثلة ضمن نتائج البحث الأخرى. ووفقاً لنتائج دراسة طاشتكين وبايهان فقد لوحظ أن ارتفاع درجات التنمر الإلكتروني والإيذاء عبر الإنترنت للمراهقين ذوي المستوى الاجتماعي والاقتصادي المرتفع (خاصة بالنظر إلى متوسط مستوى الدخل الشهري)^(٣٨).

ثمة متغير آخر تم اختياره في الدراسة، ألا وهو العلاقة بين التنمر عبر الإنترنت وتجارب الإيذاء وفقاً لمواقف الأسرة تجاه أبنائها. وفي هذا السياق، نلاحظ أن تجارب التنمر والإيذاء عبر الإنترنت بين الشباب الذين لا تهتم بهم أسرهم أكثر من غيرهم. بالإضافة إلى ذلك، يمكن القول: إن تجربة التنمر والإيذاء عبر الإنترنت تنتشر أكثر بين المراهقين المتسيئين لأسر مفككة.

وحسب عينة الصف الـ ١٢. وقد لوحظ أنه مع زيادة الفئة العمرية وفقاً للطلاب في الفصول الدراسية ومستوياتهم العمرية، فإن الشباب في سن ١٨ عاماً لديهم المزيد من الخبرات في التنمر والإيذاء عبر الإنترنت. وقد شوهدت نتائج مماثلة في نتائج دراسة طاشتكين وبايهان. ووفقاً للتمييز بين التنمر والإيذاء عبر الإنترنت حسب العمر، فقد لوحظ أن المراهقين البالغين من العمر ١٧ عاماً يمارسون التنمر عبر الإنترنت أكثر من المراهقين البالغين ١٤ عاماً، لكن الإيذاء عبر الإنترنت لا يختلف باختلاف الفئة العمرية. هناك أيضاً دراسات في الأدبيات تدعم النتائج المتعلقة بالتنمر عبر الإنترنت، وعلى العكس من ذلك، تكشف أن التنمر عبر الإنترنت لا يختلف باختلاف الفئة العمرية. وقد تنتج زيادة التنمر الإلكتروني التي توصلت إليها الدراسة بزيادة الفئة العمرية بسبب شعور المراهقين باستقلالية أكبر عند استخدام الإنترنت بزيادة أعمارهم، وكذلك بسبب زيادة المعلومات والمهارات الخاصة باستخدام الإنترنت ووسائل التكنولوجيا الأخرى. بالإضافة إلى ذلك، يُعتقد أن توافق ميزات أجهزة الهواتف الذكية لاستخدام الإنترنت قد يكون لها تأثير أيضاً على هذا الموقف^(٣٩). في مرحلة المراهقة، وهي مرحلة إشكالية ومهمة في تكوين الهوية والشخصية، ويعدُّ التنمر عبر الإنترنت كشكل من أشكال التعبير عن الذات مؤشراً على إشكالية التنشئة الاجتماعية، فالمرهق الذي يتصادم مع نفسه وعائلته والمجتمع، ويتنمر على أقرانه في العالم الافتراضي، يتسبب في أن يكون نمط شخصيته الناشئة صادمًا.

النتيجة

نلاحظ في واقع المجتمع المعلوماتي أن الإنترنت ووسائل التواصل الاجتماعي توفر زيادة كبيرة في معدلات الإدمان والتنمر والإيذاء عبر الإنترنت، فضلاً عن الآثار الإيجابية والميسرة التي توفرها في مجالات

(٣٨) طاشتكين - بايهان، "التحقيق في التنمر الإلكتروني والإيذاء بين المراهقين"، ٣٠.

(٣٩) طاشتكين - بايهان، "التحقيق في التنمر الإلكتروني والإيذاء بين المراهقين"، ٣٦-٣٧.

الحياة. ويؤثر إدمان وسائل التواصل الاجتماعي، مثله مثل إدمان المواد الأخرى، سلبيًا على الحياة النفسية والاجتماعية للفرد يتعرض الجيل زد، بصفته الجيل الرقمي الأصلي الذي لا يستطيع تخيل العالم دون الإنترنت ووسائل التواصل الاجتماعي، لخطر التنمر الإلكتروني والإيذاء عبر الإنترنت من خلال إدمان وسائل التواصل الاجتماعي.

وتعدُّ تجارب التنمر والإيذاء عبر الإنترنت أيضًا تجارب سلوكية مكتسبة مثل تعلم سلوكيات العنف. وكما يتضح من نتائج البحث، هناك علاقة بين إدمان وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر عبر الإنترنت وتجارب الإيذاء عبر الإنترنت لدى شباب المدارس الثانوية من الجيل زد. وتزداد تجارب التنمر والإيذاء عبر الإنترنت بسبب الزيادة في معدل استخدام وسائل التواصل الاجتماعي. كما تحدث مشاكل في البنية النفسية للشباب الذين يستخدمون التنمر الإلكتروني ضد أفراد آخرين، وخاصة أقرانهم، بألقابهم في العالم الافتراضي وبيئة المحاكاة. وبوجود ألقاب مختلفة وهويات مزيفة تتخذ الشخصيات المختلفة في البيئة الافتراضية أشكالًا مختلفة عن شخصياتها في البيئة الحقيقية. وهو ما يسبب حدوث انفصام في شخصياتهم.

وحقًا إن التنمر وتجارب الإيذاء عبر الإنترنت تظهر في الغالب عند الذكور أكثر من الإناث ترتبط بنماذج الأدوار وأنماط التنشئة الاجتماعية التي يتعلمها الذكور خلال نشأتهم؛ إذ إن تربية المحاربين الأكثر هيمنة وفعالية في عملية التنشئة الاجتماعية للرجال قد أثرت أيضًا على سلوك التنمر عبر الإنترنت. ونلاحظ أن تجارب الإيذاء عبر الإنترنت مرتفعة بين الطلاب الذكور، وأن الذين تعرضوا للإيذاء يعيدون الكرة هم كذلك لينتقموا لأنفسهم.

ويمكن القول إن تجارب التنمر والإيذاء عبر الإنترنت تزداد مع زيادة نسبة العمر وفقًا للفئات العمرية المختلفة. ويمكن القول إن التنمر الإلكتروني وتجارب الإيذاء قد ازدادت بالتوازي مع زيادة تجربة امتلاك الهواتف الذكية واستخدام وسائل التواصل الاجتماعي بشكل فعال.

ومن النتائج الاجتماعية والنفسية الاجتماعية المهمة الأخرى التي أظهرتها الدراسة أن معدل إدمان وسائل التواصل الاجتماعي وتجربة التنمر الإلكتروني والإيذاء عبر الإنترنت مرتفع بين أطفال العائلات "المهملة" وفقًا لموقف أسر الطلاب. وبالمثل فإن معدلات إدمان وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر عبر الإنترنت وتجارب الإيذاء عبر الإنترنت مرتفعة لدى الطلاب الذين انفصل أبائهم وينتمون إلى عائلة مفككة؛ لذلك يمكن القول: إن الأسرة عامل مهم في هذه القضية.

يجب تقديم دورات تدريبية للتوعية لمنع إدمان وسائل التواصل الاجتماعي والتنمر عبر الإنترنت ومشكلات الإيذاء الإلكتروني. وبادئ ذي بدء، يجب تحديد مقرر مادة "محو الأمية الإعلامية"، والذي يدرس كإحدى اختيارية في المرحلة الابتدائية، في صورة "محو الأمية الإعلامية النقدية الجديدة"، ويجب أن يكون إلزاميًا وعمليًا. فلا ينبغي إخبار الطلاب فقط ولكن أيضًا يجب إخبار المعلمين وأولياء الأمور بالمشكلات التي تسببها وسائل الإعلام الجديدة من خلال الدورات التدريبية والندوات في أثناء الخدمة. وبالنظر إلى أن الطلاب ضحايا الإنترنت لا يرغبون في مشاركة تجاربهم السلبية مع أي شخص، فيجب تزويدهم بالدعم النفسي والاجتماعي.

لا تظهر تجربة التنمر الإلكتروني والإيذاء عبر الإنترنت عند المراهقين والشباب فقط. وبالنظر إلى وسائل التواصل الاجتماعي كمجال للحرية اللامحدودة، هناك بالغون يعتقدون أن كل إهانة وتنمر مسموح به. لا يوجد في وسائل التواصل الاجتماعي سوى أولئك الذين يتناسبون مع أيديولوجيتهم وعقليتهم وأولئك الذين يعيشون في عشائر افتراضية في شكل مجتمع مغلق. فترى الأفراد النرجسيين، الذين لا يستطيعون تحمل أي فكرة أخرى غير فكرتهم، يقضون أوقاتهم مع أمثالهم في البيئة الافتراضية، فيؤمنون بما يقولون في العالم الاصطناعي الذي يصنعونه، إنهم يعيشون حالة مزاجية مغلقة (انفصامية) وشكاًكة (جنون العظمة) في سياق صدى ما يقولون، والذي يتم التعبير عنه بـ "غرف الصدى"، فينشئون في هذا السياق مزاجاً اجتماعياً يؤمن دائماً بحقيقته ويقضي الآخرين.

من المهم تدريس الفلسفة وعلم الاجتماع وعلم النفس ودروس الأخلاق لطلاب المدارس الثانوية فيما يتعلق بمعالجة الاعتقاد الراسخ والمزاج المصاب بجنون العظمة، وكذلك في عملية تلقينهم أن التنمر الإلكتروني جريمة ضد الإنسانية. نحن بحاجة إلى تعليم اجتماعي جيد لكي يصبح الشباب مواطنين صالحين يعرفون أنفسهم ويحترمون حقوق الآخرين.

المصادر:

- أوزجور إردور باكر - فاطمة كافشوت، "الوجه الجديد للتنمر بين الأقران: التنمر عبر الإنترنت"، *المجلة الأوروبية الآسيوية للبحوث التربوية* ٢٧ (كانون الثاني/يناير ٢٠٠٧)، ٣١-٤٢.
- أمل باشتورك أكا - إيديل صابير، "مفهوم التنمر الإلكتروني وأنواعه والعوامل ذات الصلة: تقييم حول الدراسات الحالية"، *المجلة الأكاديمية عبر الإنترنت لتكنولوجيا المعلومات* ٨ / ٣٠ (٢٠١٧)، ٢-٢٠.
- وهبي بايهان، "علم اجتماع الأجيال وتحليل الجيل الجديد في تركيا"، *مجلة الديوان الاجتماعي* ١٣ / ١ (كانون الثاني/يناير - حزيران/يونيو ٢٠١٩).
- وهبي بايهان، "الإنترنت ووسائل التواصل الاجتماعي والنرجسية"، *مجلة ديوان علم الاجتماع* ٩ / ١ (كانون الثاني/يناير - حزيران/يونيو ٢٠١٧).
- وهبي بايهان، "عادات استخدام الإنترنت وإدمان الإنترنت لدى طلاب المدارس الثانوية"، الثالث عشر. *المنشورات الأكاديمية لتقنية المعلومات*، تحرير: مصطفى أكجول وآخرون (مالاطية: جمعية تقنية المعلومات، ٢٠١١).
- وهبي بايهان "أنماط الهوية الانتقائية المائعة لشباب الألفية"، *التعليم والشباب والمستقبل*، تحرير إن إيه وآخرين، دوسلدورف: منشورات لاب لامبرت الأكاديمية، ٢٠١٨.
- شكرو بالجي وآخرون، "إدمان الإنترنت بين طلاب الجامعات وملف تعريف إدمان الإنترنت"، *المجلة الأكاديمية لكلية الاتصالات بجامعة سلجوق* ١ / ٦ (تموز/يوليو ٢٠٠٩)، ٥-٢٢.
- فاتوش قاراحسن، *أفسحوا الطريق فالشباب قادمون*، إسطنبول: دار دوغان إيجمونت للنشر، ٢٠١٨.
- إرفينج جوفمان، *عرض الذات في الحياة اليومية*، ترجمة ب. سيزار، إسطنبول: دار ميتيس للنشر، ٢٠٠٩.
- هوارد جارندر - كاتي ديفيز، *جيل التطبيقات الهوية والخصوصية والخيال في العالم الرقمي*، ترجمه للتركية: أوميت شنصوي، إسطنبول: دار أوبتيمست، ٢٠١٤.

- دمت بكشن سوسلو - أيللا أوكطاي، "التحقيق في بعض المتغيرات المتعلقة بالتنمر والإيذاء عبر الإنترنت بين طلاب المدارس الثانوية"، التعليم الابتدائي عبر الإنترنت ٤ / ١٧ (٢٠١٨).
- إيزجي طاشتكين - بينار بايمان، "التحقيق في التنمر الإلكتروني والإيذاء بين المراهقين"، المجلة الإلكترونية للإدمان على التكنولوجيا والتنمر عبر الإنترنت ٢ / ٥ (كانون الأول/ ديسمبر ٢٠١٨)، ٢١-٤٥.
- تشيدم توبجو أوزير - إبراهيم تانريقولو، "برامج منع التنمر عبر الإنترنت والتدخل لمنع: مراجعة التحليل الوطني"، مجلة كلية التربية بجامعة أولوداغ ١ / ٣٠ (٢٠١٧)، ١-١٧.
- تشيدم طوبجو - أوزجور إردور باكر، "RCBI-II: المراجعة الثانية للمخزون التنمر الإلكتروني المنقح"، القياس والتقويم في الإرشاد والتنمية ١ / ٥١ (كانون الأول/ ديسمبر ٢٠١٧)، ٣٢-٤١.
- تشيدم طوبجو، نمذجة العلاقات بين استراتيجيات المواجهة وتنظيم المشاعر والتأمل والدعم الاجتماعي المتصور لدى ضحايا التنمر الإلكتروني والتقليدي، أنقرة: جامعة الشرق الأوسط التقنية، قسم العلوم التربوية، أطروحة دكتوراه، ٢٠١٤.
- تشيدم طوبجو، علاقة التنمر الإلكتروني بالتعاطف والجنس والتنمر التقليدي واستخدام الإنترنت ومراقبة البالغين، أنقرة: جامعة الشرق الأوسط التقنية، معهد العلوم الاجتماعية، أطروحة ماجستير غير منشورة، ٢٠٠٨.
- جين إم توينج، جيل التكنولوجيا، ترجمة، أوكان غوندوز، إسطنبول: دار كاكينوس للنشر، ٢٠١٨.
- أيلين توتجون أونال، إدمان وسائل التواصل الاجتماعي: دراسة ميدانية على طلاب الجامعة، إسطنبول: جامعة مرمره، معهد العلوم الاجتماعية، أطروحة دكتوراه، ٢٠١٥.
- أركان يهان - آدم بيكر، "تصورات المراهقين بخصوص التنمر والإيذاء عبر الإنترنت"، مجلة جامعة غازي عنتاب للعلوم الاجتماعية ٣ / ١١ (٢٠١٢)، ٨١٩-٨٣٣.
- فيليب زيمباردو - نيكيتا دي كولومبي، الرجال المنهكون: كيف دمرت التكنولوجيا الذكورة؟ ترجمه للتركية تولجا يالور، إسطنبول: دار بيجاسوس للنشر، ٢٠١٧.
- نحن اجتماعيون (WAS)، "الرقمية في ٢٠٢٠" (تم الوصول في ٣١ آب/ أغسطس ٢٠٢٠).